

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1925.

Andra kammaren.

Nr 12.

Tisdagen den 17 februari.

Kl. 3.30 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 10 och den 11 innevarande februari.

§ 2.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 47, angående försäljning av Skara—Timmersdala järnväg m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 48, med förslag till lag om ändrad lydelse av 10 § i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom; och

till statsutskottet propositionen, nr 44, angående nybyggnader för de kemiska och fysiska institutionerna vid Chalmers tekniska institut.

§ 3.

Vidare föredrogos var för sig de på kammarens bord liggande motionerna; och remitterades därvid

till statsutskottet motionen nr 273 av herr *Brännberg m. fl.*; och

till jordbruksutskottet motionen nr 274 av herr *Gardell* i Gans *m. fl.*

§ 4.

Härefter föredrogos, men blevo ånyo bordlagda första lagutskottets utlåtande nr 5, andra lagutskottets utlåtanden nr 4—7, jordbruksutskottets utlåtande nr 5, andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 1 och andra kammarens sjätte tillfälliga utskotts utlåtande nr 1.

§ 5.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från konstitutionsutskottet, nr 36, angående av riksdagen beslutad ändring i rikets grundlag; och

från statsutskottet, nr 32, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln gjorda framställningar.

Vidare anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser

nr 33, till styrelsen för riksdagsbiblioteket, angående verkställd granskning av bibliotekets styrelse och förvaltning;

nr 34, till fullmäktige i riksbanken, angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning; samt

nr 35, till fullmäktige i riksgäldskontoret, angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 3, i anledning av väckt motion om införande av allmänt rusdrycksförbud; och

nr 4, i anledning av väckt motion om begränsning av nya årsklassers rätt till inköp av spritdrycker; samt

första lagutskottets utlåtande, nr 6, i anledning av väckta motioner med förslag till lag angående förfarandet vid slakt.

§ 7.

Herr talmannen gav härpå ordet till

Herr **Engberg** som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att andra kammarens sjätte tillfälliga utskotts utlåtande nr 1 måtte uppföras på föredragningslistan för morgondagens plenum omedelbart efter konstitutionsutskottets memorial nr 1.

Denna hemställan bifölls.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Uddenberg* i Varberg under 4 dagar från och med den 18 innevarande februari.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.47 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 18 februari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Hansson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 52, angående upplåtelse av kronan tillhörande jordägarandelar i gruvor.

Denna proposition bordlades.

§ 2.

På förslag av herr talmannen, som förmälde sig hava om tiden för valen samrått med första kammarens talman, beslöt kammaren att lördagen den 21 i denna månad företaga följande val, nämligen:

val av dels tjugufyra ledamöter i den nämnd, vilken enligt § 69 riksdagsordningen äger att döma, huruvida högsta domstolens och regeringsrättens samtliga ledamöter gjort sig förtjänta att i deras viktiga kall bibehållas, dels ock sex suppleanter i nämnden; samt

val av ej mindre än tolv valmän att, gemensamt med ett lika antal valmän från första kammaren, välja kommitterade för tryckfrihetens vård än även tre suppleanter för dessa valmän.

§ 3.

Föredrogos, men bordlades åter bevillningsutskottets betänkanden nr 3 och 4 samt första lagutskottets utlåtande nr 6.

§ 4.

Till avgörande förelåg först konstitutionsutskottets memorial, nr 1, med uppgift å vilande förslag till ändringar i grundlagarna, punkten 1, innefattande det från riksdagen år 1922 vilande förslaget angående ändrad lydelse av §§ 60, 65 och 75 riksdagsordningen.

*Ang. öppen
omröstning i
riksdagen.*

Herr talmannen framställde propositioner dels på antagande av det förevarande förslaget, dels ock på förkastande av detsamma; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övertvägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl av herr *Lindman*, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren antager det i konstitutionsutskottets memorial nr 1 under punkten 1) upptagna förslaget till ändring i riksdagsordningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren beslutit icke antaga nämnda förslag.

Omröstningen utföll med 121 ja mot 80 nej; och hade alltså förslaget av kammaren antagits.

§ 5.

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget andra kammarens sjätte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av väckta motioner angående sättet för verkställande av öppen omröstning i riksdagens kamrar m. m.

I nedannämnda inom andra kammaren väckta och till dess sjätte tillfälliga utskott hänvisade motioner hade föreslagits, att andra kammaren, under förutsättning att det vilande grundlagsändringsförslaget i fråga om öppen omröstning av riksdagen antoges, måtte för sin del besluta

enligt hemställan i motionen nr 265, av herr *Forssell*, att i reglementariska föreskrifter för riksdagen skulle införas en ny § 11, så lydande:

»Öppen omröstning skall förrättas genom namnupprop. Då votering är begärd, skola kammarens ledamöter, sedan voteringspropositionen efter given varsel upplästs och justerats, intaga sina platser och må, medan omröstning verkställs, ingen bliva stående å gången. Innan namnuppropet företages, böra fyra ledamöter i första kammaren, två i andra kammaren, vilka talmannen därom anmodar, taga plats vid talmansbordet för att över omröstningen föra anteckning, och låter talmannen voteringspropositionen ånyo tydligt uppläsas. Namnupprop verkställs i den ordning, vari ledamöterna innehava plats i samlingssalen, dock att vice talmännen först uppropas. Närvarande ledamot avgiver vid uppropet av hans namn från sin plats i samlingssalen något av följande svar: Ja, Nej, Avstår. Ledamot, som vid uppropet ej varit i tillfälle att svara, må omedelbart efter uppropets avslutande från sin plats anmäla detta och avgiva sitt svar. Omedelbart efter det omröstningen avslutats, tillkännagiver talmannen resultatet för kammaren. I kammarens protokoll antecknas, huru vid namnuppropet varje ledamot röstat, samt namnen på de ledamöter, som avstått från att rösta;»

att numreringen av de följande paragraferna i reglementariska föreskrifter för riksdagen skulle ändras så att den nuvarande § 11 bleve § 12 o. s. v.; samt att den gamla § 11 (= den nya 12) skulle erhålla följande ändrade lydelse:

»Då i fråga — — — företagas; och må sammanräkning av rösterna icke i någondera kammaren äga rum, förrän underrättelse ingått, att namnuppropet i medkammaren avslutats. Över — — — dagen.»;

enligt hemställan i motionen nr 266, likaledes av herr *Forssell*, att i arbetsordning för riksdagens andra kammare skulle införas en ny paragraf 23 så lydande:

»Den punkt i kammarens vid öppen omröstning förda protokoll, som innehåller uppgift, huru ledamöterna vid namnuppropet röstat, och namnen på de ledamöter, som avstått från att rösta, må ur kammarens tryckta protokoll uteslutas, där ej senast 24 timmar efter det talmannen tillkännagivit voteringsresultatet, en tiondel av kammarens ledamöter hos sekreteraren tillkännagivit sin önskan, att även berörda punkt skall i samband med det övriga protokollet till trycket befordras, i vilket fall punkten i fråga skall i det tryckta protokollet inflyta. I det fall, att berörda punkt ej inflyter i kammarens tryckta protokoll, skall det vara en var tillåtet att i kammarens kansli taga del av och därefter i allmänt tryck utgiva omförmälda del av protokollet;»

att de följande paragraferna i arbetsordningen skulle omnumreras; samt att paragraf 22 1 mom. skulle ändras på sådant sätt, att ordet »sluten» insattes före ordet »omröstning» i första raden;

enligt hemställan i motionen nr 267, av herr *Sävström m. fl.*, att följande

bestämmelser angående sättet för öppen omröstning skulle införas i reglementariska föreskrifter för riksdagen, lämpligen såsom § 11:

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

»§ 11 i reglementariska föreskrifter för riksdagen.

1:o. Skall omröstning enligt riksdagsordningen ske öppet, skola kammarens ledamöter, sedan voteringsproposition efter given varsel upplästs och justerats, intaga sina platser, varefter voteringspropositionen ånyo uppläses. Medan omröstning verkställs, må ingen bliva stående å gången.

2:o. Med undantag för de fall, varom i mom. 3 stadgas, uppmanar talmanen därefter först de ledamöter, som vilja rösta för ja-propositionen, att resa sig från sina platser, varefter samma uppmaning riktas till de ledamöter, som vilja rösta för nej-propositionen. Om härvid talmanen finner tvekan kunna råda om omröstningens resultat eller någon av kammarens ledamöter begär rösträkning, verkställs votering medelst namnupprop.

3:o. Omröstning medelst namnupprop skall omedelbart äga rum, därest talmanen före omröstningens början så beslutar samt då omröstning skall ske jämlikt 65 § riksdagsordningen. Om vid den slutliga voteringen i visst ärendes sist vid voteringspropositionens godkännande begäran om namnupprop framställs av minst $\frac{2}{10}$ av kammarens ledamöter, skall ock detta voteringsätt omedelbart användas; i detta fall skall jämväl i det tryckta protokollet antecknas, huru varje ledamot röstat.

4:o. Då omröstning medelst namnupprop skall äga rum, böra i vardera kammaren minst två ledamöter, vilka talmanen därom anmodar, taga plats vid talmansbordet för att över omröstningen föra anteckning. Vid uppropet iakttages, att ledamöterna uppropas i den ordning, vari de innehava plats i samlingssalen, dock att vice talmännen först uppropas. Närvarande ledamot avgiver vid uppropet något av följande svar: Ja, Nej, Avstår. Omedelbart efter det omröstningen avslutats, tillkännagiver talmanen resultatet för kammaren.»;

att numreringen av paragraferna i reglementariska föreskrifter för riksdagen skulle ändras och därav beroende hänvisningar korrigeras; och

att första delens tredje punkt i nuvarande § 11 skulle ändras på så sätt, att efter semikolon insattes följande: »och må sammanräkning av rösterna icke i någondera kammaren äga rum, förrän underrättelse ingått, att namnuppropet i medkammaren avslutats.»;

enligt hemställan i motionen nr 268, likaledes av herr *Sävström m. fl.*, att 22 § i arbetsordningen för andra kammaren skulle ändras på så sätt, att i första raden ordet »sluten» insattes före ordet »omröstning»; samt

enligt hemställan i motionen nr 272, av herr *Holmberg*, att den öppna omröstningen i riksdagen skulle tillämpas enligt i motionen angivna principer.

Utskottet hemställde,

a) att kammaren i anledning av motionen nr 265 och under förutsättning, att det vilande förslaget till ändrad lydelse av §§ 60, 65 och 75 riksdagsordningen av riksdagen antoges och av Konungen gillades, måtte för sin del besluta följande ändrade lydelse av § 11 i reglementariska föreskrifter för riksdagen:

§ 11.

1:o. Öppen omröstning skall förrättas genom namnupprop. Då votering är begärd, skola kammarens ledamöter, sedan voteringspropositionen efter given varsel upplästs och justerats, intaga sina platser och må, medan omröstning verkställs, ingen bliva stående å gången. Innan namnuppropet företages, böra fyra ledamöter i första kammaren, två i andra kammaren, vilka talmanen därom anmodar, taga plats vid talmansbordet för att, i andra kammaren jämte sekre-

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

teraren, över omröstningen föra anteckning, och låter talmannen voteringspropositionen ånyo tydligt uppläsa. Namnupprop verkställs i den ordning, vari ledamöterna innehava plats i samlingssalen, dock att vice talmännen först upppropas. Närvarande ledamot avgiver vid upprop av namnet något av följande svar: Ja, Nej, Avstår. Omedelbart efter det omröstningen avslutats, tillkännagiver talmannen resultatet för kammaren. I kammarens protokoll antecknas, huru vid namnuppropet varje ledamot röstat, samt namnen på de ledamöter, som avstått från att rösta.

2:o. Då i fråga, — — — samtidigt företagas; och må sammanräkning av rösterna icke i någondera kammaren äga rum, förrän underrättelse ingått, att namnuppropet i medkammaren avslutats.

Över var och en — — — frågan handlagt.

Sådant ärende — — — för dagen;

b) att kammaren i anledning av motionerna nr 266 och 268 samt under samma förutsättning, som ovan under punkt a) angivits, måtte besluta följande tillägg till § 15 och ändring av § 22 1:o i arbetsordning för riksdagens andra kammare:

§ 15.

7:o. Den punkt i kammarens vid öppen omröstning förda protokoll, som innehåller uppgift, huru ledamöterna vid namnuppropet röstat, och namnen på de ledamöter, som avstått från att rösta, må icke i kammarens tryckta protokoll införas, där ej senast 24 timmar efter det talmannen tillkännagivit voteringsresultatet, en tiondel av kammarens ledamöter hos sekreteraren tillkännagivit sin önskan, att även berörda punkt skall i samband med det övriga protokollet till trycket befordras, i vilket fall punkten i fråga skall i det tryckta protokollet inflyta. I det fall, att berörda punkt ej inflyter i kammarens tryckta protokoll, skall det vara en var tillåtet att i kammarens kansli taga del av och därefter i allmänt tryck utgiva omförmälda del av protokollet.

§ 22.

1:o. Då sluten omröstning till beslut eller val — — — röstsedel avlämnas;

c) att motionen nr 267 icke måtte till någon kammarens åtgärd föranleda; och

d) att motionen nr 272 icke måtte till någon kammarens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet var emellertid fogad reservation av herrar *Engberg*, *Sävström*, *Vennerström* och *Borg*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

a) att kammaren i anledning av motionen nr 267 och under förutsättning, att det vilande förslaget till ändrad lydelse av §§ 60, 65 och 75 riksdagsordningen av riksdagen antoges och av Konungen gillades, måtte för sin del besluta följande ändrade lydelse av § 11 i reglementariska föreskrifter för riksdagen:

§ 11.

1:o. Skall omröstning enligt riksdagsordningen ske öppet, skola kammarens ledamöter, sedan voteringsproposition efter given varsel upplästs och justerats, intaga sina platser, varefter voteringspropositionen ånyo uppläses. Medan omröstning verkställs, må ingen bliva stående å gången.

2:o. Med undantag för de fall, varom i mom. 3 stadgas, uppmane talmannen därefter först de ledamöter, som vilja rösta för ja-propositionen, att resa sig från sina platser, varefter samma uppmaning riktas till de ledamöter, som vilja rösta för nej-propositionen. Om härvid talmannen finner tvekan kunna råda om omröstningens resultat eller någon av kammarens ledamöter begär rösträkning, verkställs votering medelst namnupprop.

3:o. Omröstning medelst namnupprop skall omedelbart äga rum, därest talmannen före omröstningens början så beslutar samt då omröstning skall ske jämlikt 65 § riksdagsordningen. Om vid den slutliga voteringen i visst ärende sist vid voteringspropositionens godkännande begäran om namnupprop framställs av minst $\frac{1}{10}$ av kammarens ledamöter, skall ock detta voteringssätt omedelbart användas; i detta fall skall jämväl i det tryckta protokollet antecknas, huru varje ledamot röstat.

4:o. Då omröstning medelst namnupprop skall äga rum, böra i vardera kammaren minst två ledamöter, vilka talmannen därom anmodar, taga plats vid talmansbordet för att över omröstningen föra anteckning. Vid uppropet iakttages, att ledamöterna uppropas i den ordning, vari de innehava plats i samlingssalen, dock att vice talmännen först uppropas. Närvarande ledamot avgiver vid uppropet något av följande svar: Ja, Nej, Avstår. Omedelbart efter det omröstningen avslutats tillkännagiver talmannen resultatet för kammaren.

5:o. Då i fråga, varom uti 65 § riksdagsordningen förmåles, kamrarna fattat stridiga beslut, och dessa ej på vederbörande utskotts förslag blivit sammanjämkade, åligger det utskottet att uppsätta förslag till voteringspropositioner för den omröstning, som, enligt nämnda §, skall för frågans avgörande i kamrarna äga rum. Sedan sådant förslag blivit godkänt, utsatte talmannen efter överenskommelse dag för omröstning. Vid densamma iakttages, att votering över varje särskild fråga, som blir föremål för omröstning, bör i båda kamrarna samtidigt företagas.

Över var och en sådan omröstning i första kammaren skall protokoll genast därefter uppsättas, justeras och avsändas till andra kammaren, där sammanräkningen av båda kamrarnas ledamöters röster verkställs, varefter utgången av omröstningen ofördröjligen meddelas första kammaren och det utskott, som frågan handlagt.

Sådant ärende skall sättas främst på föredragningslistan för dagen;

b) att kammaren i anledning av motionerna nr 266 och 268 samt under samma förutsättning, som ovan under punkt a) angivits, måtte besluta följande ändring av § 22 1:o i arbetsordning för riksdagens andra kammare:

§ 22.

1:o. Då slutet omröstning till beslut eller val — — — röstsedel avlämnas;

c) att motionen nr 265 icke måtte till någon kammarens åtgärd föranleda, och

d) att motionen nr 272 icke måtte till någon kammarens åtgärd föranleda.»

Sedan mom. a) föredragits, anförde:

Herr Engberg: Herr talman, mina herrar! Det vore ett ideal att eftersträva, att behandlingen av jämväl detta ärende kunde försiggå med den snabbhet, som präglade avgörandet i det föregående. Emellertid, som herrarna sett, föreligger här det förhållandet, att sjätte tillfälliga utskottet, som haft om hand spörsmålet beträffande omröstningsmetoden, är delat mitt itu. Det står fyra mot fyra, och det var alltså inom utskottet lotten, som avgjorde ärendets utgång. Till utskottets betänkande hava emellertid de slagna ledamöterna fogat en reservation, och det är för att giva ett stöd åt reservanternas uppfattning, som jag för min del, herr talman, skall be att få säga några ord.

Det säger sig självt, att, när det gäller utformandet av ett förfaringsätt för den öppna omröstningen, det bör vara två mål, man har att ställa framför sig. Det ena är, att exaktheten, tillförlitligheten blir på ett tillfredsställande sätt tillgodosedd. Det andra är, att det skall vara ett bekvämt, smidigt, praktiskt och snabbt verkande system, som icke vållar alltför stor tidsutdräkt.

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

I de länder, där man sedan lång tid tillbaka har öppen omröstning, ha vi också funnit — vilket framgår av den bilaga, som var fogad till konstitutionsutskottets betänkande 1922 — att man sökt sig fram efter varierande linjer. Men i det stora hela kan man säga, att man överallt försökt få fram mellanformer, varigenom det under olika förutsättningar möjliggöres att begagna än den ena och än den andra metoden för omröstningens verkställande. I vårt parlament ha vi ju sedan gammalt en form av öppen omröstning praktiserad, nämligen vårt vanliga acklamationsförfarande. Jag har icke gjort någon statistik och kan därför icke återopla mig på några siffror, men jag skulle vilja påstå, att den överväldigande lejonparten av alla våra ärenden här i kammaren avgöras genom acklamation, där var och en ropar ja eller nej eller sitter och tigger. Det är en form av öppen omröstning, som har hävd hos oss. Detta acklamationsförfarande är alltså förutsatt i grundlagstexten, och med det få vi alltså även i fortsättningen räkna.

Det har då gällt att på acklamationsförfarandet bygga upp det förfaringsätt, som närmast bör tillgripas, när någon begär votering. Här stå nu två meningar mot varandra inom utskottet, å ena sidan den, som representeras av utskottet självt och som vilar på herr Forssells motion i ärendet och som kräver, att varje förekommande votering i kammaren skall äga rum medelst namnupprop, och å andra sidan den uppfattning, som säger, att namnuppropet bör icke vara det närmast till hands liggande förfaringsättet, utan ett annat förfarande, som praktiseras i de allra flesta främmande parlament, nämligen upprensingsförfarandet. Det kunde måhända sägas, att detta egentligen är tårta på tårta. Det är ju på det sättet, att vid acklamationsförfarandet det är hörselförnimmelsen, som är det grundläggande för talmannens beprövande av hur läget är i kammaren. Med det ifrågasatta upprensingsförfarandet blir det, om jag så får uttrycka mig, synförnimmelsen, som tages till hjälp. Ögat får kontrollera, vad örat hör. Det kan naturligtvis hävdas och har också i debatterna såväl inom konstitutionsutskottet som inom det tillfälliga utskottet gjorts gällande, att det är en onödig omgång att taga detta synprov. Varför då icke direkt från acklamationsförfarandet gå till den egentliga rösträkningen med namnupprop? Jag tror för min del, att den invändningen icke är riktigt hållbar. Det är ju på det sättet, att det är ofantligt mycket lättare att med ögat konstatera läget i kammaren än att göra det med örat. Man kan förmodligen fördubbla sin röststyrka vid acklamationsförfarandet, men man kan icke gärna fördubbla sin egen figur, så att man framträder i tvillinggestalt inför kammarens ögon. Det synes mig därför ganska klart, att den kontroll över hörselförnimmelsen, som man här tillgriper genom upprensingsförfarandet, är väl grundad.

Men det finns, herr talman, ett annat och i detta fall avgörande skäl, varför vi reservanter ha förordat, att man tillgriper ett mellanled sådant som upprensingsförfarandet, och det är vår övertygelse, att det begäres en rad av voteringsfrågor i diverse frågor, voteringsfrågor, där det på förhand är fullkomligt klart för var och en, att benämningen okynnesvotering skulle kunna vara på sin plats. I dylika fall förefaller det mig, som om man både skulle vinna tid och få ett verkligt praktiskt förfaringsätt genom att man anställer en *försöksvotering*. Vi kalla det visserligen icke försöksvotering, detta upprensingsförfarande, men i själva verket är det ju en sådan. Kammaren och talmannen få själva tillfälle att avgöra, när upprensningen sker, var majoriteten rimligtvis ligger. Jag tror, som sagt, att här föreligger en metod, som är mycket effektiv, när det gäller att förebygga en rad okynnesvoteringsfrågor. Om till exempel det kommunistiska partiet i vår medkammare genom sin ende representant där, herr Winberg, reser sig i ensligt majestät och anhåller, att votering skall ske i en fråga om t. ex. sovjetrepublikens införande eller något dylikt, och talmannen där

uppmånar samtliga kammarledamöter, som dela utskottets avstyrkande uppfattning, att resa sig och alla resa sig samt herr Winberg sedan blir ensam om den motsatta uppfattningen, då förstår var och en, att icke lärer väl vederbörande då komma att påkalla en rösträkning förmedelst namnupprop för att konstatera detta enkla faktum, att han blivit komplett ensam. Nu däremot händer gång efter annan, att det begäres votering, så att vi få vandra runt talmansbordet och avgiva våra röstsedlar med lång tidsutdräkt och dragas med allt besvär, som därav följer, för att konstatera, ungefär vad vi visste från början, att fyra, fem, sex eller högst tio personer kunna stå bakom t. ex. ett kommunistiskt yrkande. Jag tror för min del, att detta sätt med uppresningsförfarandet därför är en snabbt verkande metod att åstadkomma den nödiga klarheten. Och vidare, detta förfaringssätt berövar *icke* den enskilde riksdagsmannen hans rätt att påkalla räkning av rösterna. Det är ju dock möjligt för varje enskild riksdagsman att begära, att här verkställs en rösträkning förmedelst namnupprop, därest han betvivlar sina ögons vittnesbörd. Talmannen har enligt samma förslag motsvarande rätt. Finner han, att resultatet av uppresningen är oklart, så är dock det hela diskuterat, var majoriteten eller minoriteten ligger, så föranstaltar han om rösträkning förmedelst namnupprop.

Nu sägs det av utskottet, att den omgång, som här skulle föreligga, då man alltså från acklamationsförfarandet går genom uppresningsförfarandet fram till namnuppropet, vore en omgång, som skulle kräva mycken tid. Jag tror för min del, att häri måste ligga en betydande överdrift. Ty om herrarna göra det tankeexperimentet, att vi här resa oss för ett förslag och att man sedan tar motprovet, så är dock det hela expedierat på en liten minut. Det finns ingen tvekan om den saken, då det ju icke skulle bli fråga om att räkna dem, som resa sig för det ena eller det andra förslaget. Det är säkerligen så, att man genom uppresningsförfarandet får ett icke så litet antal fall varje riksdag, som expedieras mycket, mycket snabbt och med all tillförlitlighet.

Så reses då en annan invändning, och den innebär, att på detta sätt får man ju inte den önskade klarheten hur den enskilde riksdagsmannen har förhållit sig vid beslutets fattande. Ty vem kan avgöra om Andersson eller Pettersson har rest sig, eller om han suttit, eller hur han burit sig åt? Vidare kan man säga: Voteringen kan från pressläktaren bli föremål för olika bedömanden och olika gissningar, och på det sättet kommer det att spinnas ut diskussioner om hur det har förevarit. Jag vill för min del säga, att denna invändning förbiser, att mot vårt vanliga acklamationsförfarande, med vilket dock massor av ärenden av mycket stor vikt hastigt avgöras med ja- eller nejrop, i synnerhet när ett utskott har varit ense och när man på grund av utskottets enhällighet finner det lönlöst att begära ordet för att föra opposition, samma invändning kan resas. Ty hur har Andersson eller Pettersson ropat? Har han ropat ja eller har han ropat nej vid acklamationen? Ja, det kan ingen egentligen kontrollera, och följaktligen faller detta förfarande, som vi redan ha, under samma kritik, som man till äventyrs på denna punkt kan vilja rikta mot uppresningen.

Så har jag sett i vissa kommentarer till detta vårt förslag en missuppfattning framträda, som jag hoppas inte existerar i kammaren, åtminstone inte hos någon som läst det föreliggande förslaget. Det gäller den form av namnupprop, som man skulle kunna kalla det kvalificerade namnuppropet. Den formen ha vi föreslagit här med vissa garantier. Och vad innebär den? Jo, den innebär ingenting annat än att, därest man vill belasta det tryckta protokollet med namnlistorna på de röstande, angivande hur var och en har röstat, detta bör ske endast under förutsättning att ett visst antal av kammarens ledamöter så påfordra. Vi ha här föreslagit en siffra, en tiondel av respektive kammares ledamöter, 23 alltså i andra kammaren och 15 i första. Naturligtvis kan emot en sådan siffra alltid göras den invändningen att den är godtycklig, och jag är den förste, herr

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

talman, att medge att siffran är godtycklig. Men man måste ju ha en siffra, när man vill införa en restriktion för rätten att få namnlistorna tryckta och fogade till protokollet, och det har syntts oss som om en tiondel skulle vara ungefär lagom, och att ingens rätt då skulle trädas för nära. Jag tror också, att, om vi tänka efter, det knappast kan vara tilltalande, att vi skulle belamra vårt protokoll med namnlistor på likt och oliket hur man har röstat. Tag exemplet med ett större lagförslag, där det kanske påkallas, om det gäller 12 à 13 paragrafer, lika många voteringsrätt efter varandra. Inte är det väl någon mening i att namnlistorna hur man här har röstat skola tryckta vara infogade i protokollet. Det måtte väl räcka med att namnlistorna ändå finnas i protokollens originaltext som bilaga, ty det göra de ju alltid vid varje namnupprop, vid det enkla namnuppropet såväl som vid det kvalificerade.

Det spörsmål, som här föreligger, är alltså ingenting annat än detta: skall, bara därför att en enda av kammarens ledamöter det påfordrar, namnlistorna föras in i protokollet, i likt och oliket? Detta är ju också en ekonomisk fråga. Som herrarna veta, stadgas i R. O., 82 §, att kamrarna själva ha rätt att bestämma i vilken omfattning de önska publicera sina protokoll, och när det gäller ett sådant bestämmande som det nu föreliggande, har det syntts oss fullkomligt riktigt att man inför denna lilla restriktion, så att det inte kan bli föremål för en massa missbruk.

Nu vill jag vidare ha påpekat, att utskottet i sitt utlåtande klandrar oss reservanter för att vi som restriktion föreslagit siffran en tiondel av kammarens ledamöter, när det gäller de tryckta namnlistorna. Men det är förunderligt, att, när utskottet kommer med sitt eget förslag i motsvarande stycke, utskottet också föreslår precis samma siffra. Även det föreslår en tiondel, och följaktligen drabbas utskottets ståndpunkt av samma anmärkning som utskottet har rest gentemot reservanternas förslag. Men vidare. Jag ber kammarens ledamöter noga observera en besynnerlighet, som vidlåder utskottets betänkande, ja, en besynnerlighet så stor, att det förefaller mig nära nog otänkbart att kammaren skulle kunna ta ett betänkande, där något sådant inneslutes. Medan det nämligen enligt reservanternas förslag är på det viset, att, när man begär att namnen skola intagas i det tryckta protokollet, framställning härom skall göras muntligen eller skriftligen senast vid voteringspropositionens fastställande hos talmannen, och att följaktligen talmannen meddelar kammaren detta och framställer proposition på saken för att få utrett, om det tillräckliga stödet finnes, om alltså en tiondel av kammarens ledamöter stå bakom ett sådant yrkande, så har å andra sidan utskottet kommit med det monstruösa tillvägagångssättet, att man *under hand* skall få göra en anhållan hos kammarens sekreterare om namnlistornas tryckning, bara denna anmälan sker inom loppet av 24 timmar. Jag gör alltså, mina damer och herrar, ett tankeexperiment. Jag har ledighet från riksdagsgöromålen just under det att ett beslut av större vikt fattas. Jag kommer tillbaka i den 23:e timmen i det av utskottet fastställda timantalet, och så möta mig några kammarkamrater med en lista och säga: Vill du inte vara snäll att skriva ditt namn på den här listan och begära att få våra namn förda till det tryckta protokollet? Denna lista lämnas sedan till sekreteraren, och utan att kammaren därom får den minsta rapport, utan att kammaren har en aning om saken, när den fattar sitt beslut, får den helt plötsligt se namnlistorna belamra det tryckta protokollet. Saken har då *icke* passerat kammarförhandlingarna och varit ställd under någon som helst proposition av talmannen. Jag vågar säga, att ett sådant förfaringssätt förvånar mig. Med den konstitutionella stränghet, som tydligen finns inom utskottsmajoritetens läger, vill det synas, som om hade här Homerus för en gångs skull slumrat till. Ty det kan ju inte vara rimligt, att man skulle förfara på ett sådant sätt, att man genom en *underjordisk trafik* bakom kammarens rygg och utan dess vetskap skulle företaga åtgärder, som också ha rent

ekonomisk betydelse, i det att de påverka kostnaderna för protokollets tryckande o. s. v. På den punkten förefaller det mig alltså, som om man från utskottets sida hade givit sig själv en blotta så stor, att redan den borde vara tillräcklig för att fälla utskottets förslag och framkalla ett stöd från majoritetens av kammaren sida för reservanternas uppfattning.

Vi göra inte anspråk på att det förslag som vi ha ställt och som sammanfaller till punkt och pricka med det förslag, som från första kammarens tredje tillfälliga utskott har ställts, på något sätt skulle vara fullkomligt. Vi ha gått ut ifrån att de reglementariska föreskrifterna kunna ändras från riksdag till riksdag, och att erfarenhetens vittnesbörd härvidlag bör bli vägledande huruvida en ändring skall införas eller ej. Och vi ha därför också sagt oss, att om det skulle befinnas vara på det sättet, att vårt förslag inte är tillräckligt smidigt i någon punkt, vi ju ha möjlighet att få det ändrat under en kommande riksdag och avskaffa de misshälligheter som kunna finnas. Jag vill, herr talman, bestämt säga, att det för oss vägledande har varit, att när nu den öppna omröstningen — såsom vi hoppas — skall träda ut i livet, den inte skall börja med en sådan stelhet, stränghet och omständighet, att man säkerligen ifrån kammarens flertals sida redan på ett tidigt stadium kommer att bli missnöjd med densamma.

Man har här hänvisat till det förhållandet, att stadsfullmäktigekorporationerna, t. ex. Stockholms stadsfullmäktige, ju redan ha obligatoriskt namnupprop. Men man glömmar då, att Stockholms stadsfullmäktige äro bara hundra man. Vi äro dock tvåhundra trettio ledamöter här i andra kammaren, och redan däri ligger en anvisning om att det kommer att taga betydligt längre tid för våra voteringar medelst namnupprop än det kan taga i Stockholms stadsfullmäktigeförsamling.

Herr talman! Jag vill icke vidare fördjupa mig i polemik med utskotts-majoriteten. Jag har den uppfattningen, att det förslag, vi hava framställt, är praktiskt. Det är ändamålsenligt och står i överensstämmelse med gemene mans uppfattning om vad som här bör vara det lämpligaste vid avgöranden i kamrarna. Jag kan dock icke underlåta att erinra därom, att den 26 april år 1867 stod här i kammaren en livlig debatt angående införandet av öppen omröstning. Kravet fälldes den gången med 65 röster mot 52. Men när jag häromdagen läste igenom protokollet över denna debatt, frapperade mig en sak, och det var vittnesbörden ifrån åtskilliga talares sida om den goda erfarenhet, man då vunnit ifrån vissa ständiga utskott med hänsyn till det upprensingsförfarande, som man där börjat tillämpa. Förut hade det även inom utskotten genomgående varit slutna omröstning, och såsom ett exempel på den slutna omröstningens avigsidor i det fallet förmälde en talare i denna kammare, att just när frågan om öppen omröstning förevar i konstitutionsutskottet, tretton talare deklarerat till förmån för densamma i diskussionen, men vid voteringen under den slutna omröstningen fick kravet endast nio röster och fälldes därför. Emellertid framgick det, att man inom utskotten börjat införa upprensingsförfarandet och funnit, att detta förfarande var praktiskt. Och en talare frågade här i kammaren, varför man icke skulle kunna införa det också i kamrarna. Det är denna tanke vi upptagit, och vi veta oss därvidlag stå i överensstämmelse med icke bara en utbredd praxis inom församlings- och föreningslivet i landet, såsom det utbildat sig med sina säregna traditioner, utan vi mena oss också stå i god överensstämmelse med den praxis, som följes i flertalet främmande parlament. Det är därför min förhoppning, herr talman, att andra kammaren för sin del skall avslå utskottets hemställan och gå med reservanternas förslag.

Jag tillåter mig alltså, herr talman, i den föredragna punkten yrka bifall till den reservation, som är avgiven av undertecknad m. fl., och avslag å utskottets hemställan.

*Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)*

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

Herr Björkman: Herr talman! Herr Engberg började sitt anförande med att förklara, att man med hans metod skulle vinna två syftemål, nämligen det ena att få exakthet över resultatet, det andra att få metoden smidig.

Det är särskilt med avseende på den första punkten, exaktheten, som jag anser, att det brister så starkt i reservanternas förslag, under det att utskottets förslag går efter klara linjer. När vi hava yrkat på att namnuppropet skulle komma in såsom princip, så har det just varit därför att vi ville få ett exakt resultat. Vi ville, att den enskilde riksdagsmannens uppfattning i en viss fråga skulle bliva klarlagd, och att han icke skulle kunna utsättas för något missförstånd. Herr Engberg ansåg, att det skulle gå mycket lätt att få klarhet. Jag håller dock före, att det är mycket lätt att tänka sig, att vid upprensingsförfarandet en hel del moment spela in, som göra, att den enskilde riksdagsmannen kan misstänkliggöras med avseende på det sätt, varpå han röstat. Jag vill bara anföras som exempel, att det kan sitta en person på läktaren, som får den uppfattningen, att nu reste sig herr A, och i stället är det herr B:s rygg, som han ser. Det kan också finnas en hel del personer sittande här i kammaren, vilka icke tillhöra densamma, t. ex. ledamöter av medkammaren eller tjänstemän. Detta gör, att man med upprensingsmetoden icke kan få klarhet, och att den enskilde riksdagsmannen utåt kan få svårt eller åtminstone besvärligt att försvara sig med avseende på en uppgift om hur han röstat.

Det är i herr Engbergs anförande så mycket, som går ut på att man skall försöka få en *enkel* metod. Det är, liksom man skulle se bort ifrån att det dock är *öppenheten* vid omröstningen, som varit det ledande motivet för dem, som velat få fram den öppna omröstningen. Vårt — utskottets — förfarande, säger herr Engberg, är visserligen prövat i mindre församlingar, men andra kammaren är så pass stor, att detta icke går. Men det är icke så stor skillnad mellan de etthundra stadsfullmäktige i Stockholm och de tvåhundra trettio ledamöter, som sitta här. Det är en styrka med avseende på vårt förslag, att det kan stödja sig på en praxis, som varit rådande under lång tid hos stadsfullmäktige och nu tillämpas i landsting. Det är vidare en styrka i vårt förslag, att det så litet som möjligt skiljer sig ifrån nu tillämpad metod. Det innebär endast, att i stället för att vi nu gå fram och lämna våra röster där framme hos talmannen, så skola vi resa oss upp och säga klart: Ja, Nej eller Avstår. Vi säga om vårt liksom herr Engberg om reservanternas förslag: det är icke något absolut felfritt förslag vi komma fram med, ett förslag, som vi tro skall stå till domedag. Men det gäller, att leta sig fram till det förslag, som kanske så småningom blir det givande och bestående. Men då är det viktigt, att man redan vid utgångspunkten försöker få klarhet och reda och erhåller den exakthet, som herr Engberg säger sig eftersträva.

Herr Engberg gick in i några detaljer och talade om det monstruösa sätt, varpå vi ville, att protokollföreläsningen skulle komma till trycket. Det skulle vara något så förskräckligt detta! Jag vill bara påpeka, att det är ett sätt, varpå man lättast vinner ett praktiskt mål. Man vill för tryckningskostnadernas skull — ty det är väl icke något annat det gäller — att endast i det fall, att det är minst 23 kammarledamöter, som finna det intressant att i trycket få se, hur ledamöterna röstat, så skola de få göra sin vilja gällande. Annars får envar intresserad gå till sekretariatet och få reda på, hur rösterna fallit.

I ett och allt finner jag, att denna metod, som vi kommit med, mest närmar sig den riktiga. Jag vill särskilt betona, att när vi här sökt få fram det bästa möjliga, så har vårt handlande varit förestavat av en redlig vilja att få fram ett förfarande, vilket de, som buro ansvaret för att vi för tre år sedan fingo ett vilande grundlagsförslag om öppen omröstning, bort känna som en plikt att tänka ut under denna tid, så att förslaget kunnat under mellantiden ingående debat-

teras. Vi hava emellertid gjort vårt till för att framföra en metod, varigenom vi försökt få reda och ordning i det hela.

Jag har intet vidare att tillägga, herr talman, då jag anser, att frågan är en relativt taget liten fråga, ehuru dess lösning i hög grad spelar in som ett trevnadsmoment för oss alla. Men för övrigt såtillvida är frågan icke liten, att vi måste få ett förfarande, som håller uppe den enskilde riksdagsmannens frihet och självständighet, när vi nu bli benådade med den öppna omröstningen, vilket ju är möjligt efter den votering, vilken såsom nu synes i detta ögonblick pågår i första kammaren.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets betänkande i denna punkt.

Herr Hamrin: Herr talman! Jag skall börja med att instämna i de båda föregående talarnas yttranden, att den föreliggande frågan icke är av så stor betydelse, då den rör sig om ett tekniskt förfarande. Den borde alltså kunna bli föremål för debatt utan att meningarna alltför starkt behövde bryta sig emot varandra. Det är glädjande att kunna konstatera detta i dag, ty för blott ett par dagar sedan upprevs denna fråga till en stor sådan av politisk innebörd. Den tidning, för vilken den ärade talaren på Malmöbanken är chefredaktör, innehöll en ledare, däri samme talare, om jag icke misstänner mig alltför mycket, gjorde gällande, att detta skulle vara det sista förtvivalde försöket från högerns sida att fälla det vilande grundlagsförslaget. Han läste sitt anatema över min anspråkslöshet, därför att jag anslutit mig till en uppfattning, som hävdats av ett par högermän och en bondeförbundare i det tillfälliga utskott, där jag kommit att ingå som medlem. Nu är det emellertid på det sättet, att denna fråga icke i den övriga pressen har kunnat behandlas på det sätt, som den ärade talaren gjorde i sin tidning. Det randades icke ens nästa dags morgon, förrän man från yttersta vänsterpartiet ställde sig på samma sida som jag. Jag kan dessutom nämna för den ärade talaren, att, om jag icke misstager mig, en av det socialdemokratiska partiets mest framskjutna män för närvarande är i färd med att yrka återremiss i första kammaren för att få en anslutning till det förslag, som jag biträtt i andra kammaren. Att sålunda göra en politisk fråga av en detaljfråga finner jag, tillåt mig använda uttrycket, upprörande, ty man kan icke bakom detta spåra annat syfte än att komma åt en politisk motståndare.

Efter den inledningen, herr talman, skall jag tillåta mig övergå till själva den principfråga, som vi diskutera. Jag har sökt i den ringa mån som jag haft tid och tillfälle därtill gå igenom protokoll från gångna tider, då frågan om öppen omröstning här varit föremål för behandling. Jag har därvid kunnat konstatera, att vid vartenda sådant tillfälle har man icke tagit upp frågan om åstadkommandet av något omröstningsinstitut, som inbesparade tid eller kostnader, utan man har åtminstone från de båda vänsterpartierna satt in all kraft på att övertyga motståndarna genom det argumentet, att man velat inför hela landet konstatera, vilka personer det är, som stå bakom de olika besluten. Och jag trotsar herr Engberg att kunna bevisa, att man i ett enda fall framhållit den synpunkten, att här gällde det att på ett smidigt och raskt sätt konstatera, var majoriteten ligger. Det konstaterandet, herr talman, går alldeles utmärkt med det nuvarande omröstningsförfarandet. Det har, såvitt jag vet, under de år jag suttit i riksdagen endast vid ett enda tillfälle rätt en viss tvekan om, huru utslaget fallit. Men i alla andra fall har man varit enig om, att konstaterandet av det enkla faktum, var majoriteten i kammaren ligger, har gått lätt för sig medelst det nuvarande omröstningsförfarandet. Vi hava förut sagt att så skulle ske även hädanefter, men vi skulle vidare hava klart och tydligt, vilka personer det är, som stå bakom de olika meningarna. Nu påstår

*Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)*

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

jag: det förfarande, som här av motionärerna blivit föreslaget och av reservanterna i utskottet förordat, leder icke till ett sådant konstaterande, som jag lägger in i principen om öppen omröstning i riksdagen. Här kommer nämligen att begäras voteringar i långa banor om olika förslag. Genom upprensingsförfarandet kan ju visserligen konstateras var majoriteten ligger, d. v. s., herr talman, jag gör en reservation, den nämligen att det icke är så alldeles säkert, att man verkligen kan konstatera detta därför att så många av tveksamhet eller liknöjdhet sitta i bänkarna och icke bry sig om att hörsamma herr talmannens uppmaning att resa sig, varför det kommer att råda en viss tveksamhet i stort sett, när det gäller att konstatera var majoriteten ligger. Detta kommer icke alls att bli fallet när det införes i protokollet eller på annat sätt konstateras, vilka som stå bakom de olika meningarna.

Nu har man vänt sig emot det förslag, jag biträtt, och gjort detta med den motiveringen, att man borde kunna undvika en hel del okynnesvoteringar medelst upprensingsförfarandet. Då tog herr Engberg ett exempel. Han talade om herr Winberg i första kammaren och förutsatte att han skulle framställa ett yrkande om införande av sovjetrepublik i Sverige. Ett dylikt yrkande borde lätt kunna avfärdas medelst upprensingsvotering. Ja, det går ju an att taga ett sådant där exempel, men jag skall tillåta mig taga ett annat, som förefaller mig vara mera praktiskt. Jag tror mig kunna påvisa, att vad som för herr Engberg och många andra utgör en mycket liten fråga, och där herrarna säkerligen komma att protestera, om jag och några till skulle begära votering och kalla det okynnesvotering, göra vi däremot gällande, att det är en mycket stor fråga för oss. Om jag förutsätter, att regeringen i sin proposition om försvarsfrågans ordnande kommer fram med ett förslag, som går ut på slopandet av ett av regementena i Jönköping, så väcker min granne till höger en motion, däri han föreslår att detta regemente skall finnas kvar och ett annat skall indragas. Vi komma till frågans behandling i kammaren. Utskottet biträder regeringens förslag, och herr Johansson yrkar bifall till sin motion. Tror icke herr Engberg, att denna fråga är av sådan betydelse för hela valmanskåren i vår hemort, att man vill veta, huru jag och herr Johansson i Huskvarna och övriga på Smålandsbanken röstat? Men för herrarna i övrigt har denna detalj bra liten betydelse. Jag skulle kunna taga fram andra frågor, som för mig och för åtskilliga andra i kammaren blivit rena samvetsfrågor. Jag kan exempelvis taga fram frågan om samvetsömma värnpliktiga. Tro icke herrarna, att även vid detta krav behöver drivas fram en votering, som visar vilka som stå emot ett etiskt krav, som vi stödja? Men det anse herrarna vara en okynnesvotering, när kanske tio, femton stycken stå i kammaren och rösta för detta, medan alla andra röster äro på den motsatta sidan.

Sedan skulle jag vilja, herr talman, medan jag talar om dessa okynnesvoteringar, nämna, att en av mina meningsfränder i första kammaren har upprättat en statistik över vad man kallar okynnesvoteringar, företagna under föregående års riksdag i första kammaren. Han kom till det resultatet, att som okynnesvoteringar kunde betecknas åtta stycken. Tror herr Engberg, att det vore så farligt, om det bleve namnupprop i sådana fall? Men om det nu gällde att på det sätt, som i reservationen förordats, undvika okynnesvoteringar, vore då något vunnet med detta? Nej, ingenting kan vinnas med det. Såvitt jag vet finnes det ju ett parti här, som endast räknar *en* man. Detta parti i sitt »ensliga majestät», för att använda herr Engbergs fras, kan alltså begära och framtinga namnupprop i varenda votering. Någon garanti mot okynnesvotering är det således icke.

Jag har därför, herr talman, i utskottet visserligen icke framställt något yrkande eller krav, men jag har antytt, att jag för min del icke skulle haft nå-

got emot att åt herr talmannen lämna rätt att vägra votering medelst namnupprop, om man nämligen skulle gå in för den principen, att man borde förhindra okynnesvoteringar,

Nu har herr Engberg vidare gjort gällande, att detta förslag, som jag här biträtt inom utskottet, lider av »stelhet, omständighet och stränghet». Ja, det var ju ett ganska otrevligt betyg om detta förslag. Men, mina damer och herrar, jag har framför mig konstitutionsutskottets utlåtande nr 17 från 1922 års riksdag, där också herr Engberg satt som ledamot. Men först ett citat ur sjätte tillfälliga utskottets utlåtande: »Det förtjänar framhållas, att det av motionären föreslagna tillvägagångssättet icke, såvitt bekant, tillämpas i någon lagstiftande församling» o. s. v. I det utskottsutlåtande från 1922, som herr Engberg var med om att avgiva heter det: »I Nederländerna gälla synnerligen enkla bestämmelser. Omröstning sker medelst namnupprop, så snart någon begär det.» D. v. s. det som av utskottet år 1922, utan reservation från herr Engbergs sida, betecknas som »enkelt», det betecknar herr Engberg i dag som »stelt, omständligt och strängt».

Skulle jag våga draga en slutsats från tidningsdiskussionen angående denna sak, måste jag säga, att jag verkligen häpnar över den okunnighet, som synbarligen råder på vissa håll inom stora huvudstadstidningars redaktioner, när det gäller att bedöma innebörden av de olika förslagen. Jag har här ett urklipp ur en tidning, som då den refererar, vad en morgonkollega säger, när denna ansluter sig till högerens, bondeförbundets och mina åsikter i frågan, skriver följande: »Orsaken till detta skrik är fordran, att namnupprop skall begäras av minst en tiondel av kammarledamöterna.» Så mycket hade den tidningen reda på sig. Den hade icke reda på att efter uppresning, även när det konstaterats att ja vunnit eller att nej haft övervägande majoritet, så kan vem som helst stiga upp och begära namnupprop — just vad tidningen i sin förnäma upphöjdhet säger vara bara vilseledande och bara prat. Och likadant är det, när en reservation i första kammarens utskott av en högerman i samma tidning återgives under den dubbla rubriken »Halvöppen votering i riksdagen. Ett försök att rädda något av sekretessen» — d. v. s. det fick den högermannen, därför att han biträtt ett socialdemokratiskt förslag, väckt av min ärade vän här framför mig, herr Holmberg. Skulle man döma av tidningspressens utlåtanden i övrigt, får man ju klart för sig, att det går runt i huvudet på dem, som läst herrarnas förslag. De hava uppenbarligen icke fattat innebörden. Jag har svårt att tänka mig, att de skarpa hjärnor, som arbeta inom dessa redaktioner, icke skulle hava förmåga att sätta sig in i en sådan sak. Det måste väl hava varit något som brustit beträffande själva avfattningen av bestämmelserna, som lett till dylika missuppfattningar.

Sedan, herr talman, kommer jag till vad som här blivit påtalat av utskottets ärade ordförande, då han säger, att det är ju orimligt att låta trycka samtliga namn på dem, som röstat på ena eller andra sättet. Jag skall därutinnan gärna bekänna, att jag icke är så vidare tilltalad av det supplement, som mina meningsfränder i utskottet bifogat beträffande skiljandet mellan de olika sätten att protokollföra omröstningarna. Jag syftar på att man i ena fallet skulle *bifoga* listor till protokollet, vilka skulle upptaga huru var och en röstat. I andra fallet skulle man genom att minst 23 ledamöter därom anhålla få namnen *införda i det tryckta* protokollet. Beträffande den saken, skulle jag helst önskat, att varje gång ett namnupprop skedde, skulle namnen införas i det tryckta protokollet utan vidare. Beträffande kostnadsfrågan vill jag, herr Engberg — jag ber herr Engberg att icke taga det som någon slags förolämpning — fråga: hur skulle det vara, om en och annan i kammaren kunde vid något enda tillfälle under en period koncentrera sitt anförande. Då skulle det inbesparas lika mycket som tryckningen av namnen i protokollet för samma

Ang. sätet
för öppen
omröstning i
riksdagen.

(Forts.)

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

tid skulle kosta. När man nämligen ser efter, vilken plats det tar att införa ett par hundra namn så är denna inte så stor. Och huru stor upplaga gäller det? Jo, den 16 februari, i förgår alltså, utsändes det till dem som prenumererat på riksdagstrycket av första kammarens protokoll 120 och av andra kammarens 184 exemplar, och man väntar, att siffran skall, innan prenumerationen kan anses vara slut, stiga till omkring 150 av första kammarens och 300 av andra kammarens. Jag tror, att svenska statsverket har råd att bekosta tryckningen av ett par hundra namn i den lilla upplagan, ehuru jag vet, att kostnaden står i annan proportion till upplagan än vad som kännetecknas av de siffror jag här nämnt. Men jag tror i varje fall, att svenska staten kan bära denna lilla kostnad för att få till stånd ett konstaterande av, huru representanterna för en viss valkrets eller för en viss riktning röstat i folkförsamlingen i olika frågor. Och de frågor, som i dag kunna anses vara av ganska liten betydelse och därför avslås, de kunna om 10, 15, 25 år hava fått en mycket stor betydelse. Låt mig taga den fråga, som vi avgjorde häromdagen. Jag syftar på herr Värner Rydén och herr Eliel Löfgrens motion om utsändandet per radio av riksdagens förhandlingar. Vi röstade om den frågan; jag förmodar, att om det varit uppresningsförfarandet hade votering knappast begärts, ty det stod 119 röster gentemot 60, och det hade alltså varit klart. Men jag är icke alldeles säker på om det icke om en 10—15 år skulle kunna vara av ganska stort intresse att veta vilka personer det egentligen var, som motsatte sig en dylik anordning? Denna anordning kommer då att vara fullt naturlig för alla församlingar, där det förekommer offentliga förhandlingar, för vilka allmänheten har intresse. Jag föreställer mig, att om det varit på det sättet, när man diskuterade de första järnvägarna och om man då framfört sådana motiv för avslag, som omnämndes av herr Rydén, så skulle det vara av stort intresse att veta, vilka personer, som röstade emot anläggande av järnvägar i Sverige med en sådan motivering. Nu ser man visserligen, att en och annan talare uppträder emot ett förslag, men inget mera.

Jag skall vidare i detta sammanhang be att få erinra alla vänstermän om ett förhållande, som är anmärkningsvärt, och jag riktar dessa ord särskilt till mina meningsfränder i kammaren. Här tillkom under 1919 års riksdag beslut, som fattades enhälligt, såtillvida att de biträdades av samtliga partier i riksdagen. Jag skall taga en fråga, frågan om slopande av skattestrecket för ernående av rösträtt. När jag går till protokollet, finnes ingen omröstning i kammaren omnämnd. Denna reform ingick i den stora överenskommelsen 1918. Löftet hölls av både högern och bondeförbundets representanter i riksdagen och man voterade icke därom. Nu säger jag, att vid ett sådant beslutsfattande, skulle jag för min del velat driva fram det till votering för att få konstaterat, vilka det var, som stod bakom detta beslut. Ty vad har hänt? Jo, åtminstone vid möten som hållas av högermän och bondeförbundare, beskylla de oss för, att det var vi, som genomförde den reformen, och de påstå, att vi äro ensamma ansvariga härför. Och man kan ju icke bevisa något emedan vi då hade slutet omröstning. Ej heller kan man bevisa något genom användande av uppresningsförfarandet i ett sådant fall!

Herr talman, jag skall sluta som jag började med att säga, att detta är ju en ganska underordnad fråga, och hade den icke rörts upp i tidningspressen på det sätt som skett, tror jag, att den skulle hava avvecklats ganska smidigt och lätt, och ingen människa hade fäst något större avseende vid, om det blivit det ena eller det andra förfaringsättet, som tillämpats. För min personliga del tar jag utgången med allra största jämnmod nu, sedan vi fått den öppna omröstningen beslutad. Jag måste dock beklaga, att, när man gick att införa den öppna omröstningen, man verkligen icke i varje fråga, där meningarna brytas emot varandra så pass att man begär votering, skall kunna

konstatera vilka personer det är, som stå bakom den ena och den andra meningen.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets förslag.

*Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.*

(Forts.)

Herr **Sävström**: Herr talman! Då konstitutionsutskottet i år hade att avge sitt memorial om öppen omröstning, är det klart, att det var angeläget för vänsterledamöterna i utskottet att samtidigt tänka sig, huru ordningsstadgan i första kammaren och arbetsordningen här i andra kammaren samt de reglementariska föreskrifterna för riksdagen i motsvarande delar skulle komma att taga sig ut. Nu har ju den öppna omröstningen antagits av båda kamrarna. Förslaget är lag, och vi måste sålunda inom kort komma att tillämpa detsamma.

Det förslag, som här framförts av reservanterna i andra kammarens tillfälliga utskott, behagar man kalla den socialdemokratiska linjen. Men det är, som jag förut sade, vänsterledamöterna inom konstitutionsutskottet, som gemensamt ha gjort upp det förslag, som reservanterna här i andra kammaren fört fram. Det är herr Hamrin, ledamot från bankoutskottet, som kommer tillsammans med konstitutionsutskottets övriga ledamöter och går på det förslag, som herr Forsell framfört. Inom delegationen, som tillsattes i konstitutionsutskottet, var man för det första överens om att man icke vid omröstningen skulle tillämpa s. k. discessus. Vi försökte ju härom året vid en provomröstning att gå ut genom olika dörrar till höger och vänster. Det sättet ville man emellertid icke föreslå riksdagen att tillämpa. Anmärkningarna mot reservanternas förslag gälla nu upprensingsförfarandet, och vi hava hört, hur herr Hamrin har kritiserat detsamma. Herr Hamrin anser, att det bästa är, att gå direkt på namnupprop. Jag vill för min del säga, att upprensingsmetoden är ett komplement till acklamationsförfarandet, ett praktiskt sätt att avgöra en hel del mindre ärenden, som annars skulle ställas under votering. Herr Hamrin har anfört exempel på flera brännbara frågor, om vilka det är klart, att votering under alla förhållanden skulle komma att begäras med namnupprop. Men herrarna må väl icke tro, att det kommer att gå till på det sättet i praktiken. Ty här i kammaren avgöras en rad sådana mindre viktiga frågor, där ingen människa, när kammarens majoritet är obestridlig och blott en obetydlig minoritet står på den andra sidan, skall komma och begära namnupprop. Men det är klart, att i de exempel, som herr Hamrin angivit, föreligga förutsättningar för att namnupprop skall komma att ske.

Nu säger herr Hamrin i sin intervju till tidningen Aftonbladet, att den där upprensingsmetoden praktiseras egentligen i Folkets hus på de sammankomster, som där hållas. Jag har varit med i föreningsväsendet under en ganska lång tid, och jag vet, att det i huvudsak är två metoder, som där tillämpas. Förutom acklamationsförfarandet använder man röstkort. Det är det ena sättet. Kortet är färgat t. ex. på den ena sidan blått och på den andra gult. Den som röstar för ja-propositionen visar den ena, den som röstar för nej-propositionen den andra sidan av kortet. Sedan räknas rösterna, och så är beslutet fattat. Inom konstitutionsutskottets delegation voro vi överens om att en sådan röstmetod kunde man icke här tillgripa, därför att det skulle bli för oklart. Men om man icke vill, att räkning skall företagas, är det då nödvändigt att gå direkt på namnupprop? Enligt min mening är det icke så. Jag tycker, att vi som praktiska män kunna taga en annan metod för att utröna ett sådant resultat. Om det sedermera är så, att någon enda av kammarens ledamöter anser, att det är otillräckligt med en sådan upprensning, att resultatet är osäkert, eller man vill hava namnen till protokollet — d. v. s. icke till det tryckta utan till bilagan, som skall åtfölja protokollet — då har han endast att begära namnupprop. Såvida en enda ledamot av kammaren efter upprensningen begär namnupprop,

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

skall ju detta verkställas. Det är då ingenting, som hindrar, att ett dylikt kommer till stånd.

Vidare säger herr Hamrin, att till dessa kongresser, där upprensningssmetoden användes, kommer det endast folk, som i stort sett har samma mening. Jag behöver väl icke erinra herr Hamrin om att på sådana sammankomster meningarna kunna vara rätt så delade. Jag vill endast erinra om det sista sammanträdet med frisinnade landsföreningen. Där voro meningarna så delade t. o. m., att partiet sprack i två delar. Här i denna kammare är det nu meningen, att upprensningssmetoden skall användas i mindre viktiga frågor. Om man vill hava nödig kontroll, begär man namnupprop, och om det är fråga om viktigare spörsmål, kan man hos talmannen begära namnupprop med anteckning i protokollet av de medlemmar, som rösta för eller mot i en fråga. Men att tillämpa detta på det sätt, som utskottet anfört, nämligen att man, sedan beslut har fattats, till sekreteraren anmäler, att man önskar namnen till protokollet, det är en trafik, som jag tror, att ingen av kammarens ledamöter i själva verket vill vara med om. Jag skulle vilja fråga: hur skulle detta komma att tillämpas i praktiken? Jag antar, att här på natten klockan ett fattas ett beslut i en fråga, och att tiden för beslutets fattande av talmannen antecknas, därför att jag enligt utskottets förslag har rätt att inom tjugufyra timmar begära, att namnen skola tagas till protokollet. Skall då kammarens sekreterare vara skyldig att klockan tolv följande natt taga emot en sådan anmälan, att jag vill ha dessa namn till protokollet? Det är kanske bäst att tänka sig för en liten smula, innan man går och fattar beslut om hur detta skall verkställas i praktiken.

Det förslag, som utskottet här i andra kammaren framfört, är, vågar jag säga, icke något väl genomtänkt förslag. Det förslag däremot, som reservanterna framfört, vilket är detsamma som första kammarens utskotts förslag, är dock ett förslag, som är så pass genomtänkt, som det kan bli. Det är möjligt, att vi vid en kommande riksdag kunna få lov att göra någon ändring; det kanske gäller att pröva sig fram. Men så mycket bör man dock med öppna ögon vara med om att besluta, att man något så när vet, hur det kommer att ställa sig i praktiken.

För övrigt är det ju så att i intet parlament i världen går man direkt på namnupprop, såsom här förutsättes i utskottets förslag. Vi skulle i så fall *här i vårt land* bli det enda parlament, där man direkt går på namnupprop. Är det icke lämpligt, att vi göra på samma sätt, som man gör i andra parlament, där den öppna omröstningen är införd, nämligen att man först försöker på annat sätt åstadkomma ett resultat och få ett beslut till stånd?

Det har sagts i tidningarna och i den artikel, som herr Hamrin här åberopat, att herr Forssell egentligen med sitt förslag skulle vilja sätta krokben för den öppna omröstningen. Det är klart, att ingen av oss egentligen kan veta, hur härmed förhåller sig; man kan ju icke rannsaka njurar och hjärtan. Men antagligen är det väl så att herr Forssell resonerar ungefär på samma sätt som en ärad f. d. ledamot av denna kammare yttrade, när det var tal om den kvinnliga rösträtten. Han sade: »Skall det vara, så skall det vara.» Det vill säga, han uttryckte det på ett annat sätt, men meningen var dock denna. Och nu menar tydligen herr Forssell, att skola vi ha öppen omröstning, då skall det sannerligen också vara öppen omröstning, d. v. s. obligatoriskt namnupprop. Vi för vår del anse, att ett smidigare sätt kan tillämpas. Här är icke fråga om att på något som helst sätt krängla bort öppenheten. Vi stå i våra bänkar öppet inför de åskådare, som sitta på våra läktare och inför tidningsmännen och klargöra vår uppfattning, hur vi rösta i föreliggande frågor. Och är det blott en enda ledamot av kammaren, som begär, att det skall vara namnupprop, så måste detta verkställas. Jag tycker, att det blir tillräckligt i fråga om öppenhet, till-

räckligt i fråga om klarhet. — Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.

(Forts.)

Herr **Bäckström**: Herr talman! Som jag är motionär i det föreliggande ärendet och varit med under de förberedande förhandlingar, som förts inom konstitutionsutskottet, innan frågan för sin formella behandling remitterades till sjätte tillfälliga utskottet, torde det icke anses olämpligt, om även jag, under förhoppning om kammarens överseende med att jag drar ut debatten ett par minuter, ber att få yttra några ord till dagens protokoll.

Jag vill då genast deklarerat min fulla anslutning till den reservation, som är avgiven av herrar Engberg, Sävström, Vennerström och Borg; detta helt naturligt, då reservationen ju upptar det, som ligger i den motion, vilken jag varit med om att underteckna och som enligt min mening just ger den bästa lösningen av problemet rörande det tekniska förfarandet vid den öppna omröstningen i anslutning till det förslag, som här nyligen blivit slutgiltigt antaget.

Jag är nämligen fullt övertygad om att det av reservanternas upptagna omröstningsförfarandet skall, även om man med tiden kan hitta på något ännu bättre, fungera både snabbt och tillförlitligt och med den öppenhet, som är behövlig, särskilt när det gäller valmännens önskemål om kontroll, hur resp. riksdagsmän avgivit sitt votum i viktiga frågor. Det kan icke anses behövt att ytterligare inför kammaren framhålla de möjligheter för en snabb och öppen expediering av en hel del kontrapositions- och små voterings, vilka ligga i det förslag, som reservanternas här framburit; och jag tycker, att upprensingsförfarandet, som nu skulle vara det olyckliga enligt många mening, är ett helt naturligt led, självfallet led, mellan acklamationsomröstning och votering med namnupprop. Att upprensingsförfarandet redan rätt länge tillämpats i en hel de främmande parlament, torde för övrigt för avgörandet om dess lämplighet eller olämplighet hos oss väga mycket mer, än vad utskottsmajoritetens män här velat göra gällande.

Herr Björkman framhöll, att utskottsutlåtandet följer en praxis, och han åsyftar då, att inom stadsfullmäktige namnupprop förekommit. Men jag håller före, att reservanternas i ännu större grad följt praxis, ty de ha tillämpat vad i främmande parlament i stor utsträckning redan förekommer.

Herr Hamrin höll före, att genom detta förfarande skulle icke den öppenhet, som just ligger i kravet på den öppna omröstningen, bli tillgodosedd. Men detta har jag svårt att fatta; ty gäller det en fråga, som en riksdagsman anser vara av den betydelse, att det bör bli klart, hur en var röstat, så måtte han väl i alla fall kunna få 22 kamrater med sig. Rörande de exempel, herr Hamrin anförde, måste jag säga, att de inneburo icke så liten överdrift; ty han bortsåg just från det förhållandet, att han åtminstone med *sin* energi lätteligen skulle kunna uppbringa 22 kamrater, som kunde biträda honom, när det gällde en önskan om namnupprop.

Som endast man i ledet har jag ingen fullmakt att tala å mina partikamraters vägnar; men illa skulle jag känna ställningen ibland dem och även ibland andra, som höra till den borgerliga vänstern i övrigt, om jag icke skulle tro, att de så gott som mangrant komma att sluta upp just kring reservanternas förslag.

Att herr Forssells förslag kommit upp under diskussionen i dag beror, tror jag, mera på en rad av tillfälligheter. Vi veta här, att det stått fyra mot fyra i utskottet, och jag skulle haft svårt att begripa, hur det kan bli ett sådant oväsen om denna sak, därest jag icke varit med i konstitutionsutskottet under frågans behandling i tidigare skede. Man höll då på att alldeles tröttna inom konstitutionsutskottet under debatterna om alla möjliga finesser och uppslag

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

vid utformningen av de blivande bestämmelserna rörande det tekniska förfarandet vid tillämpningen av den öppna omröstningen. Då kom herr Forssell med ett yttrande, som verkligen verkade uppiggande, och det kan väl icke betecknas som indiskretion om jag säger, att herr Forssell därvid lät tydligt förstå, vilket också genast underströks av en annan ledamot under debatten, att det var som *motståndare* till den öppna omröstningen, som han opererade. Mig förefaller det, som om också utskottsutlåtandet, sådant det här föreligger, vittnar om detsamma, och det är icke utan, att debatten i dag desslikes ger antydan därom. Jag tycker, att man annars har svårt att förklara, hur en del förslag av den beskaffenhet kunnat, som skett, inkomma i detta utskottsutlåtande. Förutom det märkliga kravet på ett obligatoriskt namnuppsjöförfarande vid *alla* omröstningar i en så pass stor församling som denna kammare med åtföljande onödig tidspillan, så framläggas, såsom redan en talare här anmärkt, bestämmelser rörande tryckning av omröstningslistor i vissa fall, bestämmelser, som enligt min mening äro bland de underligaste jag sett i sådant sammanhang. Det skulle enligt dessa bestämmelser kunna bli möjligt för en klick inom kammaren att, då den så funne för vissa intressen lämpligt och gagneligt, operera på sidan av talmannens och kammarens vanliga uppsikt. Och utom det betänkliga i detta, dristar jag, såsom den näst föregående talaren även framhöll, påstå, att det skulle medföra många praktiska omöjligheter vid tillämpningen, om man försökte sig på något sådant. Jag vill nu inte döma, hur herr Forssell tänker och menar; men jag kan icke komma ifrån, att det är just som motståndare till den öppna omröstningen, som han så ivrigt arbetar för det förslag, som här blivit utskottets. Det synes verkligen, som det varit honom kärt att skapa en sådan rentav »långdans» med så tröttande, tidsödande och mystiska krokar vid omröstningsförfarandet, att hela saken skulle kunna fällas därpå eller åtminstone inom kort göras omöjlig och så återigen komma bort.

Jag tror dock, ja, jag är förvissad om, att även de kamrater i denna kammare, vilka först när utskottsutlåtandet kom på bordet fått reda på de närmare detaljerna, ha förstått att läsa mellan raderna och därav bedöma den verkliga situationen. Det vore väl ändå något underligt, om just i det avgörande ögonblicket vi, som äro anhängare av den öppna omröstningen, skulle få den bästa och säkraste hjälpen just från motståndarna till en sådan omröstning.

Min enkla mening är, herr talman, att varenda en av denna kammares ledamöter, som vill bidraga till grundlagsreformens bästa utnyttjande och bestånd genom ett praktiskt förfaringssätt vid omröstningen, bör nu ge sin röst för reservationen. Ty i dess förslag bjudes det varken på metoder med onödig tidsutdräkt och ännu mindre på några utsikter till någon mullvadstrafik; utan det lämnar i stället möjligheter till ett snabbt, enkelt, öppet och efter vid varje tillfälle förhandenvarande omständigheter anpassbart förfaringssätt vid tillämpningen av den nu fastställda grundlagsändringen.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen och avslag på utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen **Hamilton**: Herr talman! Man har tillagt föreliggande fråga vida större räckvidd, än den enligt min mening äger. Det torde vara ganska likgiltigt, vilket av förslagen, utskottet eller reservanternas, som blir av kammaren antaget. Båda kunna tillämpas, och jag är övertygad om att, vad vi än i dag besluta oss för, blir det allenast ett provisorium. Varje år komma säkerligen motioner att framläggas i syfte att få till stånd ändring i de reglementariska bestämmelserna med avseende å omröstningsförfarandet. Jag förmodar också, att dessa motioner komma att flöda, till dess man genom en prak-

tisk anordning med elektricitetens hjälp kan åstadkomma en omröstning under betydligt kortare tid än nu är fallet.

Om jag alltså anser båda förslagen möjliga att tillämpa och finner det tämligen likgiltigt, vilket av dem som blir antaget, måste jag likväl erkänna, att utskottets förslag ansluter sig till det förutvarande sättet för omröstningen och sålunda innebär en mjukare övergång från det gamla systemet till det nya. Utskottsförslaget överensstämmer även mera med grundtanken i den öppna omröstningen. Genom den öppna omröstningen vill man ju ha konstaterat, huru varje riksdagsman avgivit sin röst och till vilka förslag han, när det gäller stora frågor, ansluter sig. Enligt den s. k. upprensningmetoden kan man nu visserligen för ögonblicket se, huru en riksdagsman röstar, men man kan aldrig, enligt reservanternas förslag, hänvisa till protokollet för att finna, huru en röstning ägt rum. Om däremot utskottets förslag antages, kan man alltid få konstaterat, huru vederbörande utövat sitt riksdagsmannakall.

Ja, mina herrar, det är som sagt för mig ganska likgiltigt, vilket av förslagen som kommer att bifallas, och jag skall därför icke framställa något yrkande.

Herr Spångberg: Herr talman! Ärade kammarledamöter! När man har tagit del av vad utskottet och reservanterna anfört samt när man lyssnat på debatten här, så förefaller det, som om de ärade representanterna skulle önska att under sken av öppen omröstning få fram någonting, där man allt fortfarande kunde dölja, hur den enskilde riksdagsmannen har röstat. I stället för öppen omröstning vill det förefalla mig, som om man skulle söka få fram någon sorts ny rösträkning. Meningen med hela den här frågan har ju emellertid varit, särskilt från allmänhetens sida, att man önskat erhålla kontroll på huru varje riksdagsman röstar i vissa frågor, som man varit intresserad av.

Herr Hamrin framdrog ju under sitt anförande här några exempel på, hur en viss fråga kunde vara en samvetsfråga för folket i hans valkrets, under det den hade en mindre betydelse för valmännen i andra valkretsar. Herr Hamrin ansåg, att man redan därutav, att frågan hade en lokal betydelse i Jönköpingstrakten, dock skulle lämna möjlighet att få den öppna omröstningen till stånd.

För att emellertid kunna förverkliga tanken på den öppna omröstningen, bör det givetvis lämnas varje ledamot tillfälle att begära sådan. Vidare bör det givas tillfälle för allmänheten att kunna kontrollera, hur de olika riksdagsmännen ha röstat. Det är båda dessa möjligheter, som representanterna i utskottet försöka krängla bort. I stället söker man tillgodose så mycket som möjligt den uppfattning, som gör sig gällande, att riksdagsmannens uppdrag skulle vara någon slags privatsak, där han i det fördolda och utan att behöva för valmännen stå till svars för sina gärningar får handla någorlunda som han vill. Man får väl emellertid utgå ifrån den fullt riktiga synpunkten, att valmännen före valet ofta bli i tillfälle att höra representanterna, att de ha rätt att interpellera dem, att de blivande representanterna genom föredrag deklarerar sin ställning till vissa frågor o. s. v. Men när nu dessa representanter genom valen kommit till riksdagen, då vill man dra en slöja över det hela, då inträder en förändring, varigenom allt fortfarande, vare sig det blir reservanternas eller utskottets förslag, som blir antaget, möjligheterna för valmännen att kontrollera sina representanter bli i stor utsträckning begränsade. Det är ju bekant, att det är icke så alldeles ovanligt med åsiktsförändringar i riksdagen, och det saknas ju icke heller debatter, där man talat om, att dessa förändringar äro helt naturliga. Därmed må nu vara hur som helst. Jag anser åtminstone, att man icke bör förmäna valmännen att kunna kontrollera, när en sådan åsiktsförändring äger rum. Skola valmännen kunna göra detta, är det emellertid nödvändigt, att det antages något annat förslag än de, som hittills föreligga.

*Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)*

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

Reservanterna ha nu föreslagit tre olika sätt för votering: dels upprensning-metoden, dels namnupprop samt dels att då namnupprop begäres av minst en tiondel skall det även antecknas i protokollet hur varje ledamot röstat. En enskild riksdagsman eller ett litet parti eller en mindre grupp inom ett större parti skulle således icke ha denna senare möjlighet, utan den blir lämnad till de större partierna. — Inom parentes sagt vill jag nämna, att vi kommunister äro icke ensamma om att utgöra ett litet parti, vi ha ju mycket ansedda borgerliga partier vid vår sida i det avseendet.

Herr Engberg, som ju också är av den nyss här angivna åsikten, framförde i sitt anförande ett exempel på hur man skulle gå tillväga. Han tog såsom ett exempel den möjligheten, att Winberg i första kammaren skulle framställa förslag om att sovjetrepublik skulle införas i Sverige. Herr Engberg antog väl, att vid behandlingen av detta förslag skulle givetvis utskottet gå på avslag; alla ledamöter i första kammaren skulle resa sig, då det gällde att bifalla utskottets förslag, och herr Winberg skulle bli ensam att resa sig för sitt förslag; och då trodde herr Engberg, att herr Winberg givetvis icke komme att begära rösträkning. Ja, men därmed är motivet för bestämmelsen om en tiondel fallet, herr Engberg! Då behöver man ju icke hysa denna kolossala fruktan för anteckning av röstresultatet i protokollet. Men om man överlämnade till de större partierna att bestämma, när sådan anteckning skall ske, så kommer givetvis såsom hittills allmänheten att fortfarande befinna sig i okunnighet om hur riksdagsmännen ha röstat.

Det har anförts såsom exempel — och det har ju flera gånger framhållits i de diskussioner, som föregått behandlingen av den här frågan — att därest omröstningsresultatet skulle införas varje gång, så skulle detta tynga protokollet, protokollet skulle svälla ut onödigt. Ja, detta beror givetvis på hur man förfar, då man inför dessa resultat i protokollet. Om man inför omröstningsresultatet i en bilaga, vilken bifogas protokollet, så kan givetvis denna göras både överskådlig och synnerligen praktisk; och det skulle inte alls behöva verka i den riktning, att protokollet sväller ut något så oerhört. Det beror sålunda fullständigt på det sätt man använder, då man inför omröstningsresultatet i protokollet, huruvida det skall svälla ut i onödan eller icke. Jag kommer därför nu att framlägga ett förslag, som delvis går i anslutning till reservanternas förslag men med de ändringar, som jag anser nödvändiga. Det skulle sålunda i reservanternas förslag till § 11 göras följande ändringar: I 2 mom. efter orden »medelst namnupprop» införas orden: och skall därvid i bilagan till det tryckta protokollet antecknas, huru varje ledamot röstat. I 3 mom. skulle satsen, »om vid den slutliga voteringen i visst ärende sist vid voteringspropositionens godkännande begäran om namnupprop framställs av minst $\frac{1}{10}$ av kammarens ledamöter, skall ock detta voteringsätt omedelbart användas; i detta fall skall jämväl i det tryckta protokollet antecknas, huru varje ledamot röstat», utgå.

Jag vet mycket väl, att utsiktarna att få ett sådant förslag igenom icke äro så synnerligen stora. Men jag kan ändå icke underlåta att föreslå detta, ur den synpunkten nämligen, att riksdagen bör tillgodose allmänhetens krav beträffande den kontroll, som det här är fråga om och som varit drivkraften till att den öppna omröstningen nu slutligen efter många förhandlingar har antagits av riksdagen.

Jag yrkar sålunda, herr talman, bifall till reservanternas hemställan i mom. a) med nyss angiven förändring av § 11 mom. 2 och 3. Dessa skulle då få följande lydelse:

2:o. Med undantag för de fall, varom i mom. 3 stadgas, uppmane talmannen därefter först de ledamöter, som vilja rösta för ja-propositionen, att resa sig från sina platser, varefter samma uppmaning riktas till

de ledamöter, som vilja rösta för nej-propositionen. Om härvid talmannen finner tvekan kunna råda om omröstningens resultat eller någon av kammarens ledamöter begär rösträkning, verkställes votering medelst namnupprop, och skall därvid i bilagan till det tryckta protokollet antecknas, huru varje ledamot röstat.

3:o. Omröstning medelst namnupprop skall omedelbart äga rum, därest talmannen före omröstningens början så beslutar samt då omröstning skall ske jämlikt 65 § riksdagsordningen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till detta förslag.

Herr Forssell: Herr talman! Som herrarna finna av de i ärendet föreliggande handlingarna, har jag väckt en motion i denna fråga, och andra kammarens sjätte tillfälliga utskott har byggt sitt betänkande i de stora huvudragen på denna min motion. Likvisst har utskottet i mitt förslag gjort en del modifikationer, och jag vill nu uttala, att jag helt ansluter mig till utskottets ändringsyrkanden, så att jag för min del i allo yrkar bifall till utskottets hemställan.

Mot det betänkande, som utskottet lagt fram, ha här under debattens gång riktats en del anmärkningar. Flertalet av dessa anmärkningar äro, såvitt jag kunnat se, på ett förtjänstfullt sätt vederlagda av herrar Björkman och Hamrin, och jag skall icke förlänga debatten med att återupptaga till behandling de moment, som förts fram till beaktande. Dock vill jag tillåta mig att trycka på några punkter, som kanske tarva en ytterligare belysning.

Man har sålunda gentemot det föreslagna obligatoriska namnuppropet andragit, att detta skulle vara så »stelt» eller så litet smidigt, att kammaren icke borde reflektera på detsamma, och såsom en kontrast mot denna förment stela form har man talat om den större praktiska lämpligheten hos det s. k. upprensingsförfarandet. Jag anser emellertid, att vid detta senare förfarande låda en mängd praktiska olägenheter, som man bör hålla i sikte, innan man träffar sitt val. Till att börja med förutsätter upprensingsförfarandet — såvida man menar att det verkligen skall ge ett tillförlitligt utslag — att alla kammarens ledamöter sitta var och en å sin plats. Om det däremot kommer till en upprensning, då kammaren icke är fulltaligt samlad och då den ena gruppen från talmansbordet tyckes se relativt liten ut i förhållande till den andra gruppen, kan det givetvis hända, att den mindre gruppens medlemmar komma att tänka: våra anhängare ha ännu icke hunnit in i kammaren, vi måste bereda dem tillfälle att komma hit, och då blir följden automatiskt den, att man påkallar namnupprop. Det berättas om den franske statsmannen monsieur Clemenceau, att han vid ett tillfälle sommaren 1909, då han fick majoriteten av deputeradekammaren emot sig, yttrade, att han hade »sin majoritet under midnattssolen» — såsom en och annan av herrarna torde erinra sig, gästades just under den tiden vårt land av en samling franska deputerade. Nu misstänker jag, att det enligt reservanternas förslag skulle kunna uppkomma en del situationer, då en riksdagsgrupp, som vid upprensningen skenbart är i minoritet, skulle säga sig: vi ha för tillfället våra anhängare utanför kammaren, och vi måste bereda dem ytterligare tidsfrist att komma tillstädes. Jag menar också, att det av reservanternas föreslagna förfarandet kan komma att föranleda till olika meningar om, huruvida talmannen väntat tillräckligt länge, innan han föranstaltar om upprensningen och giver sin mening därom till känna, eller om han den ena gången berett kortare rådrom än en annan gång. Sådana friktioner äro icke lyckliga, och bestämmelser, som kunna framkalla dem, böra enligt min åsikt undvikas.

Saken ligger därför ingalunda så enkelt till, som upprensningens metoden väner vilja göra gällande. Dessutom medför förfarandet den praktiska svårighe-

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

ten, att när det står i förslaget text, att gångarna i kammaren måste vara utrymda, måste detta uttryck »gång» vid tillämpningen av denna metod fattas mycket extensivt. I synnerhet finge man fordra, att just den gång, som följer väggen och särskilt brukar vara frekventerad av besökare från medkammaren och från andra håll, blir utrymd, på det att intet missförstånd må uppstå därom, huruvida en person, som står därborta på gången, tillhör kammaren eller icke. Jag skulle alltså som nämnt mena, att vid upprensningmetoden låda så många olägenheter, att man icke bör stanna för densamma.

Men, herr talman och mina damer och herrar, det är en annan sida av problemet, som jag här vill tillåta mig fästa uppmärksamheten på. Jag skulle då till att börja med vilja uttala mitt livliga beklagande över att reglerna för omröstningsförfarandet skola på detta sätt införas i en så pass prekär lagstiftning, som de reglementariska föreskrifterna för riksdagen äro. I den saken har ju nu visserligen icke varit något att göra, men man bör dock komma ihåg, att sättet för bildande av kammarens vilja, sättet att konstatera vad denna kammarens vilja innehåller, sättet att konstatera att en viljeförklaring överhuvud taget kommit till stånd, det är, mina herrar, ingen ringa sak; det rör sig dock om bildandet av den svenska *statens* vilja. Det är här icke fråga om några periferiska saker, som t. ex. vid vilken tid anslag för kallelserna till sammanträdena skola uppsättas, utan det rör sig om fundamentala saker i statslivet. Jag tror icke, att det finns någon korporation av offentlig karaktär, som får sitt omröstningsförfarande, sitt beslutsförfarande så till den grad lättvindigt reglerat, som enligt reservanternas förslag skulle bli fallet. T. o. m. omröstningsförfarandet i ett aktiebolag anges i aktiebolagslagen, och för de kommunala korporationernas del är detta moment mycket tydligt och klart reglerat i lagstiftningen, men här behandlas detta vitala spörsmål utanför den vanliga lagstiftningens ram.

Däråt är emellertid, som sagt, för ögonblicket ingenting att göra. Jag vill endast i detta sammanhang uttrycka den förhoppningen, att, när vi nu fått denna nya lag, denna nya § 60 i regeringsformen, vi så snart som möjligt måtte reparera det misstag, som sålunda begåtts, och se till, att, liksom vi ha en lag om talmansval och om vice talmansval och om utskottsval, detta viktiga område inom statslivet också måtte regleras på ett mera fast och bestående sätt, än som kan ske i de reglementariska föreskrifterna för riksdagen eller, som det också rent av ifrågasatts, i kammarens arbetsordning.

Detta har jag velat uttala som ett önskemål för framtiden. Vad jag i detta sammanhang, i fråga om de nu föreslagna omröstningsmetoderna, särskilt vill stryka under, är följande. När man föreslår, att, sedan en votering blivit begärd, det skall vara möjligt att besvara denna begäran om votering med anordnandet av ett upprensingsförfarande utan räkning, vill jag fästa de ärade kammarledamöternas uppmärksamhet därpå, att man redan i första omgången, sedan den nya grundlagsparagrafen är antagen, träder in för en prejudicerande tolkning av densamma, som måste sägas innebära en uppmjukning eller en förvanskning av det gamla voteringsbegreppet inom den svenska statsrätten. Det gamla voteringsbegreppet inom den svenska statsrätten är utan ringaste tvivel på intimeste sätt knutet till *räkningen*, men godtäger man här, att en votering kan äga rum utan räkning, synes man mig ha medgivit ett ganska vittutseende prejudikat, som kan få sina betänkliga konsekvenser. Det förefaller mig alltså, som om riksdagen, då den nu går att första gången tolka den nya lagen, borde göra detta med mycken försiktighet och icke på detta sätt i första taget överge det gamla voteringsbegreppet, som innebär kravet på räkning. Det synes mig därför, att det även ur denna principiellt sett viktiga synpunkt skulle vara riktigt, att man ansluter sig till den ståndpunkten, att när det begäres en votering, skall det också bli en votering i den gamla me-

ningen, nämligen en räkning, och eftersom det är en öppen votering, bör det bli namnupprop, med därmed oskiljaktigt förbunden räkning.

Jag vill också fästa uppmärksamheten på att om man följer utskottsreservanternas förslag, är man även i ett annat avseende inne på linjer, som knappast kunna sägas stå i riktigt god överensstämmelse med hävdvunnen svensk ordning, och jag tror, att man jämväl i dessa punkter på ett sätt, som man icke riktigt tänkt sig in i, halkar ifrån gamla goda former. Jag vill sålunda påpeka, att när man önskar, att omedelbart namnupprop skall komma till stånd, endast då 23 medlemmar omedelbart och senast vid voteringspropositionens justering begära det, ja, då har man lämnat dörren öppen för möjligheten att yrka, att det skall fordras en viss kvot, en viss del av kammaren, för att räkning skall kunna komma till stånd. Man är därmed alltså på glid från den gamla riktiga ståndpunkten, att det skall vara tillåtet för en enda ledamot i kammaren att begära, att man genom räkning konstaterar kammarens vilja. På detta sätt glider man i dessa punkter oförmärkt in under nya statsrättsliga förhållanden. Jag är övertygad om, att det är bara den omständigheten, att dessa förhållanden äro förknippade med den öppna omröstningen, på vilken man stirrat sig blind, som gjort, att man icke observerat, vad som samtidigt håller på att ske. För denna vinsts skull, som man nu i många år med brinnande hjärta omfattat, tager man på köpet en del risker, som möjligen kunna bli obehagliga nog, men som det är alldeles överflödigt att taga och som kunna undvikas, om man följer utskottsmajoritetens förslag.

Herr talman, mina herrar! Jag tror, att om man accepterar utskottsreservanternas förslag, har man icke bara förfuskat den gamla öppna omröstningstanken, som — det vill jag konstatera — ännu i den av herr Eliel Löfgren kontrasignerade propositionen av år 1920 var bestämt knuten till namnuppropet, utan man är även i färd med att på köpet införa bestämmelser, som i varje fall skapa en rad oklarheter i vårt konstitutionella liv, oklarheter, med vilka man gör rätt i att se upp.

Jag skall slutligen, herr talman, be att få bemöta en invändning, vilken riktats mot det förslag, som är knutet till utskottsmajoritetens ståndpunkt angående sättet för förande till det tryckta protokollet av voteringsresultatet. Det har anmärkts här i debatten, att det skulle vara något högst egendomligt, att kammarledamöter, som icke deltagit i debatten, finge kompetens att under det dygn, som förflyter efter en votering, yrka på att namnlistan skulle föras till det tryckta protokollet. Jag för min del har verkligen med berätt mod avsett, att det skulle bli möjligt för en kammarledamot, som varit förhindrad närvara i kammaren, att få en tidsfrist på sig, under vilken han kunde begära att få denna lista till protokollet. Detta vore ur min synpunkt alls ingen olägenhet utan tvärtom en fördel. Att vid en votering frånvarande medlemmar efteråt få möjlighet att utverka, att namnen tagas till det tryckta protokollet förefaller mig mera tilltalande än att, såsom reservanternas förslagit, svårigheter skola resas t. o. m. för närvarande ledamöter att åvägbringa namnlistornas tryckning. Ty det synes mig ganska sannolikt, att svårigheter ej sällan komma att möta att på den korta stunden till voteringspropositionens justering hinna mobilisera det nödiga antalet för att stödja en begäran om omedelbart namnupprop, som skall införas i det tryckta protokollet.

Det förvånade mig också i någon mån, att herr Engberg tycktes antyda, att det skulle bereda honom en verklig nervchock, om han finge se sitt namn i protokollet, för den händelse han icke på förhand vore underrättad därom. Så pass härdad i det demokratiska livets arbetsformer är väl ändå herr Engberg, att han icke tappar fattningen, om han ser sitt namn bland en rad andra i en förteckning efter en votering.

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.

(Forts.)

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

Jag skall låta det sagda vara nog, herr talman. Jag vill endast ytterligare anmärka, att skulle kammaren finna sig förhindrad att antaga den del av moment b) i utskottets förslag, som innehåller förslaget om tillägg till arbetsordningen rörande namnlistornas tryckning, men är benägen att i övrigt antaga utskottets förslag, har i själva verket ingenting annat hänt, än att man i förra avseendet blir vid det gamla, d. v. s. vid bestämmelsen, att allt som förekommer i kammaren skall tagas till protokollet. Då kan kammaren tillsvidare experimentera med detta förfaringssätt; det rör sig ju bara om en modifikation i arbetsordningen, och denna kan när som helst ändras. Den sidan av saken bör sålunda icke förhindra, att man går på den principiellt och praktiskt riktiga linjen, nämligen linjen med namnupprop, som bereder en enkel omröstningsmetod, som ger den enskilde riksdagsmannen säkerhet för att hans sätt att votera blir rätt uppfattat och som dessutom medför, att man vidhåller det gamla voteringsbegreppet.

Herr talman! Jag ber att i allt fall tillsvidare få yrka bifall till utskotts-majoritetens hemställan i bägge punkterna.

Herr Holmberg: Herr talman! Det har sagts här i riksdagen, att mästarten prisar verket, en motsats sålunda till det vanliga ordspråket. Då jag nu väckte en motion i detta ärende, har också jag sett mig nödsakad att från denna talarstol taga till orda för att prisa detta mitt verk. Då får jag först tacka utskottet för den välvilliga behandling, som det givit min motion. Motionen är ju utförligt intagen i betänkandet, och kritiken av densamma är ju ganska mild.

Det första, som kritiken riktar sig emot är, att jag använt ordet »röstkort». Nu vill jag peka på några av slutorden i min motion. Där står: »Helt naturligt är, att ovanstående förslag icke är fullkomligt, utan måste ändras på åtskilliga ställen.» Anledningen till att jag begagnat ordet »röstkort» är, att jag velat markera, att röstsedlarna icke skulle bestå av vanliga lösa papper utan av någon sorts styvare material, s. k. kartong, som användes för visitkort o. s. v. Och så har jag föreslagit, för att det skulle gå litet fortare, att man icke skulle behöva ropa mer än vederbörande län men däremot icke namnen på de särskilda representanterna, men om min motion skulle tagas, så är detta en smaksak, och jag vill således icke här komma med någon anmärkning, utan detta är något som lätt kan ändras.

Med avseende å själva omröstningsmetoden så kan den, för att kallas öppen, tillgå på något av tre olika sätt, dels så, att de som äro närvarande i kammaren eller sitta på åhörareläktaren kunna se, hur var och en röstar, dels så, att det endast kommer till uttryck i kammarens protokoll, hur var och en röstar, och dels slutligen så, att båda dessa uppgifter fyllas. För min egen del har jag anslutit mig till den uppfattningen, att det endast borde komma till riksdagens protokoll, hur var och en röstat. Denna uppfattning delas av herr Dahl i första kammaren, som härvidlag yttrat följande: »Men dylik omedelbarhet är enligt min mening ej önskvärd. Det sensationsmoment, som ingår i kravet på omedelbar kännedom om röstgivningen, faller utanför det legitima syftet med den öppna omröstningen. Och den — verkliga eller förmenta — påverkan, som ledamots röstning skulle kunna öva på annan ledamots röstgivning, bör ej främjas.» Jag får lov att erkänna, att jag tycker det här, att det skall visas för dem som händelsevis äro närvarande, hur var och en röstar, det är ett verkligt »sensationsmoment», såsom denna reservant uttryckt sig. Det är väl icke på samma sätt här i riksdagen som t. ex. hos stadsfullmäktige, där vederbörande uppdragsgivare har tillfälle att vara närvarande och kontrollera och se, hur hans förtroendemän handla. Här i riksdagen gäller det ju hela landet. Det är bara en tillfällighet, vilka som äro såsom

åhörare närvarande: den ena gången är det den, den andra gången en annan, som har plats på läktaren. Och om sedan röstningen icke skall protokollföras, ja, då blir det väl så, att var och en får sitta och föra sitt speciella protokoll beträffande de frågor, där de önska ha en överblick över, hur rösterna fördela sig.

Så står här något i utskottets yttrande om att pressen inte skulle få reda på rösterna, om det icke skedde offentligt upprop och rösträkning. Med tillämpning av den i min motion föreslagna metoden bör röstsammanräkningen vara färdig en kvart efter sedan rösterna avgivits i kammaren, d. v. s. protokollet är då färdigt, och då är det intet, som hindrar att pressen kan få ett utdrag från kansliet en kvart efter sedan röstningen är fullbordad.

Vidare är man så rädd för förväxlingar, att en persons namnsedel eller röstsedel skulle lämnas två gånger vid röstningen. Men samma farhågor kunna ju göras gällande, om det skall ske två upprop, d. v. s. om ett upprop skall följa efter det första, sedan de sista avgivit sina röster. Men det kan ju förhindras med att det tillgår på samma sätt som nu. Det är lika bra tillfälle nu att avgiva två rullade sedlar, och det har ju anförts exempel här av herr Hamrin på att sådant har hänt. Jag kan därför icke se, att detta motiv är bärande.

Med avseende å frågan om tryckningen av protokollet har det föreslagits både av utskottet och av reservanterna, att det skulle fordras $\frac{1}{10}$ av kammarens ledamöter för tryckning av protokollet. Antag nu att det finns 23 ledamöter här i kammaren, som önska att protokollet under alla förhållanden skall tryckas. De bilda en liten grupp bestående av kommunister, bondeförbundare, socialdemokrater och högermän. De ha sin ställning färdig, så fort en votering skall äga rum. I händelse reservation kommer till stånd, så anmäla de att de önska en sådan kvalificerad röstning. I det andra fallet, om utskottets förslag här skulle segra, ja, då ha de ju längre tid efteråt att komma fram med denna begäran, varav följer att det där förslaget om uppresning i bänkarna och det upprop som skulle följa efter den proceduren, det är egentligen bara luft, och det kommer aldrig i fråga i verkligheten, efter vad jag tror.

Ja, medan jag talar om min motion, så ville jag be att särskilt få fästa uppmärksamheten på det sätt, varpå jag tänkt att lösa frågan om införandet av röstning i det tryckta protokollet. Men som den saken icke står under proposition här, så är det ju en sak, som kanske kan ordnas senare på något sätt. Och jag vill nämna att den motion, nr 404, som jag väckte i detta ärende i fjol, uppstår ett litet utkast, hur protokollet skulle se ut, fastän det kanske icke blivit så lyckat i tryck, utan kanske kan göras bättre.

Så är det vidare en sak, som kan ordnas utan något vidare beslut. Jag har framställt här i min motion ett förslag i syfte att minska s. k. okynnesvoter, vilket innebär, att dens namn, som begär votering, skall införas i kammarens protokoll, såvida icke voteringen kommer till stånd på allmän begäran. Jag menar det, att den, som begär votering, han får stå i protokollet, och så får hans valmän se de gärningar han utfört.

Komma vi så till utskottets kläm i utlåtandet, där det på sidan 12 bl. a. står i § 11: »Innan namnuppropet företages, böra fyra ledamöter i första kammaren, två i andra kammaren o. s. v.» Jag vill verkligen vädja till utskottsmajoriteten här, om det är så lämpligt, att i de reglementariska föreskrifterna intaga en bestämmelse om, huru många som skola kontrollera rösträkningen. Vore det icke bättre att överflytta detta till arbetsordningen, så att varje kammare finge besluta om den saken själv.

Vidare heter det i reservationen angående samma sak: »Då omröstning medelst namnupprop skall äga rum, böra i vardera kammaren minst två ledamöter o. s. v.» Jag tror att det skulle låta lika bra, om man stryker orden »vardera kammaren». Man kan få den uppfattningen, då man läser detta, att om det för-

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

siggår votering i första kammaren, skall andra kammaren utse två sådana ledamöter också.

De här många förslagen om voteringen stämma, såvitt jag kan förstå, icke riktigt väl överens med grundlagen. Det står före ändringen här i § 60: »Men ej må proposition göras, om votering skall äga rum. ej heller någon omröstning därom tillåtas.» Jag antecknar särskilt här de ord, som jag tror det var herr Engberg använde i sitt yttrande: »framställt proposition om votering». Det är totalt stridande mot grundlagen att använda de orden.

Så är det en sak i reservationen, som jag tycker verkligen är märkvärdig. Det är, då det på sidan 16 står: »Å ena sidan synes det i hög grad betänkligt, att man vid omröstningens verkställande skulle sväva i ovisshet om, huruvida dylikt införande i det tryckta protokollet skulle komma till stånd och överhuvud att genom en underhandsframställning, som officiellt icke komme till kammarens kännedom, beslut skulle fattas angående den omfattning, i vilken uppgifter rörande ledamöternas ställningstagande skulle föras till det tryckta protokollet.» Det förefaller mig verkligen märkvärdigt, att det kan tryckas och sägas öppet här i kammaren, att, när det skall vara öppen omröstning, jag, innan jag röstar, skall veta om den skall föras till protokollet eller inte. Nog skall jag väl så pass mycket veta, hur jag röstar, att jag kan stå för den saken, antingen det kommer till protokollet eller inte.

Ja, så skall jag kanske till sist rätta till eller snarare sagt bekräfta några siffror här i min motion angående tiden för den nuvarande omröstningen här i kammaren. Jag har uppgivit den till 9 min. Jag har nu kontrollräknat, och det har blivit 11 minuter, och i dag tog det över 12 minuter. Och då har författandet och justeringen av propositionen icke tagit 2 minuter utan endast $1\frac{1}{4}$ minut. Uppropet har gått på, enligt min uppgift i motionen, 4 minuter, men har tagit en tid av mellan $3\frac{1}{2}$ och 5 minuter. Således är det en tid av $1\frac{1}{2}$ eller $1\frac{1}{4}$ minut, som enligt min motion helt och hållet skulle bortfalla, det är den tid, som utvecklandet av sedlarna tar, innan talmannen kan börja räkna.

Jag skulle egentligen här föreslå tillstyrkandet av min motion. Men det går helt naturligt icke, då s. k. lagtext icke förefinnes. I stället skall jag ta mig friheten att yrka återremiss av ärendet till utskottet.

Herr Hallén: Herr talman! Med anledning av de anföranden, som hållits här i dag, ber jag att få erinra om, att jag för en del år sedan hyste vissa tvivel angående effektiviteten av den nu antagna grundlagsreformen. Sedan denna reform nu är bärgad i hamn, är det uppenbart, att hela vårt intresse måste koncentrera sig omkring frågan, vilken som är den mest effektiva omröstningsmetoden, och det var därvidlag särskilt det anförande, som hölls av herr Hamrin, som jag fann i flera stycken ganska märkligt. Frånsett det utomordentliga patos, som herr Hamrin lade i dagen och som, måste jag säga, egentligen lämpat sig bättre för en större sak — ty vi äro ju alla ense om att frågan icke är av central betydelse — tycker jag, att flera av de »praktiska exempel», han anförde, icke verkade synnerligen övertygande. Det är kanske dock skäl i att icke helt och hållet låta dem sjunka i glömskans djup, ty de kunna tjäna till att belysa ett och annat.

Herr Hamrin anförde som exempel på fall, i vilka det vore av vikt att namnupprop vore obligatoriskt, det fallet, att Jönköpingsrepresentanterna hade att delta i en votering om det ena eller andra till Jönköping förlagda regementets indragning. I detta fall skulle det enligt herr Hamrin vara av högsta vikt, att man finge till protokollet antecknat, huru ifrågavarande representanter röstat. Häremot kan först och främst invändas, att det är tvivel underkastat, huruvida den typiska »bygdepolitiken» är förtjänt av att särskilt omhuldas och av att man tager hänsyn till den vid avgörandet av denna viktiga fråga; och

även om man skulle taga hänsyn till »bygdepolitiken», som har så intimt samband med de personliga mandat, måste man fråga sig, om icke bygdepolitikens intressen bliva tillräckligt väl betjänta med den metod, som reservanterna föreslå. När det gäller att överge den nuvarande omröstningsmetoden med slutna sedlar, vilken metod ju omöjliggör all kontroll av, hur de enskilda riksdagsmännen utövat sin rösträtt, finns det väl dock möjlighet att ernå dylik kontroll, utan att man därför behöver utföra obligatoriskt namnupprop! Påståendet att man vid namnupprop skulle, sedan votering företagits, sväva i ovisshet om, huru den ena eller andra representanten röstat, är väl ändå en konstruktion, som icke har något med verkligheten att skaffa.

Lika olycklig i sitt val av exempel var herr Hamrin, då han påstod, att en sådan fråga som den om värnpliktiges samvetsbetänkligheter mot att göra krigstjänst måhända skulle av kammaren betraktas som en struntfråga, och att det därför i en dylik fråga skulle kunna bliva svårt att med reservanternas metod få den av honom som önskvärd ansedda kontrollen över, huru de enskilda riksdagsmännen röstat. Jag tror icke alls, att herr Hamrin behöver hysa några bekymmer i det stycket. I stället torde det förhålla sig så — det hoppas jag få tillfredsställelsen att konstatera — att när den frågan föreligger, kommer en ganska kraftig och vitt utbredd vänsteropinion att ägna frågans lösning en samvetsgrann uppmärksamhet. Även i den frågan blir det sålunda säkerligen sört för att det skall finnas en tillräckligt stor minoritet för att namnanteckning skall komma till stånd till utronande av, huru varenda en av oss röstat.

Lika olyckligt var exemplet med radion, fastän det kanske icke är mycket att spilla ord på. Herr Hamrin antydde, i det han, mycket skickligt förresten, plöjde med herr Eliel Löfgrens kalvar, något om, hur hälsosamt det skulle varit, om såväl den öppna omröstningen som metoden med obligatorisk namnanteckning redan nu varit införd, så att en kritisk eftervärld skulle riktigt kunna få nagla fast, vilka de efterblivna riksdagsrepresentanter voro, som avstyrkte införandet av radio vid riksdagens debatter. Jag har icke alls för avsikt att riva upp diskussionen om radion, men nog må det med fog i detta sammanhang framhållas, att det är högst illojalt att, på sätt skett, göra en jämförelse mellan den debatt, som på sin tid fördes om järnvägarnas införande och den debatt, som häromdagen ägde rum i frågan om införandet av radio. Vid sistnämnda frågas behandling var det endast praktiska och tekniska betänkligheter, som från majoritetens sida anfördes, och om öppen omröstning med obligatoriskt namnupprop varit införd, skulle säkerligen detta icke på minsta sätt inverkat på omröstningsresultatet vid frågans avgörande.

Jag skall icke förlänga debatten genom att till granskning upptaga flera argument för de tekniska fördelar, som den ena eller andra omröstningsmetoden erbjuder, utan jag vill till slut blott understryka, att enbart den omständigheten, att högergrupperna i kammaren slagit vakt om den omröstningsmetod, som onekligen är den mest tidsödande och därför till sina verkningar skulle bliva den mest impopulära, giver anledning till ganska stora betänkligheter. Jag förstår väl, att herr Hamrin hör till de människor, som tro på snabba och hastiga omvändelser. Jag gör för min del icke detta och allra minst i ett sådant fall som det förevarande. Jag tycker inte, att man, om man har någon smula psykologisk förståelse, kan begära av personer, som i årtal sökt att hindra denna princip genomförande, att de sedan med sina motståndare skola etablera en ädel tävlan i att försöka tillhandahålla folkets representanter den metod, som är den yppersta och som bäst är ägnad att göra den öppna omröstningen populär. Jag vill visst icke draga i tvivelsmål, att herr Hamrin är besjälad av ett uppriktigt nit, men det vore väl dock högst förunderligt, om flertalet av dem, som tillhörde de meningsgrupper, som för knappt några timmar sedan

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

insatte alla krafter för att hindra genomförandet av den öppna omröstningen, skulle hysa en brinnande åtrå för införandet av en metod, som skulle göra den öppna omröstningen varaktigt populär både bland riksdagsmännen och folket. Jag vågar icke hysa en sådan tro, och jag menar, att de skäl, jag nyss framhållit, äro tillräckligt talande för att icke blott herr Hamrin utan även vissa andra ledamöter av denna kammare böra finna sig föranlåtna att ägna en viss uppmärksamhet åt, vilka de äro, som sluta sig till dem i denna fråga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav till en början propositioner beträffande yrkandet om ärendets återremitterande till utskottet för ny behandling, nämligen dels på bifall till berörda yrkande, dels ock på avslag därå; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

Härefter framställde herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i förevarande moment, 2:o) avslag därå samt bifall i stället till det förslag, som innefattades i mom. a) av den utav herr Engberg m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o) bifall till det av herr Spångberg under överläggningen gjorda yrkandet; och fann herr talmannen den under 2:o) avgivna propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 1:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde likväl herr Spångberg votering, i anledning varav först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående mom. a) av sjätte tillfälliga utskottets utlåtande nr 1 antager yrkandet om bifall till utskottets hemställan, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit det av herr Spångberg under överläggningen framställda yrkandet.

Omröstningen enligt denna voteringsproposition utvisade 153 ja mot 56 nej, vadan propositionen för huvudvoteringen erhöll följande av kammaren nu godkända lydelse:

Den, som vill, att kammaren, med avslag å sjätte tillfälliga utskottets hemställan i mom. a) av utskottets förevarande utlåtande nr 1, bifaller det förslag, som innefattas i mom. a) av den utav herr Engberg m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan i nämnda moment.

Huvudvoteringen utföll med 107 ja mot 96 nej; och hade kammaren alltså med avslag å utskottets hemställan bifallit det förslag, som innefattades i mom. a) av den utav herr Engberg m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

Ang. sättet
för öppen
omröstning i
riksdagen.
(Forts.)

Härpå föredrogs *mom. b)*; och yttrade därvid

Herr **Engberg**: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till denna punkt med den lydelse den har enligt den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner i ämnet avslög kammaren utskottets hemställan samt biföll i stället det förslag, som innefattades i *mom. b)* av den utav herr Engberg m. fl. avgivna reservationen.

Mom. c).

Utskottets hemställan förklarades vara besvarad genom kammarens beslut över utskottets hemställan i *mom. a)*.

Mom. d).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Vid härpå skedd föredragning av första lagutskottets utlåtande, nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 28 juni 1895 om handelsbolag och enkla bolag m. m., blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 7.

Vidare förekom till behandling andra lagutskottets utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändrade bestämmelser i fråga om ersättning till expropriationsnämnd.

Ang.
ersättning till
expropria-
tionsnämnd.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 165, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Osberg* föreslagit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte till nästkommande riksdag inkomma med förslag till ersättning åt expropriationsnämnd.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Tjällgren* och *Johansson* i Kälkebo, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till ändrade bestämmelser i fråga om ersättning till expropriationsnämnder.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Johansson** i Kälkebo: Herr talman! Som kammaren behagade finna, har jag jämte en annan ledamot av utskottet reserverat mig mot utskottets beslut rörande den föreliggande motionen.

Denna fråga är icke ny för riksdagen, ty den har alltsedan den nya expropriationslagens tillkomst varit föremål för riksdagens behandling vid åtskilliga tillfällen. Det har nämligen alltid funnits delade meningar om lämpligheten av det sätt, på vilket arvodesbestämmelserna blivit utformade i denna lag. Den

Ang.
ersättning till
expropria-
tionsnämnd.
(Forts.)

kommitté, som utarbetade förslag till denna expropriationslag, hade också föreslagit en annan ordning för ersättningen till expropriationsnämnderna än den, som sedan kom att inflyta i lagen. Den ändring, som sedermera vidtogs, berodde på en anmärkning från lagrådets sida, där man ställde sig på en annan ståndpunkt än de kommitterade, som utarbetat förslaget.

Det har, som sagt, alltsedan lagens tillkomst framkommit anmärkningar i berörda hänseende dels från allmänheten och dels i motioner här i riksdagen. Det har också visat sig, att det i riksdagens kamrar har funnits ganska betydande minoriteter, vilka ansett, att arvodena till dessa expropriationsnämnder borde bestämmas på annat sätt, än vad nu är förhållandet.

I det förslag, som nu framburits, har man velat komma fram till den ordningen, att det skulle finnas ett i lag bestämt ersättningsbelopp, som skulle utgå till ledamöterna i dessa nämnder i form av dagarvode. Jag talar här icke om det extra arbete, som vissa funktionärer inom nämnderna kunna ha att utföra, utan jag syftar på ersättningen till dessa ledamöter i allmänhet.

Kammaren erinrar sig måhända, att statsrevisorerna vid ett visst tillfälle gjorde anmärkning mot att en expropriationsnämnd hade satt upp sina arvoden på ett sätt, som statsrevisorerna funno oskäligt, förmenande, att arvodena icke bort utgå med de höga belopp, som bestämts.

Jag var närvarande, då lagutskottet gick att behandla den nu föreliggande frågan, och jag får säga, att jag kände mig icke övertygad om huruvida jag skulle ansluta mig till motionärens tankegång, förrän utskottet hade diskuterat denna fråga ett litet tag. Det lämnades därvid vissa upplysningar om fall, då domstolarna justerat ned de arvoden, som begärts åt expropriationsnämnderna, på sådant sätt, att jag måste få den uppfattningen, att det för dessa nämnder borde kännas mycket genant att få dessa ersättningar nedskurna från de begärda beloppen till de belopp domstolarna tillerkände.

Expropriationsnämnderna ha ju att fullkomligt suveränt fatta beslut i det ärende, som blivit dem förelagt, och att besluta om de ersättningsbelopp, som skola utgå mellan parterna; det finnes ingen som kan vidtaga någon justering i dessa belopp, utan de fastställas slutgiltigt mellan parterna. Men att en institution, som fått en sådan bestämmanderätt sig tillerkänd, sedan skall vara en annan myndighet underordnad, när det gäller att uppskatta värdet av det utförda arbetet, det förefaller mig vara synnerligen misskrediterande för dessa nämnder, särskilt när det blir en eller annan justering från vad de själva anse vara riktigt. Det borde därför för dessa nämnders eget anseendes skull synas bättre, om ersättningen till dem utginge efter en på förhand bestämd taxa, och utan att det som nu skall behöva bli en samvetsfråga för nämnderna att bestämma vad de skola ha för sitt besvär, och utan att det blir möjligt för någon annan part att, på sätt nu sker, göra anmärkningar mot de arvoden, som bestämts att utgå till nämnderna.

Det är egentligen dessa synpunkter, som för mig varit bestämmande vid mitt ställningstagande till motionen. Jag får dock tillägga, att motionen icke förelagat i sådan form, att det för mig eller utskottet varit möjligt att ansluta mig till någon viss bestämd riktning för den ändring jag anser önskvärd. För övrigt får jag också säga, med anledning av vissa reflexioner, som motionären varit inne på, nämligen om varierande ersättningsbelopp, allteftersom expropriationen gällde större eller mindre företag, att något dylikt, tror jag för min del, skulle leda till ett system, som icke skulle komma att slå väl ut.

De av kammarens ledamöter, som genomläst den vid betänkandet fogade reservationen, torde finna, att reservanterna ha pekats på tvenne utvägar, som kunde tänkas vara lämpliga. Jag syftar då i första hand på vad som föreslogs av den kommitté, som avlämnade sitt betänkande 1910, och vidare också på en efter den tiden, i sammanhang med vattenlagens antagande tillkommen bestämmelse,

som kunde komma till användning även här, nämligen bestämmelsen om sättet för lämnande av ersättning till personer, vilka såsom nämndemän deltaga i vattenrättsdomstols förhandlingar. Reservanterna ha för sin del ansett, att det uppdrag, som dessa vattenrättsnämndemän ha, i ganska hög grad liknar ledamöternas av expropriationsnämnder. Därför ha reservanterna också pekat på denna parallell och sagt, att den form för ersättnings beviljande, som nu gäller för nämndemän i vattendomstol, lämpligen kunde komma till användning även för ledamöter i expropriationsnämnder.

*Ang.
ersättning till
expropria-
tionsnämnd.
(Forts.)*

Reservanterna ha föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t i motionens syfte med begäran om utredning och förslag till ändrade bestämmelser i nu förevarande hänseende, och jag tycker, att kammaren borde kunna vara med om att avlåta en sådan skrivelse, ty denna fråga är väl ändå av en, jag skulle vilja säga, så ömtålig natur ur samhällelig synpunkt, att det icke bör finnas någonting, som kunde vara ägnat att nedsätta dessa expropriationsnämnders uppdrag, vilket lätt blir fallet, om det kommer in ett moment, som kunde giva sken av, att expropriationsnämnderna utnyttja sin ställning till egen ekonomisk fördel.

Genom den nya expropriationslagen kommer ju ledamotskapet av dessa nämnder att mera få karaktär av allmänt uppdrag, än vad det tidigare haft. Förr hade parterna rätt att kalla vem de ville till ledamöter i dessa nämnder, men detta blev borttaget i den nya expropriationslagen, enligt vilken parterna äro bundna vid vissa förslag, upptagande personer, som äro valbara till ledamöter av expropriationsnämnder. Men därigenom att en person blivit uppställd på förslag till ett sådant uppdrag och i den egenskapen blivit inkallad till en viss förrättning, har uppdraget också i ganska hög grad fått en allmän natur, som i icke ringa mån likställer uppdraget med andra samhälleliga uppdrag. Det torde nog också vara ytterst få fall, där ersättningarna för allmänna uppdrag icke äro på förhand bestämda. Det kanske kan letas upp något enda fall, utom detta, där ersättningarna icke äro på förhand bestämda, vare sig de nu äro fastställda i lag eller utgå efter vissa reglementen eller på annat sätt. Det torde dock vara ytterst sällsynt att dylik ersättning icke är på något sätt bestämd och där det undantagsvis förekommer, torde icke avses sådana uppdrag, som äro jämförliga med dem vi här behandla, på sådant sätt, att de böra anses normgivande. Jag anser tvärtom, att för ledamöterna i expropriationsnämnderna böra de allmänna bestämmelser, som gälla angående på förhand bestämda ersättningar, tillämpas.

Jag har, herr talman, tillåtit mig att reservera mig i motionens syfte och ber nu att få yrka bifall till den reservation av herr Tjällgren och mig, som är fogad till betänkandet.

Herr Osberg: Herr talman, mina damer och herrar! Såsom framgår av detta betänkande, tillät jag mig förlidet år tillika med herr Persson i Björsholm att väcka en motion i samma syfte, varom jag motionerat även i år.

Det förefaller mig högst egendomligt, att, när man kommer med en så rimlig begäran som denna, åsyftande att få mera ordning och reda på detta område, där alla äro eniga om att vissa oegentligheter ibland förekomma, det då icke skall vara möjligt att få en sådan motion tillstyrkt. Det har glädjande nog på senare tiden kommit fram en tendens, som går ut på att söka vinna stabilisering på alla områden. Man har under senare tider genom pressen fått kännedom om att vissa personer missbrukat exempelvis resereglementet och att åtgärder vidtagits för att förebygga sådana missförhållanden.

Om nu exempelvis en kommun icke kan komma överens med en jordägare, när det gäller förvärfv av en skollustomt, som kanske bara är värd några få hundra kronor, och det följaktligen måste bli expropriation, så kunna ju kost-

Ang.
ersättning till
expropria-
tionsnämnd.
(Forts.)

naderna för denna i många fall överstiga tomtens värde. Icke kan väl någon med en rätt syn på saken verkligen ha den uppfattningen, att det under sådana förhållanden är nödvändigt, att de personer, som bli korade till ledamöter i expropriationsnämnden, skola behöva taga 100 och 125 kronor för sitt uppdrag jämte den reseersättning, som kan ifrågakomma? Jag kan icke förstå herrarna i lagutskottet, att de kunna motsätta sig den begäran jag gjort.

Jag skall be att få lämna en upplysning om varför jag i år gjort en liten ändring i den framställning jag hade i fjol, i det jag nu antytt att en viss uppdelning kunde äga rum. Denna ändring från fjolårets motion beror därpå, att jag, sedan motionen i fjol avslagits, hade ett samtal med en av utskottets ledamöter, vilken upplyste, att om jag hade lagt motionen på det sätt jag gjort i år, så skulle det kanske varit möjligt att tillstyrka densamma.

Jag kan försäkra herrarna och damerna att om det vore så, att vi redan nu kunde tillämpa den öppna omröstningen, som vi nyss fattat beslut om, så skulle denna motion utan minsta tvivel bli bifallen. Men nu förhåller det sig så, att det finnes personer, som ha en given fördel av att detta gamla förfaringsätt fortfarande bibehålles, och det är troligen därför de draga sig i det längsta för detta förslag.

Att jag återkommer i år, beror också därpå, att vi haft nyval och på grund av den starka omsättning av ledamöter, som därvid ägt rum, tänkte jag att det kunde bli ett annat resultat än i fjol. Visserligen är det alltjämt samma personer, som nu sitta i utskottet, som det var då, och det var ju därför icke att vänta, att de skulle ändra åsikt sedan dess, men jag har hoppats, att de nykomna kanske skulle ha en annan syn på saken.

Varför skall detta uppdrag att vara ledamot av expropriationsnämnd betraktas såsom något nära nog enastående? En del resonerar så att man med fixerade belopp skulle hava svårt att få tillräckligt kvalificerat folk utan måste vända sig till personer med större anspråk på ersättning än de som icke äro så högt kvalificerade. Men då skall jag be att få peka på den omständigheten, att Kungl. Maj:t rätt ofta tillkallar sakkunniga att inom departementen biträda vid utredningar av olika slag och dessa äro hänvisade till viss taxa. Och när man kan få fullt kvalificerat folk på alla andra områden, tycker jag det vore märkvärdigt, om det icke skulle kunna gå också här, även om ersättningen bestämdes att utgå efter en viss taxa.

Man måste ju i våra dagar göra besparingar på alla håll, och då kan jag icke förstå, varför icke kammaren skulle vilja unna den, som icke på annat sätt än genom expropriation kan förvärva för allmänt ändamål erforderlig mark, att få åtminstone kostnaderna för expropriationsnämnden begränsade till skäligt belopp. Meningen med detta expropriationsinstitut är väl, att det skall bli ett så rättvist förfarande som möjligt, och då har man väl också rätt att begära, att den ersättning, som skall utgå till nämnden, blir rimlig.

Nu har den föregående ärade talaren nämnt, att man vid många tillfällen har fått lov att vidtaga åtgärder för att få de arvoden, som expropriationsnämnd begärt, sänkta. Och det är ju gott och väl, att man — och därför har ju utskottet också anfört vissa skäl — i sista hand kan vända sig till domstol för att få ett för högt ersättningsbelopp nedsatt. Låt oss emellertid göra ett tankeexperiment. Om man vill exproprierar en skolhustomt eller mark till en väg, så tillgår det ju så, att sakägarna var för sig föreslå personer som vanligen av rätten godkännas. När det sedan kommer så långt, att nämnden skall precisera sitt ersättningsbelopp, så uppgiver till exempel nämnden, att ledamöterna icke kunna nöja sig med mindre ersättning än, låt oss säga, 125 kronor var. Denna ersättning måste ju förefalla synnerligen högt tilltagen och borde ju skäligen nedsättas. Men den, som föranstaltat om expropriationen, går dock med därpå, ty fastän han ensam skall betala ersättningsbeloppet, vill han

ofta inte draga ersättningsfrågan inför domstol, då han härigenom skulle miss-tänkliggöra nämnden. Jag kan inte begripa, varför det inte skall vara möj-ligt att få ordning och reda härutinnan, såväl som när det gäller andra all-männa uppdrag.

*Ang.
ersättning till
expropria-
tionsnämnd.
(Forts.)*

Jag kan ju gärna, herr talman, avstå från att yrka bifall till min motion, och i stället be att få yrka bifall till den av herrar Tjällgren och Johansson i Kälkebo vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Pettersson i Hällbacken: Herr talman! När man läser igenom den här motionen, förefaller den vara befogad och samtidigt motiverad, och vad som säges i densamma och vad som här såväl av reservanternas talesman som av motionären själv framhållits skulle helt säkert vinna kammarens anslutning, om det verkligen vore på det sättet, att den anordning, som för närvarande finnes och som statsmakterna tidigare gått in för, lämnade möjlighet att taga för sig de oskälige ersättningar, som man här velat göra gällande.

Jag vill erinra kammaren om, att man ännu så sent som 1916, då en kungl. proposition framlades i denna fråga, från regeringshåll hade tillfälle konstatera, att den allra lämpligaste anordningen, när det gäller utmätande av ersättning till expropriationsnämndens ledamöter, vore att just gå på den linje, som nu är lagfäst. Lagen är icke, som man påstår, sådan, att man i ersättningsfrågan är prisgiven åt expropriationsnämndens godtycke. Den har icke möjlighet att taga oskäligt betalt för sitt arbete. Den bestämmelse, som finnes, möjliggör, att sådana anspråk kunna hållas inom skälige gränser. Var och en vet ju, att så snart en expropriationsnämnd har fullgjort sitt uppdrag och insänt räkning till den, som begärt expropriation, kan vederbörande hos domstol göra framställning om att domstolen måtte reducera ersättningsbeloppet, om man nämligen anser, att det belopp, som nämnden betingat sig, är för högt tilltaget. Vid sådant förhållande prövar domstolen med ledning av expropriationshandlingarna vad som är skäligt och utdömer expropriationsersättningen därefter. Detta är alltså en säkerhetsventil, som motionären synes ha förbisett, och som är mycket betydelsefull i en sådan här fråga.

Motionären säger, att man skall fastställa en taxa i form av dagtraktamente för dessa ledamöter i expropriationsnämnderna. Men nu förhåller det sig som bekant på det sättet, att ledamöterna i nämnderna utses för varje län, och bland länen finnas ju sådana, som äro mycket vidsträckta, ja, så vidsträckta till och med, att det kan taga dagsresor, innan en ledamot av nämnden kommer fram till den ort, där expropriationen skall äga rum. Man har inte i motionen ifrågasatt någon resdagsersättning och inte heller i motionen förutsett, att vid en stor expropriation, exempelvis när det gäller järnväg eller dylikt, det väl kan tänkas, att det kan vara samma ordförande men kanske 3—4 olika expropriationsnämnder, som fullgöra sitt uppdrag på en dag. Det är ett förhållande, som man har förbisett.

Att döma av det sätt, på vilket motionen är skriven, har man, skulle jag tro, utgått från ett fullkomligt isolerat fall, där man ansett att en expropriationsnämnd kanske tagit för mycket betalt. Om en expropriationsnämnd kommer med oskälige ersättningsanspråk, har man, såsom jag förut framhållit, med nu gällande lagstiftning möjlighet att genom domstolens prövning få beloppen reducerade till vad som är skäligt. Skulle riksdagen besluta om skrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet och skulle en proposition i den riktning, som man här önskar, sedermera vinna riksdagens anslutning, skulle en expropriationsnämnd som ville göra expropriationen dyr genom att varje dag för-rätta mycket litet arbete kunna utsträcka arbetet med expropriationen över ett större antal sammanträdesdagar, än som vore behövt, och därigenom er-hålla ett rätt så stort ersättningsbelopp just för den administrativa delen av

Ang.
ersättning till
expropria-
tionsnämnd.

(Forts.)

expropriationen. Ett sådant förfaringssätt skulle då vara fullkomligt oätkomligt.

Den anordning, herr talman, som för närvarande finnes, är enligt mitt förmenande med de bestämmelser, som äro gällande, betryggande för att icke oskäliga ersättningar för expropriationsförfarandet behöver utbetalas.

Jag skulle också beträffande den fråga, som har framförts av herr Johanson i Kälkebo, nämligen att denna ersättningsfråga är jämförlig med frågan rörande ersättning till vattenrättsnämndemän, vilja säga, att jag verkligen har litet svårt att därvidlag förstå och följa honom. Jag känner till båda dessa institutioners arbete. Men jag kan icke, i likhet med reservanternas talesman i denna kammare, anse det vara fullt motiverat att gå efter samma grunder och sätta likhetstecken mellan ersättningsfrågorna i båda dessa olika fall.

Som skäl för bifall till reservationen har bl. a. anförts att fall ha förekommit då domstol sett sig nödsakad att pruta på expropriationsersättningarna till nämnderna; i detta ser jag endast ett understrykande av tryggheten i gällande förordning.

Jag skulle, herr talman, i anledning av detta vilja säga, att som frågan nu ligger, har ingenting framkommit, som egentligen kan styrka ett bifall varken till motionen eller reservationen. Jag tror också, att alla, som ha erfarenhet av sådana här saker, skola tillfullo understryka, att man, som förhållandena för närvarande äro reglerade i lagstiftningen, verkligen kan kontrollera och se till, att expropriationsnämnderna icke få mer betalt, än vad som är skäligt. Den omständigheten, att domstolarna äro de kontrollerande myndigheterna över expropriationsnämnderna, övar, skulle jag vilja säga, också en rent psykologisk inverkan på nämnderna, så att dessa, när de ingiva sina ersättningskrav, givetvis inte taga för sig mera, än de anse, att domstolarna vid prövningen skulle komma att tillmäta dem.

Jag kan alltså, herr talman, icke finna annat, än att utskottets uppfattning, sådan den framträder i dess motivering, är den enda riktiga och i överensstämmelse med vad som är praktiskt, varför jag, herr talman, skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Öberg: Herr talman! Andra lagutskottet, som ånyo haft att behandla krav om bestämda arvoden åt expropriationsnämnds ledamöter, har icke funnit anledning att frångå sitt i fjol fattade beslut, som blivit godkänt av riksdagens båda kamrar.

Vid övervägande av de skäl, som motionären anfört för sin framställning, och de skäl, som för utskottsmajoriteten förelegat till bibehållandet av den nuvarande ordningen, har utskottsmajoriteten kommit till den uppfattningen, att vi icke böra vidtaga den ändring i expropriationsförordningen, som herr Osberg ifrågasatt. Ty arten och beskaffenheten av de arbeten, som en expropriationsnämnd får sig förelagda, är efter min mening och mångas erfarenhet så mångskiftande, att det skulle vara oklokt för det första och obilligt för det andra att efter en och samma ram bestämma den utgående ersättningen. Ty det ena expropriationsärendet kan kanske ej kräva så mycket arbete — det har jag själv varit med om — under det att ett annat expropriationsärende kan kräva mycken omsorg och noggrant studium, för att man skall kunna fatta ett rätt och riktigt beslut, ett arbete, som kan vara rätt så maktpåliggande. Det synes då mig, liksom utskottsmajoriteten, olämpligt, att det arbete, som kräver mångdubbelt mer att göra och eftertanke, inte skall vara värt mer ersättning än det lilla och obetydliga arbete, som är undångjort måhända på en liten stund.

På andra områden, herr talman, har man, när man i lagen velat införa bestämmelser om, hur arvoden skola utgå, exempelvis beträffande bouppteckning

och arvskiften på landet och konkursbon, från statsmakternas sida — försök härom har gjorts, jag har själv varit med om sådana beslut — svarat, att arbetets art och beskaffenhet äro så vitt skilda, att det inte går att bestämma lika arvoden för allt arbete, och då en sådan princip fastslagits på andra områden och kvarstår i lagen, synes det mig icke föreligga något skäl att ändra den princip, som ligger till grund för våra nuvarande ersättningsbestämmelser till expropriationsnämnder, vilka enligt min uppfattning äro fullt hållbara och riktiga. Då så är, att de regler, som nu äro oss givna i expropriationsförordningen, bättre reglera förhållandena än de bestämmelser, som herr Osberg föreslår och så ivrigt vill ha fram, och dessa icke synas mig och andra att föredraga, är det givet, att vi inte ha kunnat reflektera på herr Osbergs framställning.

Ang.
ersättning till
expropria-
tionsnämnd.
(Forts.)

När nu herr Osberg använder en del uttryck, som, enligt min uppfattning, äro rätt så kraftiga, t. ex. då han säger, att envar av kammarens ledamöter, som vill ordning och reda, utan vidare skulle kunna vara med om hans uppfattning och godtaga den reform, som han ifrågasätter, så vad innebär detta, herr talman, och herr Osberg? Jo, det innebär, att vi alla, som inte kunna dela herr Osbergs mening, icke äro vänner av ordning och reda. Men jag vill säga herr Osberg, att jag för min del — och jag gör samma påstående för utskottsmajoritetens vidkommande — äro lika ivriga och lika stora vänner av ordning och reda som motionären i fråga. Han tillägger, att om herrarna hade en rätt syn på saken, skulle det inte vara tu tal om, att icke hans mening eller uppfattning skulle bliva godtagen och erkänd för den rätta och riktiga. Vad innebär detta annat än en tillvitelse om att vi se blint, att vi inte förmå se rätt eller förmå se riktigt? Jag tillåter mig att tillbakavisa ett sådant påstående. Vi ha försökt att se på saken, så gott vi ha kunnat. Och om vi icke kunnat se den på samma sätt som herr Osberg, så får han väl förlåta oss.

Nu är det för övrigt, herr talman, min uppfattning, att om vi skulle gå — om jag så får tillåta mig säga — den Osbergska vägen, så skulle vid en och annan expropriationsförrättning vi icke få fram de mest sakkunniga och kvalificerade personer, som för sådan förrättning behövas. Om nämligen ersättningen bestämes till så lågt belopp, som herr Osberg vill ifrågasätta, vad blir då den sannolika följderna? Jo, säkerligen att de bästa och mest kvalificerade betacka sig för uppdraget, varpå parterna icke tjäna.

Med dessa ord tillåter jag mig, herr talman, att hemställa om bifall till utskottets hemställan.

Herr Osberg: Herr talman! Det är ju ofta på det sättet, när ett utskott går emot en motionär, att man först tillvitar honom att icke hava på ett klart sätt fört fram sina tankar och idéer. Jag tycker verkligen att, när det är fråga endast om ett skrivelseförslag och man angivit vissa riktlinjer, det övriga må komma an på de personer, som sedan skola utforma det hela. Det är inte så lätt att framkomma med ett fullständigt lagförslag. Jag vet många lagfarna här som inte våga sig på detta, och då är det klart att en lekman såvitt möjligt avhåller sig därifrån. Detta gentemot herr Petterssons i Hallbacken anmärkning, att förslaget icke var tillräckligt utformat.

Herr Pettersson ömmade för dem, som bo långt ifrån expropriationsstället och som skulle behöva en eller annan resdag. Ingen har väl tänkt annat än att de skulle få taga med en resdag, där sådant erfordras.

Det talas om att det skall vara så värdefullt, att man har rätt att vända sig till domstol. Varför skall detta, mina herrar, — jag vädjar till herr Öberg också — göras mer tillkrånglat, än det egentligen behöver vara? De av herrarna, som ha kännedom om expropriationsförfarande, veta, vilket oerhört arbete som påvilar den, vilken skall försöka få expropriation till stånd. Det

Ang.
ersättning till
expropria-
tionsnämnd.
(Forts.)

skulle inte vara nog med allt detta, utan då han anser begärd ersättning vara oskäligen, skall hänvändelse göras till domstol för medling.

Herr Öberg talade sedan om kvalificerat folk. Det talet är alldeles överdrivet. Den, som herr Öberg kallar för icke kvalificerad, kan jag kalla för kvalificerad. Det beror på hur man ser det. När folk välja riksdagsmän, försöka de väl skaffa kvalificerade personer. Men har herr Öberg hört, att det varit brist på kandidater, därför att till riksdagsmännen utgå på förhand bestämda arvoden? Varför skall man icke då det gäller expropriation vara hänvisad till det vanliga resereglementet och bestämmelserna om dagtraktamente, såsom i andra fall är vanligt vid offentliga uppdrag? Det är fullständigt omotiverat att tala som ni gör i detta fall.

Det förefinnes, som jag sade i mitt första anförande, hos folket en strävan att spara, där det kan sparas. Detta är ju ett mycket gott tecken. Då är det inte för mycket begärt, att det kan bli ordnat så, att den som skall låta verkställa expropriation vet, vad han skall vid slutförd förrättning betala för densamma. De flesta av herrarna hava ju kännedom om dessa förhållanden. Jag tillåter mig i alla fall göra ett tankeexperiment. En församling behöver ett område för en skola. Då vill den helst slippa draga saken inför expropriationsnämnd. Församlingen bjuder därför ett belopp så högt, som den anser sig kunna gå till. Men markägaren säger fortfarande nej. Detta därför att det finns en bestämmelse i expropriationslagen, som säger, att expropriationsnämnden inte får gå under ett givet anbud. Markägaren tänker då: Jag kan inte få mindre, än vad som bjudits mig, men möjligen några kronor mer. Så tredskar han, och så får man till slut expropriation till stånd och därtill oskäligt hög kostnad. Kan ett sådant system vara något att hålla på? Kunna vi då inte lika gärna låta detta vara detta och fastställa normer, efter vilka ersättning skall utgå till expropriationsnämnd? Att folk äro ganska konservativa i allmänhet, det veta vi, men att man skall vara så konservativ, att man ej kan gå med på en så skälig och rimlig framställning som den här gjorda, det begriper jag ej. Herr Öberg får sedan tolka min uppfattning hur som helst men det skall väl vara rimlighet även i fråga om konservatism.

Jag hoppas att vid den kommande voteringen många av mina kamrater i kammaren skola visa sig hava den uppfattningen, att ingenting orimligt är av mig begärt.

Herr Magnusson i Kalmar: Herr talman! Jag nödgas säga några ord med hänsyn till motionärens envishet i denna fråga.

Det är, som reservanternas framhållit, ingen ny fråga för kammaren. Spörsmålet har prövats vid olika tillfällen. Så skedde 1917, då nu gällande expropriationslag antogs, och senast vid riksdagen i fjol hade vi spörsmålet uppe genom herr Osbergs motion. Vid de olika tillfällena har riksdagen ställt sig på den ståndpunkten, att man inte kan fixera arvoden till bestämt belopp, när det gäller ersättning till expropriationsnämnd. Jag tror att såväl motionären som reservanternas måste dela den uppfattningen, att det är synnerligen svårt att till fixt belopp fastställa ersättning åt ordföranden i en expropriationsnämnd för visst arbete.

Motionären säger, att skälighetsprövningen, som domstol skall avgöra, skall kopplas av. Vi skola således icke hava möjlighet till någon skälighetsprövning, då det gäller belopp, som icke kunna fixeras, exempelvis sådana, som utgå till ordföranden för en del arbeten, förarbeten o. s. v. Nog förefaller det mig, som om man med den åtgärden inte skulle vinna någon garanti mot oskäligen belopps uttagande vid expropriationsförfarande. Kopplar man av den enda garantien i fråga om prövning av beloppens skälighet, har man läm-

nat fältet fullständigt fritt, och det skall icke kunna åstadkommas någon ändring i fall, där man anser sådan nödvändig.

Jag skall icke uppehålla kammarens tid med att angiva en expropriationsnämnds arbete. Det är angivet i såväl utskottsutlåtandet som i reservationen. Det är av mycket skiftande natur. Enbart det är avgörande för frågan, att man har ganska svårt att komma fram på den väg motionären här önskat, när det gäller att bestämma ersättning till expropriationsnämnden. Om det skulle ha varit möjligt att gå den vägen, så skulle man tidigare slagit in därpå, då ju riksdagen vid flera tillfällen haft möjlighet därtill. Efter ingående prövning av denna sak har man ändå funnit, att det som nu gäller är det för närvarande åtminstone riktiga och med hänsyn till expropriationsnämnds uppgift det enda möjliga för att kunna ge ersättning för ett arbete som utföres och med hänsyn till arten av detsamma.

Jag skall med hänsyn härtill, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Johansson** i Kälkebo: Herr talman! Det har under denna debatt kommit fram vissa uppgifter från ett par talare, som jag anser mig böra i största korthet beröra.

Jag skall då först ägna mig en liten smula åt den siste talaren. Jag vill giva honom det erkännandet, att han har hållit sig mest till sak. Det har från hans sida icke framkommit sådana överdrivna ståndpunkter i fråga om att det är bra som det är, som de två tidigare talarna ådagalade. Men jag skall be att få fästa herr Magnussons i Kalmar uppmärksamhet på, att reservanternas ingalunda talat om bestämda arvoden utan om dagarvoden men gjort en bestämd reservation emot, att det inte skulle bli möjligt att giva ordföranden särskild ersättning. Reservanternas säga bestämt: »Utöver dagarvode bör givetvis komma särskild ersättning till ordförande för kallelse, protokollsföring och beslutets avfattande.» Och detta är ordagrant hämtat ur den nu gällande expropriationslagen i den delen.

Sedan skulle jag vilja till herr Öberg och herr Pettersson i Hällbacken rikta en erinran om vad utskottet självt sagt i sitt utlåtande. Utskottet säger icke mycket, men det heter bland annat: »Från olika håll framkomna, å gjorda erfarenheter grundade uttalanden synas väl giva stöd för motionärens uppgift, att i åtskilliga fall till ledamöter av expropriationsnämnd utgått i förhållande till det å saken nedlagda arbete oskäligt hög ersättning.» Dessa talare hava själva gått med på, att det förhåller sig på det sättet, men jag kan inte riktigt förstå, att det går riktigt ihop med det bestämda uttalandet av herr Öberg och Pettersson i Hällbacken, att det är bra som det är.

När man här talar om kvalificerat folk, får man komma ihåg, att parterna hava här ingen fri rätt att välja, utan de få hålla sig till dem, som av länsstyrelsen eller landstinget förklaras valbara. Jag tycker då, att man inte skall säga, att man för varje särskilt fall får leta sig fram till kvalifikationerna. Nej, man får ta de personer, som föreslagits av länsstyrelsen eller landstinget. En sådan person, som icke har av sagt sig att ifrågakomma vid sådant uppdrag, får enligt min åsikt anse som sin skyldighet att deltaga i avgörandet av ett expropriationsärende, då han därtill blir inkallad.

Herr Pettersson sade, att man har den bästa garantien i domstolens prövning. Jag har å min sida sagt, att detta är något, som inte borde få förekomma gent emot en expropriationsnämnd, en institution, vilken i och för sig är beklädd med sådan beslutanderätt, att man inte kan vädja till annan myndighet över beslut, som den kommit till. Jag skulle tro, att var och en, som tänker efter i fråga om detta förhållande, skall bli en liten smula tveksam just i fråga om lämpligheten att ställa denna institutions uppskattning av vär-

Ang.
ersättning till
expropria-
tionsnämnd.
(Forts.)

Ang.
ersättning till
expropriationsnämnd.
(Forts.)

det av det egna arbetet under en domstols beprövande. Jag tror, att var och en, som försöker tänka sig riktigt in i situationen, måste medge, att det skulle vara synnerligen fatalt för den expropriationsnämnd, som får den begärda ersättningen nedsatt, när den i själva saken fattat beslut, mot vilket ingen appell kan ges.

Jag har ansett mig böra göra dessa små erinringar till herrarna från utskottsmaioriteten, därför att jag tror, att de här hava uppträtt med en säkerhet i sina uttalanden, som icke står riktigt i överensstämmelse med vad de ha varit med om att godkänna i utskottets motivering rörande rådande förhållanden.

Herr Pettersson i Hällbacken: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord i anledning av det sista anförandet. Herr Johansson i Kälkebo ville ur det av honom citerade stycket i utskottets utlåtande draga den slutsatsen, att utskottet för sitt vidkommande givit motionären rätt. Utskottet har konstaterat, att det förekommer vissa fall, då kanske en expropriationsnämnd tar för sig så mycket. Man skulle därför kunna tro, att såväl motionären som reservanterna utgått ifrån den utgångspunkten, att, därför att det finns vissa expropriationsnämnder, som taga för mycket, vi skola ha en lagstiftning för alla expropriationsnämnder. Utskottet har haft en annan uppfattning här, vilken framgår, herr Johansson, om man fortsätter att läsa litet längre ned på samma sida, där herr Johansson läste. Herr Johansson kan då få klart för sig, att utskottet kommer till en helt annan slutsats än den som herr Johansson gjorde gällande. Det heter nämligen: »De uppgifter, som åvila en expropriationsnämnd och särskilt dess ordförande, växla i hög grad från fall till fall och stå ingalunda alltid i förhållande till värdet av den egendom, som är i fråga. Under sådana omständigheter synes det utskottet, som om reglerna för ersättningens bestämmande böra vara sådana, att de lämna rum för rimlig anpassning allt efter förhållandena i de särskilda fallen.»

Nu vänder sig ju motionen däremot att vissa expropriationsnämnder tagit för mycket för sig. Man skulle emellertid inte komma att vinna vad man påstår sig vilja vinna med motionens syfte, ty i och med ett bifall till motionen har man också borttagit den kontroll, som nu ligger hos domstolen, varigenom kan verkligen skäras bort en del av vad som tagits eller begärts för mycket. Vid ett bifall till motionen komme domstolarna helt ur spelet. Jag skulle tro, att det stora flertalet expropriationsnämnder icke begär mer än vad som kan anses skäligt. Det tror jag motionären kan medgiva.

Jag kan, herr talman, icke finna, att av den förda debatten det framkommit annat än som helt styrker såväl utskottets motivering som dess kläm. Jag vidhåller därför mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr Osberg: Herr talman! Gent emot herr Petterssons i Hällbacken sista anförande vill jag endast ytterligare påpeka, att talet om domstolarnas förmåga att rättvist avväga ersättningsbeloppen bortfaller, om vi själva här bestämma, vilka belopp som skola utgå i ersättning, och jag anser fortfarande, att ett sådant beslut vore det rätta.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Jag var färdig att instämma med herr Pettersson i Hällbacken nyss men försummade mig. Jag skall därför nu be att få stryka under en synpunkt, som i åtskilliga anföranden lyst fram, men som dock icke, såvitt jag uppfattat det, tillräckligt klart strukits under, den nämligen att därest expropriationsnämnd är i laga ordning tillkommen, så är den en slags högsta domstol, och man kan inte komma ifrån det utslag nämnden ger. Det är en viktig synpunkt, tycker jag.

Sedan vill jag fråga, huruvida reservanterna för sin del tänkt på, att om fasta dagarvoden skola införas för expropriationsnämnderna, man måste taga i betraktande, hur lång arbetstid vederbörande skall ha. Jag ber att få nämna för kammarens ledamöter, att jag deltagit i visserligen blott ett fåtal expropriationsnämnder, men dock i sådana, där vi ha börjat klockan 8 på morgonen och hållit på till ungefär samma tid på kvällen samt under dagen handlagt 20—25 olika mål. Jag tänker nu på sådana expropriationer, som äga rum för ett statens verk, där det är fråga om framdragande av kraftlinje eller jänvägslinje och där det ofta förekommer, att vederbörande får taga ställning till en hel rad av jordägares anspråk efter ifrågavarande linje. Hur skall det vara möjligt att avväga det riktiga måttet för ett sådant arvode? Jag bara frågar.

*Ang.
ersättning till
expropria-
tionsnämnd.
(Forts.)*

Jag vill sedan stryka under vad som tidigare sagts från annat håll: Man får icke förbise kvalitetssynpunkterna härvidlag. För att få fram personer med tillräckligt stor livserfarenhet och omdömesförmåga har man omgärdat lagen med alldeles särskilda föreskrifter. Jag tror inte, att man kan lägga våra landsting till last, att dessa, då de utsetts till expropriationsnämnd valbara personer, gått till verket utan nödig eftertanke. Efter mitt sätt att se gäller det att taga hänsyn till kvalifikationssynpunkterna samt expropriationsmålens beskaffenhet och jag skulle våga säga den arbetsintensitet, som vid stora expropriationer lägges i dagen, allt detta kan domstol pröva och taga hänsyn till, men låser man sig fast på det sätt, som här ifrågasatts, tager man bort ifrån sig möjligheten att få prövat varje fall efter dess olika karaktär.

Jag ber på grund härav att få instämma i det yrkande, som gjorts av herr Pettersson i Hällbacken och herr Magnusson i Kalmar.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes av herr Johansson i Kälkebo, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 126 ja mot 69 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 8.

Föredrogos vart för sig andra lagutskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av väckt motion angående ändrade bestämmelser rörande expropriation av mark till uppförande av byggnader för ideellt ändamål;

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 10 och 73 §§ i sjömanslagen den 15 juni 1922; och

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande rörande ett å den internationella arbetsorganisationens konferens i

Genève år 1921 antaget förslag till konvention angående minimiålder för eldare och kollämpare ombord å fartyg.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9.

Härefter förelåg till avgörande jordbruksutskottets utlåtande, nr 5, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

*Ang. anslag
för inhemska
häststammar
m. m.*

Härpå föredrogs *punkten 2*, angående anslag för inhemska häststammar m. m.; och yttrade därvid

Herr **Andersson** i Grimbo: Herr talman! Uppförande i riksstaten för budgetåret 1925—1926 av särskilt anslag för under den nu föredragna punkten avsedda ändamål har icke ifrågasatts, enär för dessa ändamål beräknats tagas i anspråk ett belopp av sammanlagt 25,000 kronor av totalisatormedel.

För tillvaratagande av »inhemska häststammar» samt för understödjande av stamboksföring rörande hästar har under mer än tio år medel utgått av statsanslag. Förra året tog Kungl. Maj:t ett belopp, 25,000 kronor, av hästavelsfondens avkastning för dessa ändamål. Detta gick då för sig på grund därav att genom budgetårets omläggning från denna fond 75,000 kronor stodo till förfogande. Nu är det bara 50,000 kronor, och då kan det i år icke tagas något därifrån. Nu har man emellertid, som jag nämnde, räknat med 25,000 kronor av totalisatormedel. Jag vill påpeka, att, när genom riksdagens beslut totalisatorspel medgavs, det sattes upp det bestämda villkoret, att de därigenom inflytande medlen skulle gå till prisbedömning av hästar. Nu har av dessa medel belopp gått till annat ändamål, för vilket tidigare funnits statsanslag. Detta, att med totalisatormedel ersätta statsanslag, anser jag vara en oegentlighet, som icke bort få förekomma. Jag tänker mig, att detta skett genom något förbiseende av Kungl. Maj:t. Det är ju för närvarande ingenting att göra åt saken, men jag vågar förutsätta, att Kungl. Maj:t ett kommande år inte skall göra om detta, utan att det då blir som riksdagen en gång bestämt: att de ifrågavarande medlen komma att användas till premiering av hästar.

Jag har, herr talman, intet yrkande att göra.

Vidare anfördes ej. Kammaren beslöt lägga punkten till handlingarna.

Punkterna 3—6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7.

Lades till handlingarna.

Punkterna 8—13.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 14, angående anslag för höjande av det mindre jordbruket.

*Ang. höjande
av det mindre
jordbruket.*

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 68 av nionde huvudtiteln föreslagit riksdagen att till åtgärder under kalenderåret 1925 för höjande av det mindre jordbruket anvisa för budgetåret 1925--1926 ett extra reservationsanslag av 300,000 kronor.

I sammanhang härmed hade jordbruksutskottet till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner nämligen nr 27 i första kammaren av herr *Elisson m. fl.* och nr 38 i andra kammaren av herr *Ryberg m. fl.*, däri föreslagits, att riksdagen måtte till åtgärder under kalenderåret 1925 för höjande av det mindre jordbruket för budgetåret 1925--1926 anvisa ett extra reservationsanslag av 325,000 kronor.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte, med avslag å ovanberörda motioner, bifalla Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Gabrielsson* och *Johanson* i Hallagården, som ansett, att utskottet bort tillstyrka de i ämnet väckta motionerna.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr **Johanson** i Hallagården: Herr talman! Vid denna punkt hava herr *Gabrielsson* och jag tillåtit oss föga en reservation till förmån för ett anslag av 325,000 kronor till åtgärder under kalenderåret 1925 för höjande av det mindre jordbruket.

Förslaget innebär endast en ökning med 25,000 kronor utöver vad Kungl. Maj:t begärt. Ehuru utskottet till fullo insett vikten av att medel för ifrågavarande ändamål beredas i största möjliga utsträckning, har utskottet dock av statsfinansiella skäl avstyrkt motionärernas hemställan om höjning av ifrågavarande anslag.

I en tid sådan som denna, då jordbruket och särskilt de mindre bemedlade på jordbrukets område få vidkännas ganska betydande svårigheter, synes det, som om man mycket väl kunde bifalla denna motion. Lantbruksstyrelsen har också i skrivelse den 30 augusti 1924 anfört, att någon nedsättning av det av styrelsen beräknade beloppet, 325,000 kronor, icke syntes kunna ifrågasättas. Trots detta har icke Kungl. Maj:t och ej heller utskottet gått med på vad styrelsen begärt utan stannat vid 300,000 kronor. Det gäller emellertid här ett område, där inskränkningar icke borde få förekomma. För att vi icke skola behöva riskera en tillbakagång i utvecklingen på det mindre jordbrukets område, synes det vara av behovet påkallat, att riksdagen nu går med på motionärernas hemställan. Med stöd av det anförda yrkar jag, herr talman, bifall till vår reservation, innebärande hemställan om höjande av ifrågavarande anslag från 300,000 kronor till 325,000 kronor.

Herr **Johansson** i Uppmälby: Herr talman! Ingen inom avdelningen eller utskottet har väl ansett, att det icke skulle vara förmånligt att kunna få den höjning av anslaget, som reservanterna förorda. Man kan väl emellertid säga att nionde huvudtiteln i år i allmänhet blivit mycket, om jag så får uttrycka mig, givmilt behandlad. Departementschefen har ökat detta anslag från i fjol 250,000 kronor till 300,000 kronor. Avdelningen och utskottet ha då ansett, att vi icke borde gå längre än till det belopp, vartill Kungl. Maj:t kommit. Vi ha också pekat på de statsfinansiella skäl, vilka göra, att man inte gärna bör öka en utgiftspost, allra helst som Kungl. Maj:t själv har kommit med en höjning av 50,000 kronor. Det är sant, att lantbruksstyrelsen har begärt

Ang. *höjande*
av *det mindre*
jordbruket.

(Forts.)

ett högre belopp. Det är ju mycket vanligt att vederbörande verk och myndigheter, i de framställningar, som de göra till Kungl. Maj:t, innan statsverkspropositionen skrives, framhålla sina önskemål, och jag antager, att de i allmänhet hålla sig i överkanten, ty de kunna befara, att vederbörande, Kungl. Maj:t och riksdagen, komma att pruta därpå.

Jag skall icke uppehålla kammarens tid längre utan bara säga, att det varit dessa skäl, som gjort, att vi inom utskottet gått på Kungl. Maj:ts förslag, och jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 15—21.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang.
befrämjande
av *linodling.*

Härpå fördrogs *punkten 22*, angående anslag för befrämjande av linodling. Därvid yttrade:

Herr **Lorichs**: Herr talman, mina herrar! Den föredragna punkten rör ett anslag, som staten vill skänka åt den gren av jordbruksnäringen, som består i odling av lin. Detta anslag har de senare åren blivit beskuret på ett sätt, som för dem, som ivra för denna näringsgren, varit en stor besvikelse.

Kungl. Maj:t gjorde i fjol en framställning till riksdagen om att samma belopp som förut skulle ställas till lantbruksstyrelsens förfogande för linodlingens befrämjande, men däremot begärdes icke något anslag för linberedningens befrämjande, och det innebar, att därmed skulle befattningen som instruktör i linberedning upphöra. Från och med den 1 juli 1924 indrogs också denna befattning.

Åtgärden var naturligtvis, i viss mån åtminstone, förestavad av ekonomiska skäl, sparsamhetsskäl, men jag tror, att man skulle kunna säga, att utom dessa sparsamhetsskäl låg även någonting annat under, som ifall det icke existerat, icke orsakat platsens indragning, och det var en pessimism om näringens i fråga framtid, en pessimism, som kom till synes i viss mån i yttrandena från de ämbetsverk, som yttrat sig i saken, kommerskollegium och lantbruksstyrelsen. De tillstyrkte visserligen befattningens bibehållande, men de svävade till en viss grad på målet.

Av det förhållandet att i årets statsverksproposition under nionde huvudtiteln icke något anslag finnes uppfört till instruktör, får man draga den slutsatsen, att samma pessimism alltjämt råder på detta område. Är nu denna pessimism berättigad? Är intresset verkligen så ringa för denna urgamla näringsgren, att det icke motiverar någon oppoffring från statens sida? Ja, skenbart kan det förefalla så. Om man talar vid enskilda personer, jordbrukare här och där i riket, och även om man talar med de ledande männen i hushållningssällskapen, får man ganska lätt anledning att tro, att intresset är det icke något vidare med. Dock är så icke fallet i hela landet. Det finnes landsändar, där intresset är ganska stort. Men man skulle dock våga säga, att så mycket har icke intresset slappnat, att det icke kan gå an att få det upplivat igen. Det beror mycket på vilket jämförelsematerial man använder. Om man jämför det nuvarande intresset för linodlingen med det intresse, som fanns under kristiden, kommer man till korta kolossalt. Då kunde ju jordbrukare på en liten jordbit förtjäna grova pengar på linodling, men det var abnorma tider och förhållanden, och det uppsvinget var artificiellt, kan man säga. Det kunde icke stå sig utan måste följas av besvikelse. Jäm-

för man åter intresset nu med intresset före kriget, kan man däremot stå sig väl, om man säger, att det för närvarande är större.

Vad som här behövs är personer, som ägna sig åt denna näringsgren helt och hållet och göra propaganda för linodlingen och linberedningen, för bättre metoder, finare kvalitéer o. s. v. Det är de gamla besvärliga metoderna för linberedningen, som lägga hinder i vägen. Det är den besvärliga proceduren, som gör, att linberedningen icke kan tänkas bli populär, men det finnes nya metoder för linberedningen. Att göra propaganda för dem är en stor uppgift för en konsulent. Då konsulentbefattningen tillsattes 1920, var det icke meningen, att det skulle bli en kristidsföreteelse. Visserligen motiverades tillsättandet med linbristen och att konsulenten hastigt skulle lära folk att producera lin, men det var icke meningen, att konsulentbefattningen skulle upphöra med linbristens upphörande, utan meningen var, att konsulenten skulle fortsätta och intressera folk att producera mera lin än vi nu göra inom landet. Då man drog in befattningen, så hade det alltså bara varit en vacker början, som det aldrig blev någon fortsättning på. Och man kan ju icke begära, att denne man skulle på dessa få år kunna göra några underverk. Man kan icke begära, att han skall kunna peka på några resultat i ena eller andra avseendet, utan man får konstatera, att enligt uppgift hava konsulentens arbetsdagar eller den tid han varit rekviderad ökat och varit i stigande. Man får taga saken på lång sikt och tänka på att en näring, som legat i lägervall, icke kan resa sig genast.

Nu har jag jämte några kamrater vågat väcka en motion om ett extra reservationsanslag under denna punkt på 6,000 kronor för att kunna återupprätta denna befattning. Vi ha ju en person, som är alldeles särskilt lämpad för denna tjänst men som måste giva sig in på andra områden och som för närvarande vistas utomlands, då det icke finnes rum för honom i landet. Det är skada. Motionen har jag väckt på uppmaning av en förening av personer, som syssla med linodling, som finnes här i landet, och just i tanke att återfå herr Adalberth till landet.

Nu har utskottet enhälligt avstyrkt motionen och jag har själv deltagit i beslutet utan att reservera mig. Jag har icke gjort det därför att det icke är möjligt under förhandenvarande förhållanden att genom enskilda motionärers försorg erhålla det behövliga anslaget. Förslag i frågan måste väckas av Kungl. Maj:t. Därför kommer jag icke heller nu att framställa något yrkande, utan jag har med detta endast velat för herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet påpeka, att intresset för denna odling icke är så ringa, som kanhända han och många med honom tro. Å befintliga föreningars och deras medlemmars vägnar får jag vördsamt hemställa, att herr statsrådet måtte taga saken i förnyat övervägande till en annan gång.

Då det dock är fråga om upprättandet av denna befattning, tror jag det vore klokast, om det anslag, som utgår för linodlingens befrämjande, icke delades upp såsom förut på två linjer. Förut har detta anslag gått dels till hushållningssällskapen, som delat ut det till föreningar och enskilda, och dels till kommerskollegium, som har tillsatt denne instruktör. Detta lilla anslag på 15—16,000 kronor har varit under två myndigheters behandling. Det är icke en lämplig väg. Det vore bättre, om allt ställdes till lantbruksstyrelsens förfogande och om denne instruktör eller konsulent ställdes under lantbruksstyrelsen såsom andra statskonsulenter på andra jordbruket närstående områden.

Linodlingen är som jag nämnde en urgammal näring, som är naturlig för landet men kommit i efterhand på grund av den moderna tiden med dess möjligheter att åstadkomma varor på annat sätt än förr, då linodlingen hade stor betydelse i fråga om hemslöjden. Och det är säkert, att det skulle kunna

*Ang.
befrämjande
av linodling.
(Forts.)*

Ang.
befrämjande
av linodling.
(Forts.)

produceras mycket mera lin och mycket bättre kvalitét av lin än nu, om intresset väcktes och om vi finge ett intresserat arbete för saken under en följd av år.

Herr talman, jag har icke något yrkande att göra.

Herr Lithander: Herr talman! Med allt erkännande av sparsamhetssträvandena får jag lov att säga, att jag anser denna sparsamhet på detta område höra till det slag av sparsamhet, där man förlorar mera genom att underlåta utgiften än man vinner genom att spara in den. Det produceras nämligen nya värden, om vi kunna i någon mån stimulera linodlingen. Denna gamla linodling möjliggör, att vi kunna förskaffa oss råvaran i större utsträckning i hemlandet i stället för ifrån utlandet, och därigenom spara vi nationalekonomiskt sett snart in de 6,000 kronorna. Det är i motionen framhållet, att denna linodling blir icke en det stora jordbrukets sak, utan att den passar mycket bättre för de små jordbruken. Det är så, att förr i världen var det rätt så stor tillverkning av lin för eget bruk, och i den mån vi kunna stimulera detta, göra vi nationalekonomiskt en vinst. Och jag vill peka på att linet är den enda textiltfiber, som vi kunna här i landet producera. Om man i något högre grad kan på den punkten göra sig oberoende av utlandet, är detta därför önskvärt.

En annan sak, som framhållits, är, att det lin som växer i Sverige, är av utmärkt beskaffenhet. Kännare ha sagt, att på vissa orter råder det rent ideala förhållanden för produktion av lin. Men överallt i Sverige är linet av vida bättre kvalitet än annorstädes, på grund av att det mognar så långsamt i jämförelse med utlandets råvara. Det strandade förr på, att metoderna voro för omständliga. Folk ville icke finna sig i de svårigheter, som då funnos. Nu är det just instruktion beträffande förbättrade metoder, som omöjliggöres, genom att riksdagen ej beviljar detta anslag. Jag vill i likhet med den siste ärade talaren på det livligaste uttrycka den förhoppningen, att de personer, som ha inflytande på saken, skola ägna den välvilligt intresse, så att vi förr eller senare skola komma fram till ett återupplivande av denna gamla, inhemska odling.

I detta anförande instämde herrar *Olsson* i Berg och *Laurén*.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Ang.
landsbygdens
elektrifiering.

Punkten 23, angående anslag till landsbygdens elektrifiering.

Under punkten 99 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att för främjande under kalenderåret 1925 av en planmässig organisation och utveckling av landsbygdens elektrifiering anvisa för budgetåret 1925—1926 ett extra anslag av 50,000 kronor.

I sammanhang härmed hade jordbruksutskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen:

de likalydande motionerna nr 44 i första kammaren av herr *Clemeitson m. fl.* och nr 113 i andra kammaren av herr *Jönsson* i Boa *m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen för främjande under kalenderåret 1925 av en planmässig organisation och utveckling av landsbygdens elektrifiering måtte anvisa för budgetåret 1925—1926 ett extra anslag av 100,000 kronor i stället för av Kungl. Maj:t äskade 50,000 kronor; samt

de ävenledes lika lydande motionerna nr 130 i första kammaren av herr *Lundell m. fl.* och nr 250 i andra kammaren av herr *Magnusson* i Skövde *m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen ville för främjandet under år 1925 av en planmässig organisation och utveckling av landsbygdens elektrifiering anvisa för budgetåret 1925—1926 ett extra anslag av 75,000 kronor att under villkor, som Kungl.

Maj:t kunde komma att föreskriva, ställas till förfogande för länsstyrelserna och riksföreningen för landsbygdens elektrifiering.

Ang.
landsbygdens
elektrifiering.
(Forts.)

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte med avslag å ovanberörda motioner bifalla Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Lundell*, *Ingeström*, greve *Wachtmeister*, *Gabrielsson*, *Lorichs* och *Johanson* i Hallagården, som ansett, att utskottet bort tillstyrka den av herr *Lundell* m. fl. i ämnet avgivna motionen.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr Johanson i Hallagården: Herr talman! Som medreservant ber jag att få säga ett par ord. När man går igenom denna huvudtitel sådan den var för tio år tillbaka, ser man, att anslagen icke ens ökats till det dubbla sedan år 1915, under det att för en del av andra huvudtitlar anslagen ökats med 3 och 3½ gånger mot 1915 års siffror. Nu har icke Kungl. Maj:t gått med på vad den förutvarande tekniske avdelningschefen hos elektrifieringskommittén begärt, eller 120,000 kronor, utan bara föreslagit 50,000 kronor, således ej ens hälften, och utskottet har tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag. Det har därför väckts en motion om anslag på 75,000 kronor, vilket borde vara en medelväg, som riksdagen kunde gå med på. Denna summa kunde vara något så när tillräcklig. Och vill man verkligen erkänna betydelsen av det syfte, varför detta anslag användes, får man ändå anse, att här är det fråga om ett behjärtansvärt anslag, så att man har allt skäl att yrka bifall till den motion, som är avgiven av herr *Lundell* m. fl. i första kammaren och herr *Magnusson* i Skövde m. fl. i andra kammaren, vilket innebär en ökning av vad utskottet vid denna punkt föreslagit med 25,000 kronor.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr *Lundell* m. fl. vari hemställes om anslag av 75,000 kronor vid denna punkt.

Herr Johansson i Uppmälby: Herr talman! Jag tillåter mig att yrka bifall till utskottets hemställan. Det belopp, som enligt utskottets förslag skulle utgå för ändamålet, är detsamma, som utgår under innevarande budgetår, nämligen 50,000 kronor. Anslaget skall användas för beredande av planmässighet vid de elektriska anläggningarna, och det är nödvändigt att det finnes ett anslag därför. Men jag tror, att detta anslag kommer att räcka. En hel del elektriska föreningar har redan kommit till stånd på landsbygden, och man har sett, att för dessa föreningar förefinnas rätt stora svårigheter. Dessa måste avhjälpas, men detta sker icke genom tillsättande av någon konsulent. Hjälpen får komma på annat sätt, och då ser jag intet annat medel, än att man får en enklare taxa för kraften. Och vi ha haft en kommitté tillsatt, som har avlämnat sitt betänkande, och jag vill uttala den förhoppningen, att vi skola få det ärendet här på kammarens bord under innevarande riksdag. Ty det är, som sagt, ett behov för de redan existerande föreningarna, vilka lida av ekonomiskt betryck efter kristiden, då materielen för det första var dyr och för det andra undermålig. Men det hjälper man inte upp med detta anslags höjande till 75,000 kronor, utan det fordras annat därför.

Jag skall ej uppehålla kammarens tid, utan ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Magnusson i Skövde: Herr talman! Jag har tyvärr icke varit i tillfälle att fullständigt åhöra herr *Johanssons* i Uppmälby anförande.

Då jag tillåtit mig att i frågan framlägga en motion, har jag gjort det därför, att det här gäller ett ändamål, som verkligen borde vara värt statsmakternas

Ang.
landsbygdens
elektrifiering.
(Forts.)

understöd, och detta ur flera synpunkter, dels därför, att det syfte det här gäller, nämligen landsbygdens elektrifiering, obestriddigen förtjänar att främjas, dels också emedan de föreningar, som nu arbeta därmed, för närvarande ha det rätt så bekymmersamt, dels slutligen emedan det synes mig, att staten själv skulle tillföras ökad inkomst genom att man understödde verksamheten. Det är dock så, att staten själv är den största försäljaren av elektrisk energi. Om man då genom ett anslag till föreningar, som arbeta för en planmässig elektrifiering av landsbygden, åstadkommer en ökad användning av elektrisk energi, så skulle staten själv ha förtjänst på detta. När man vet, att detta lilla anslag på 50,000 kronor dels skall gå till riksföreningen och dels fördelas på de olika länsföreningarna, är det klart, att 50,000 kronor ej räcka långt. Och när vi då begära en blygsam förhöjning till 75,000 kronor, vågar jag hoppas, att kammaren skall vara villig att gå med därpå. Därmed sker förvisso ingen sådan rubbning i fråga om statens finanser, att man därför behöver ha några betänkligheter mot att bifalla förslaget.

Därför ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr *Jönsson* i Boa instämde häruti.

Herr **Sjöblom**: Herr talman! Jag har den uppfattningen angående landsbygdens elektrifiering, att det råder oerhört stora brister i fråga om planmässigheten i densamma. Det är olyckligt ur ekonomisk synpunkt för det allmänna och olyckligt för de enskilda att denna verksamhet skall få pågå så planlöst, som nu sker. Men hur man, med ett anslag som det här, skall kunna få större planmässighet i arbetet, har jag svårt att förstå. Jag satt en gång med i den kommitté, som hade till uppgift att fördela det tidigare anslaget på 100,000 kronor, och det var oerhört svårt att få någon rätsida på, hur detta rättvisligen skulle fördelas. Nu har detta anslag minskats till 50,000 kronor, och jag skulle nästan tro, att det vore nära nog ändamålslost att höja anslaget för att skapa de organisationer, som behövas, för att få det hela planmässigt. Nog borde väl allmänheten, som är beroende av elektrifieringen, först skapa de organ, som kunde få till uppgift bl. a. att framlägga förslag till en planmässigare elektrifiering, innan anslag begäres. Här i Stockholms län t. ex. fanns tidigare en förening för landsbygdens elektrifiering. Men den upplöstes för ett par år sedan under mycket egendomliga former. Emellertid förklaras från allmänheten, att den ej hade någon nytta av föreningen. Men föreningen hade dock fått anslag från de här 100,000 kronorna, som riksdagen då hade beviljat. Jag har för min del den uppfattningen beträffande planmässigheten, att den icke kan åstadkommas på annat sätt, än att vi för denna stora viktiga fråga få något — jag höll på att säga — halvofficiellt organ — en institution ungefär liknande den med egnahemsinspektörens, som står över och leder det hela. Det är enligt min mening enda möjligheten att få ordning och reda i fråga om landsbygdens elektrifiering. Och nog är denna fråga, synes det mig, nästan lika viktig för det allmänna och för enskilda, som egnahemsrörelsen är för landet.

Jag har även varit med och diskuterat frågan på annat håll, men det har ännu icke blivit till fullo utrett, hur saken skulle ordnas. Jag för min del vill ge uttryck åt den förhoppningen, att man inom regeringen, särskilt jordbruksdepartementet, beaktar denna fråga, så att man till en kommande riksdag eventuellt kan komma fram med ett förslag, på vad sätt staten skall kunna mera direkt än genom anslag medverka till en planmässigare elektrifiering av landsbygden. Det är i avvaktan på detta, som jag tycker, att vi f. n. kunna begränsa anslaget till 50,000 kronor och därför yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Magnusson i Skövde: Herr talman! Jag måste säga, att den motivering, som herr Sjöblom anförde för avslag på motionen, var något egendomlig. Han erkände, att nu råder planlöshet och att större planmässighet bör åstadkommas, men förmenade, att allmänheten borde själv skapa de organ, som skola åstadkomma större planmässighet. Men icke blir allmänheten bättre i stånd att göra detta, om man nu genom inknappning på detta lilla anslag omöjliggör eller försvårar just det arbete, som allmänheten försökt utföra.

*Ang.
landsbygdens
elektrifiering.
(Forts.)*

Herr Sjöblom antyde, att man ej når något resultat, förrän man tillskapat en ordning liknande den med egnahemsinspektören eller dylikt. Det skulle väl vara någon sorts inspektion. Jag skall ej här ingå på, om denna tanke är värd att vidare utvecklas. Men är det ändock ej skäl att tänka efter, om man ej genom inknappning av detta anslag ger till spillo ett föregående arbete, som varit och är till nytta och om man ej genom detta anslag är i stånd att uppehålla ett arbete, som kan vara av värde att anknyta sig till och fortsätta med, när den slutliga organisationen skall ske efter herr Sjöbloms eller andra linjer.

Jag tror därför, att jag har skäl att vidhålla mitt yrkande.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja godkänd. Herr Magnusson i Skövde begärde emellertid votering, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 23) av utskottets förevarande utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Voteringen utvisade 125 ja mot 59 nej, vid vilken utgång kammaren således bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 24 och 25.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 10.

Slutligen upptogs till behandling andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion angående särskild utbildning för lärare vid folkskolor av B-, C- och D-formerna.

*Ang. särskild
utbildning för
lärare vid
vissa
folkskolor.*

I en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion nr 39 hade herr Weijne föreslagit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda på vad sätt lärare i folkskolor av B-, C- och D-formerna måtte kunna skickliggöras för de med dessa skolformer förenade speciella uppgifter och svårigheter samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda, i den mån riksdagens medverkan krävdes för desammas genomförande.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Andra kammarens protokoll 1925. Nr 12.

Ang. särskild
utbildning för
lärare vid
vissa
folkskolor.
(Forts.)

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr Weijne: Herr talman! Det kan ju synas meningslöst att taga till orda rörande en motion, som blivit avstyrkt av ett enhälligt utskott. Men då jag anser frågan om undervisningen i de lägre skolformerna vara så betydelsefull, att, oavsett resultatet av denna motion, det i varje fall är önskvärt, att uppmärksamheten blir fäst vid vad som för närvarande kan anses vara en svaghet i den nuvarande skolorganisationen, nämligen att utbildningen vid seminarierna icke sker på det sätt att en lärare beredes just för de lägre skolformernas speciella förhållanden och behov, har jag, oaktat att utgången av en debatt nog är viss, ansett mig icke kunna underlåta att taga till orda. Jag vet nämligen, att min uppfattning i hithörande stycken delas av många, som haft tillfälle att göra erfarenhet på detta område. Sålunda heter det i en artikel uti tidningen »Skolpressen», som offentliggjordes för någon vecka sedan och som var särskilt föranledd direkt av min motion, att »motionen sätter fingret på en mycket öm punkt i vårt uppfostringsväsende». I en senare artikel, författad av en lärare, som under hela sitt liv arbetat och undervisat i en skola av B. 2-formen, säges uttryckligen ifrån att en av de svårigheter, som denna skolform har att räkna med, är den bristfälliga lärareutbildningen, och han framhåller, såsom jag också gjort i min motion, att en lärare, som kommer till en dylik skolform, får experimentera sig fram till dess han funnit det sätt, varpå han bör gå till väga för att vinna ett gott resultat av undervisningen. Jag tror också, att det på lekmannahåll inses ganska tydligt, att det är något helt annat att sitta i en skola exempelvis av B 2-formen och där undervisa fyra klasser samtidigt, av vilka klasser två ha en tyst övning, under det att två ha muntlig lektion, än att sitta i en A-skola, där man får ägna sig enbart åt en klass, där samtliga eleverna sysselsättas med precis samma sak. Att lekmännen ansett det vara svårt, det vet jag. Ty när det varit fråga om att i kommunerna införa en skolform av den arten, till exempel av B. 2-typen, har man ofta från lekmannahåll hört påstås, att undervisningen i en sådan skolform är omöjlig så till vida att man icke kan med densamma vinna något resultat.

Vad har nu utskottet sagt i denna fråga? Jo, jag kan i korthet säga, att utskottets bevisföring är följande: Lärareutbildningen hör hemma vid seminarierna helt och hållet. I seminarierna finnas övningsskolor, ordnade enligt B. 1-formen. Alltså behövas inga åtgärder i det av mig föreslagna syftet. Jag tillåter mig att här göra en invändning på en synnerligen betydelsefull punkt, nämligen beträffande B. 1-skolan. B. 1-skolan är efter mitt förmenande ingen lägre skolform och kan följaktligen icke heller tillgodose den speciella metodik, som är betydelsefull för de lägre skolformerna. Visserligen talar skolkommisionen i sitt betänkande endast om A-skolan såsom underlag, såsom bottenskola, och man kan möjligen i detta resonemang se, att A-skolformen skulle vara den enda högre skolformen. Eljest säger oss emellertid redan språkbruket, — vi tala ju om högre folkskolor, liksom vi tala om lägre folkskolor — att det måste finnas någon högre skolform mer än A-skolformen. Jag tror, att det är mycket vanligt, att man åtminstone räknar B. 1-formen till den högre skolformen. Så har skolöverstyrelsen i sitt utlåtande, då det gällde att taga ståndpunkt till en fråga, som behandlades förra riksdagen, nämligen om den ettåriga fortsättningen till en sjukklassig folkskola, gått med på den reformen endast, där skolan varit ordnad enligt A-formen eller B. 1-formen. Det här har emellertid teoretiskt intresse.

Vad som är avgörande enligt min uppfattning är det sätt, varpå undervisningen bedrivs i de olika skolformerna. I B. 1-skolan är det ju liksom i A-skolan på det sättet, att på det stora hela alla eleverna här hållas tillsammans,

och undervisas på samma sätt. Det förekommer visserligen en delning i B 1-skolan uti två klasser, — i räkning, möjligen även i något mera ämne — men på det stora hela taget är undervisningssättet mera liknande A-skolans. Jag kan följaktligen icke anse, att det faktum, att övningsskolor vid seminarierna i regel äro ordnade helt efter B 1-skolan eller åtminstone delvis efter den typen, gör att den åtgärd, som jag här föreslagit, kan anses vara ur vägen. Ty skola seminarierna kunna lösa denna fråga måste de ha till sitt förfogande även skolor av B 2-formen, den skolform, som sätter seminarieeleverna inför de flesta av de problem, som de lägre skolformerna ha att bjuda på.

Ang. särskild utbildning för lärare vid vissa folkskolor.
(Forts.)

Jag har emellertid icke trott, att enbart seminarierna kunna lösa reformen, bland annat därför, att den som utbildas där, icke vet i vilken skolform han skall hamna och därför icke kommer att ägna sitt intresse åt de lägre skolformerna, vilket är givet, därför att de flesta väl nära det hoppet, att bli placerade i en av de högre skolformerna. Jag har därför i min motion förutsatt bl. a., att man skulle utarbета särskilda handledningar, där de problem, som äro särskilt utmärkande för den lägre skolformen, skulle kunna belysas, och som följaktligen på det sättet gäve vissa anvisningar och råd i högre grad än som sker enligt undervisningsplanen för dem som skola undervisa i denna skolform. På den punkten säger utskottet emellertid, att en sådan handledning »torde kunna och böra vinnas på en annan och lämpligare väg än genom en riksdagsskrivelse till Kungl. Maj:ts». Jag ber emellertid att få fästa uppmärksamheten på att jag icke ifrågasatt någon skrivelse enbart i den punkten, utan mitt förslag avser en utredning av hela problemet, och det var blott därför att en motionär också bör anvisa någon väg, som jag nämnde detta sätt om utarbetandet av handledningar.

Om de fortbildningskurser, som jag ifrågasätter, säger utskottet, att det praktiskt torde erbjuda synnerliga svårigheter att arrangera sådana, att det skulle möta vissa tekniska svårigheter. Jag vill här icke taga upp någon debatt om den saken, då tiden redan är mycket långt framskriden, men jag kan icke underlåta att säga, att jag för min del är övertygad om att de tekniska svårigheter, som här kunna möta när det till exempel gäller platsen, var kurserna skola förläggas, icke äro omöjliga att övervinna. Jag vill heller inte gå in på en debatt om dessa kursers betydelse. Utskottet ställer sig i detta fall tvivlande, medan jag själv har en motsatt uppfattning.

Vad jag emellertid icke kan underlåta att framhålla är att det för närvarande anordnas fortbildningskurser — visserligen äskas icke i årets statsverksproposition anslag till dessa kurser, men ordföranden i det utskott, som haft att behandla min motion, herr Wagnsson, har själv föreslagit ett anslag på 75.000 kronor för detta ändamål. Vad omfatta då dessa kurser? Jo, bland annat teckning och gymnastik. Men med alldeles samma rätt som utskottet i sin motivering säger, att den praktiska lärareutbildningen hörer seminarierna till, kan man givetvis här säga, att det är seminariernas sak att ge utbildning i teckning och gymnastik i erforderlig mån. Ja, man kan säga detta med ännu större rätt, ty när det gäller dessa två ämnen, bli de förhållanden, under vilka läraren använder sina kunskaper, ganska likartade oavsett skolformen, under det att, när det gäller den egentliga praktiska utbildningen, lärarna komma att använda sina sakkunskaper under vitt skiftande förhållanden. Jag kan därför icke komma ifrån att de utbildningskurser, som syfta till att omfatta hela läraregärningen och alla de svårigheter, som landsbygdens lärare i de lägre skolformerna ha att brottas med, voro mera berättigade, trots det att jag icke underskattar de utbildningskurser, som hittills anordnats.

Detta är naturligtvis icke det enda sättet. Man kan tänka sig många möjligheter i detta avseende, som kunna gagna. Man kan tänka sig lärarkonferenser, som sammankallas av folkskoleinspektörerna, där dessa uppträda så-

Ang. särskild
utbildning för
lärare vid
vissa
folkskolor.
(Forts.)

som rådgivande i olika avseenden och verkligen ge råd och icke blott inspektera. Man kan tänka sig, att dylika konferenser skulle kunna ha sin betydelse, och jag tror, att möjligheterna därtill äro många.

Avsikten med min motion har emellertid endast varit att fästa uppmärksamheten vid förhållanden, som jag redan förut har betecknat såsom en svaghet hos den nuvarande skolorganisationen. Jag åsyftar inga vittgående förändringar. Jag åsyftar inga förändringar, som skola draga stora kostnader. Jag kan rätt och slätt säga, att jag avser med mitt förslag att inom den nuvarande skolorganisationens ram vinna det bästa möjliga resultatet av undervisningen i de lägre skolformerna. Att man kan vinna ett gott resultat med dessa skolformer, särskilt med B 2-formen, bestyrkes av bland andra förste folkskolinpektören i denna stad, som förklarar, att åtskilliga lärare, som äro anställda här, sagt, att de även i B-skolformerna kunnat vinna bättre resultat än i skolan av A-formen. Han har ansett, att detta berott på att elevernas självverksamhet där tagits mer i anspråk. Jag tror också, att ett bättre resultat kan vinnas i de lägre skolformerna. Men för närvarande får man där brottas med en hel del tekniska svårigheter, som man skulle kunna övervinna genom att för den vidare utbildningen vidtaga åtgärder i den ena eller andra riktningen.

Jag är visserligen på förhand övertygad om utgången av detta ärende. Men då utskottet emellertid i sin motivering icke anfört något, som kan övertyga mig om att åtgärder äro obehöfliga, och likaledes icke kunnat visa att det icke finns framkomliga vägar, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till det yrkande, som är framställt i min motion, nr 39.

Herr Wagnsson: Herr talman! Den tanke, som ligger till grund för motionärens framställning, att vinna det bästa möjliga arbetsresultat i de lägre skolformerna, är utan tvivel riktig. Helt visst erbjuda dessa lägre skolformer stora svårigheter för de lärare, som där ha att sköta undervisningen. Men jag vill dock göra gällande, att den ärade motionären både i förra delen av sitt anförande här nyss och i sin motion något överskattat dessa svårigheter. Erfarenheten ger nämligen vid handen, att man även inom dessa skolformer ofta kan nå ett mycket gott resultat, icke minst därigenom att dessa skolformer framtinga lärjungarnas självverksamhet i långt större grad än de s. k. högre skolformerna.

Motionären har i sin framställning gått ut ifrån, att den utbildning, som ges åt folkskollärarna, icke tager hänsyn till de lägre skolformerna. När emellertid utskottet gått att närmare granska de förhållanden, som motionären pekar på, har utskottet kunnat konstatera, att utgångspunkten är oriktig. Seminarierna taga redan nu sikte på de lägre skolformernas problem, vilket bevisas bäst därav att redan nu vid så gott som samtliga seminarier i riket övningsskolor äro anordnade enligt B. I-formen.

Motionären har visserligen invänt, att denna B. I-form icke egentligen tillhör de lägre skolformerna, och att den alltså icke kan ge ledning, när det gäller att beröra de problem, som speciellt röra dessa lägre skolformer. Såsom kammarens ledamöter emellertid torde känna till, har en lärare i första B.-formen dock att samtidigt undervisa två olika årsklasser. Han får redan där stifta bekantskap med alla de svårigheter, som i ännu högre grad framträda i den andra B.-formen, och det är därför naturligt, om man också i de seminarier, där övningsskolor äro anordnade enligt första B.-formen, blir i tillfälle att lämna eleverna metodiska anvisningar om huru arbetet bör bedrivas i en skola ordnad efter B. II-form och i de andra skolformerna av ännu lägre typ. Jag kan av egen erfarenhet intyga, att den saken ingalunda brukar förbises från seminariernas sida.

Man har i ett fall, vid Lunds folkskoleseminarium, gjort ett försök under de

senaste åren att anordna en övningsskola under sex veckors tid efter B. II-formen. Försöket är utomordentligt intressant, och enligt uppgifter, som lämnats mig, har det slagit synnerligen väl ut. Det vore därför enligt mitt förmenande önskvärt, om man också vid andra seminarier i riket toge upp denna tanke och noga granskade den för att se, om man icke kunde följa Lundaseminiariets exempel. Genom utbildning i övningsskolor av B. II-typen få nämligen de blivande lärarna tillfälle att undervisa i denna lägre skolform. Det har uppgivits för mig, att varje seminarist i Lund under tre dagars tid får tjänstgöra i B. II-skolan, och han får därför praktiskt stifta bekantskap med de speciella svårigheter, som förefinnas i denna skolform.

Att däremot redan nu genom ett generellt påbud framtvinga denna organisation av övningsskolorna vid alla seminarier, innan man har något annat att bygga på än några års verksamhet vid Lunds seminarium, är knappast klokt, och utskottet har därför icke heller gått in för att här göra något positivt uttalande.

I samband härmed vill jag emellertid fästa uppmärksamheten på en fråga, som vittnar om att man icke kan lösa hela detta problem genom att helt enkelt dekretera vissa ändrade skolformer vid seminarierna. Det förhåller sig nämligen så, att en del av dessa seminariers lärare endast ganska ytligt haft tillfälle att stifta bekantskap med arbetet i de lägre skolformerna. Under sådana förhållanden är det ju önskvärt, att man bereder dessa seminarielärare tillfälle att göra studier i folkskolor ute på landsbygden, anordnade efter lägre skoltyper. Tidigare har också utgått ett statsanslag för att underlätta seminarielärarnas studiemöjligheter, men detta anslag har indragits. Det vore emellertid i hög grad önskvärt, om man något kommande år skulle kunna påräkna intresse i kammaren för att föra denna fråga vidare framåt och därigenom också ta ett steg på den väg, som leder till förbättrade förhållanden i här berörda avseende.

Ingen utbildning, som lämnas vid seminarierna, kan, hur ändamålsenlig den än är, anses vara fullt tillräcklig. *Verkligheten är mångskiftande, och man kan icke åstadkomma en lärarutbildning, som gör den nyttkomne läraren omedelbart redo att bemästra alla de svårigheter, han har att kämpa med under sin lärareverksamhet.* Man får på detta område liksom på andra finna sig uti, att läraren av intresse för sitt kall lär sig att själv komma underfund med de olika möjligheter, som han har, för att nå det bästa resultatet av sitt arbete. Med tillhjälp av de anvisningar, som finnas i undervisningsplanen, med tillhjälp av de råd, som kamrater och folkskoleinspektören kunna ge, och med ledning av den diskussion i frågan, som kan föras i skolpressen och på lärarmöten, böra dessa lärare också ha ganska lätt att, om de verkligen intressera sig för sitt kall, få ett gott resultat av sitt arbete. Jag tror därför, att man icke behöver inrätta några nya, för övrigt mycket svårarrangerbara, utbildningskurser för lärarna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Söderberg: Herr talman! Det kan möjligen vara vanskligt för en lekman att ge sig in i den debatt, som här pågår mellan representanter för sakkunskapen. Men då jag tyckt mig finna, dels att motionären har berört ett spörsmål, som är av allra största betydelse för vår folkskola, dels att utskottet — jag hoppas jag får säga det — tagit litet för lättvindigt på frågan, har jag ansett mig böra ange några synpunkter, som jag som lekman vill lägga på saken. Det är ju ändå så vad landsbygden beträffar, att de skolformer, som motionären betecknat som de lägre, och som han för sin del anser omfatta B II-formen och lägre skoltyper, omfatta ett icke så litet antal barn och samsätta ett icke så litet antal lärare. Medan man på landsbygden läsåret 1920

Ang. särskild utbildning för lärare vid vissa folkskolor.
(Forts.)

Ang. särskild
utbildning för
lärare vid
vissa
folkskolor.
(Forts.)

—1921 hade 5,269 avdelningar enligt A-formen och 2,743 enligt B I-formen, hade man 2,346 enligt B II-formen. För min del tror jag, att man måste ge motionären rätt i hans betraktelsesätt, att det förefinnes en bestämd skillnad mellan B I- och B II-formen. Åtminstone vill det förefalla en lekman, som om det måste vara svårare för en lärare att sammanhålla fyra klasser i en avdelning än att sammanhålla två. En blick på undervisningsplanen visar också, att i en skola av B I-typen kan ett större antal ämnen sammanhållas för hela avdelningen än när det gäller en skola av B II-typen, där avdelningen består av fyra klasser. Jag har då icke alls nämnt de lägre skolformerna av C I-, C II- och C III-typen, där det ju måste vara ännu sämre ställt. Jag har inga uppgifter för dessa skolformer, men ett rätt betydande antal barn får ju också sin undervisning i dessa skolor, och ett rätt betydande antal lärare sysselsättes även där.

Jag måste för min del också påpeka, vad utskottet har sagt i sin motivering och vad utskottets ordförande nyss ytterligare strök under i sitt anförande, nämligen att man vid seminarierna har undervisning i B I-formen, och att man sålunda tagit hänsyn till de lägre skolformerna. Om man emellertid har den uppfattning, att det är en väsentlig skillnad mellan skolformerna av B I- och B II-typen, och den uppfattningen har jag fått bestyrkt genom att tillfråga ett rätt stort antal lärare, som varit sysselsatta i båda dessa skolformer, måste man säga sig, att det icke är tillräckligt, att seminarierna endast lämna undervisning i B I-formen. Det blir icke tillfredsställande, förrän man låter undervisningen gå ned åtminstone till B II-typen. Detta är ju icke heller något nytt, ty om jag icke är illa underrättad, ha seminarierna tidigare lämnat undervisning enligt den gamla E-formen, d. v. s. den som nu betecknas som B II. Jag vet, att det från vissa håll, exempelvis från seminarierna, gjorts invändningar mot detta, och att man sagt, att en svårighet bland annat är, att det icke går att få barn till seminariernas övningsklasser, om man går in för denna lägre skolform. Jag undrar dock om det skälet är så hållbart. Såvitt jag känner till, äro platserna vid seminariernas övningskolor rätt eftersökta, och man kan åtminstone icke göra denna invändning med bestämdhet, innan saken åtminstone har prövats.

Nu sade utskottets ordförande, att hurudan utbildning man än har vid seminarierna, kan den dock aldrig bli fullständig, utan att lärarna måste pröva sig fram i det praktiska arbetet. Det är naturligtvis riktigt, och jag har från flera håll fått bekräftat, att en praktisk och duglig lärare snart kommer till rätta med de förhållanden, han måste sätta sig in i, när han skall börja undervisa i en lägre skolform, men det kan ju vara olika begåvningar i det hänseendet, och det finns också mindre praktiskt lagda lärare. Även en praktisk lärare får dock förspilla en del av den tid, som är anslagen till barnens undervisning, innan han har praktiserat sig fram till den bästa metoden. Om emellertid denne lärare vid seminariet har fått en grundläggande undervisning, vill det förefalla mig, när jag ser på detta problem som lekman, som om han skulle ha lättare att komma till ett gott resultat, då han praktiskt går att omsätta den kunskap, han erhållit vid seminariet.

Att frågan är svårlöst, är lätt att förstå, men om den är så svårlöst, att man skall behöva gå ifrån den olöst, återstår att visa. För min del är jag icke säker på att de fortbildningskurser, som motionären har pekat på, utgöra en framkomlig väg, men man skulle väl ändå kunna undersöka, huruvida det är fullständigt uteslutet att ge repetitionskurser vid seminarierna. Jag vet, att det finns svårigheter, men en undersökning av frågan skulle åtminstone kunna konstatera, var svårigheterna ligga. Kunde det beredas plats för ett antal lärare, som undervisa i dessa lägre skolformer, vid något seminarium, och ersattes dessa lärare under tiden med vikarier, hade man ju åtminstone frågan

om övningsskolor löst, som man icke kan komma till rätta med genom fortbildningskurser. I det fallet blir det emellertid den haken, att det drar med sig kostnader, och det är en annan sak. Är vägen framkomlig, men har staten icke råd, ja, då får man böja sig för det skälet.

För min del skall jag också be att få understryka önskvärdheten av att det anslag, som utskottets ordförande talade om, snarast möjligt kommer upp igen. Jag tror, att det belöpte sig till 4,000 kronor och sista gången beslöts av 1923 års riksdag. Det var som sagt avsett att möjliggöra studieresor till de olika skolorna för seminarielärarna. Skola lärarna under sin utbildning lämnas alldeles utan möjligheter att praktiskt se, hur undervisningen går till, tror jag, att det blir litet beklagligt för dem i framtiden, då de skola undervisa i denna lägre skolform.

Emellertid förstår jag mycket väl, att det icke tjänar något till att yrka bifall till motionen, men jag hoppas, att då frågan nu bragts på tal, den skall komma igen i någon form och på ett sådant sätt, att utskottet får lov att taga den något mera på allvar än vad som synes ha skett i detta fall. Då jag sålunda, herr talman, icke anser mig kunna yrka bifall till motionen och icke heller till utskottets utlåtande, har jag icke något yrkande att framställa.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 11.

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtanden:

nr 9, angående regleringen för budgetåret 1925—1926 av utgifterna för kapitalökning i avseende å post- och telegrafverken samt statens järnvägar och vattenfallsverk;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för kapitalökning å statens under kommunikationsdepartementet hörande utlåningsfonder;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till fonden för räntefria studielån;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om låneunderstöd åt Ostkustbanans aktiebolag m. m.; och

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående ordnandet av kvinnliga befattningshavares avlönings- och pensionsförhållanden jämte i ämnet väckta motioner.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag.

§ 13.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Jansson</i> i Edsbäcken	under	9 dagar	fr. o. m. den	23 febr.,
» <i>Lindqvist</i> i Halmstad	»	6 »	»	» 19 »
» <i>Bäckström</i>	»	10 »	»	» 20 »
» <i>Lundén</i>	»	4 »	»	» 19 »
» <i>Isacson</i>	»	6 »	»	» 19 »
» <i>Ahl</i>	»	den 19 febr.,		
» <i>Höglund</i>	»	9 dagar	»	» 19 »

Ang. särskild utbildning för lärare vid vissa folkskolor.
(Forts.)

herr <i>Öberg</i>	under 10 dagar fr. o. m. den 19 febr.,	
» <i>Brännberg</i>	» 3 » » » 21 »	
» <i>Henrikson</i>	» 12 » » » 19 »	
» <i>Fast</i>	» 4 » » » 19 »	
» <i>Holmberg</i>	» 7 » » » 19 »	
» <i>Karlsson i Vadstena</i>	» 3 » » » 19 »	
» <i>Ericson i Boxholm</i>	» 6 » » » 19 »	
» <i>Sjögren</i>	» 4 » » » 20 »	
» <i>Gustafson i Kasenberg</i>	» 4 » » » 24 »	
» <i>Eriksson i Grängesberg</i>	» den 21 febr.,	
» <i>Hedlund i Östersund</i>	» 10 dagar » » 20 »	
» <i>Johansson i Edsbyn</i>	» 4 » » » 20 »	
» <i>Jeppsson</i>	» 6 » » » 20 »	och
» <i>Johanson i Hallagården</i>	» 4 » » » 20 »	.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.50 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Fredagen den 20 februari.

Kl. 3.30 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 13 och den 14 innevarande februari.

§ 2.

Herr statsrådet *Larsson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 53, angående ytterligare medel till uppförande av ett bangårdspostkontor i Stockholm m. m.;

nr 56, angående ny stat för tandläkarinstitutet;

nr 49, angående pensioner åt vissa personer; och

nr 54, angående ändring i villkoren för lån från allmänna nyodlingsfonden.

Nämnda propositioner bordlades.

§ 3.

På hemställan av herr talmannen, som förmälde sig hava om tiden för valen samrått med första kammarens talman, beslöt kammaren att onsdagen den 25 i denna månad företaga val av ej mindre tjugufyra valmän för utseende av dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor än även sex suppleanter för dessa valmän.

§ 4.

Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 52, angående upplåtelse av kronan tillhörande jordägarandelar i gruvor, som nu föredrogs, hänvisades till jordbruksutskottet.

§ 5.

Föredrogos, men blevo ånyo bordlagda statsutskottets utlåtanden nr 9 och 14—17.

§ 6.

Herr *Hage* avlämnade en av honom och herr *Månsson* i Hagaström undertecknad motion, nr 275, om utsträckning av den tid, inom vilken motion i ämne, tillhörande ständigt utskotts behandling, må väckas.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 275, bordlades.

§ 7.

Interpellation. Herr talmannen gav härefter på begäran ordet till

Herr **Samuelsson**, som anförde: Enligt vad det framgår av pressen de senaste dagarna, har en längre tid pågått en hel del övergrepp emot arbetarna vid flottans varv. Enligt detaljredogörelser som lämnats av personalförbundet äro ej dessa övergrepp någonting nytt, utan har ständiga slitningar förekommit emellan de anställda arbetarna och vederbörande befäl.

Så uppsades redan i slutet av förra året en del snickare ifrån de ifrågavarande verkstäderna under former som tyda på att det var åtgärder för att göra sig kvitt misshagliga arbetare, d. v. s. sådana arbetare, som deltog i fackförningens aktiva ledning. Dessa förhållanden ha sedan dess ständigt pågått och vid uppsägningarna har sällan tagits hänsyn till anställningstiden, vilket brukar vara vanligt t. o. m. hos privata arbetsgivare, utan uppsägningarna ha verkställts så, att man klart kan konstatera, att häri legat personlig förföljelse.

I dagarna ha också uppsägningar företagits, varvid man även vid detta tillfälle gått till väga på samma sätt, i det att man uppsagt 4 snickare, varav tre av dessa äro äldre än de kvarvarande och åtminstone två av dessa äro styrelsemedlemmar i fackföreningen. Hemställen om rättelse har även denna gång gjorts till vederbörande arbetsledare, men ingen ändring har vidtagits, ja man har ej heller velat uttala sig om, varför man vid uppsägningarna farit så orättvist fram. Följden av alla dessa åtgärder har blivit att arbetarna vid flottans flygverkstad i Stockholm, inalles 50 man, ha ansett sig tvingade att nedlägga allt arbete för att därigenom åstadkomma ett rättvisare behandlingssätt.

Man försöker nu att ibland manskapet på flottans station värva arbetsvilliga, d. v. s. att manskapet skulle bli strejkbrytare i de strejkandes ställe, om detta lyckas blir en senare sak.

Man kan ej uraktlåta att i samband med detta påminna om befälhavarens för flottans station i Stockholm, greve Wachtmeisters, uttalande i en intervju med Stockholms-Tidningen häromdagen, därvid amiralen bl. a. kraftigt underströk, att motåtgärder voro vidtagna för att möta den »bolsjevistiska agitationen». Försiktigtvis talar han ej om vilka motåtgärder, som äro vidtagna, men redan är det ju bekant, att en del militära dispositioner vidtagits. Så är ju bl. a. jagaren Vidar placerad till flygverkstaden, fullt bemannad och utrustad och ligger där, enligt manskapets uppfattning, i någon sorts beredskap. Liknande åtgärder äro vidtagna vad det beträffar minkryssaren Claes Fleming. Även mindre kul-sprutor utgöra en del av utrustningen. Vederbörande ha även gått i författning om att från östra brobänken flytta tvenne undervattensbåtar, som nu placerats på Strömmen utanför Kastellet. Dessa ligga även där i någon sorts beredskap och klara till aktion.

Man vill göra gällande, att dessa dispositioner äro vidtagna i anledning av att en »order från Moskva» skall vara utsänd till samtliga kommunistiska partier. Man talar även om att stora partier ammunition ha kommit bort från en del regementen o. s. v.

Då arbetarna emellertid ha svårt att sätta tro till dessa befälets historier och då tiden för dispositionerna så väl sammanfaller med den stora strid, som synes bli ofrånkomlig emellan kapital och arbete, i anledning av arbetsgivarnas hänsynslösa lockoutförklaring, fastän man, som vanligt, far under täckmantel av den kommunistiska agitationen, — är det ej märkvärdigt att Sveriges arbetarklass härutinnan vill ha klart besked.

De bryska åtgärderna emot varvsarbetarna kunna ej heller vara något annat än ett led i arbetsgivarnas utmanande kamp emot landets arbetare, ty i annat fall hade man ej valt offren på sätt som härovan relaterats.

Det synes undertecknad som att under den strid, som råder på den allmänna arbetsmarknaden, dylika provokationer från militärmyndigheternas sida böra förhindras, och då det dessutom bör vara den socialdemokratiska regeringen, som arbetarnas representanter, angeläget att skydda sin egen klass intressen, har jag velat rikta uppmärksamheten på de härovan omtalade, och av befälhavaren för flottans station till pressen meddelade vidtagna motåtgärderna, samt inte minst i anledning av det hänsynslösa behandlingssätt, som satts i gång emot varvsarbetarna.

I anledning av ovanstående ber jag att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få rikta följande interpellation:

- 1) Är det med herr statsrådets medgivande, som härovan relaterade militära dispositioner vidtagits?
- 2) Om så är, är anledningen den, som av befälhavaren för flottans station i Stockholm meddelats tidningspressen?
- 3) Om ej statsrådet medgivit dispositionerna, ämnar då herr statsrådet förhindra dessa utmanande handlingar?
- 4) Har statsrådet uppmärksammat de av mig påtalade, ständigt återkommande, missförhållandena vid flottans varv och verkstäder?
- 5) Ämnar statsrådet vidtaga åtgärder för att få en rättelse härutinnan och särskilt så att arbetarnas föreningsrätt ej kränkes?

Ifrågavarande framställning bifölles.

§ 8.

Ordet lämnades vidare till

Interpellation.

Herr **Lithander**, som yttrade: Herr talman! Under åren 1918—1920 samt 1919—1921 anordnades av Kungl. järnvägsstyrelsen tvenne trafikelevkurser för en sammanlagd kostnad, som torde röra sig om cirka 400,000 kronor. Därtill kom för varje elev enskilt en avsevärd kostnad. Av 1918—1920 års 91 elever äro 62 försatta i disponibilitet, och av 1919—1921 års 49 elever äro 18 försatta i disponibilitet. Från 1917—1919 års kurs kvarstå 4 elever i disponibilitet. Antalet i disponibilitet försatta elever från dessa kurser är alltså 84.

Den 31 december 1920 meddelades föreskrifter om elevernas försättande i disponibilitet.

Den 7 december 1922 meddelades trafikeleverna, att de med största sannolikhet icke kunde påräkna inkallelse till tjänstgöring under de närmaste åren, och den 12 juni 1923 hänvisades till visst cirkulär från Statens arbetslöshetskommission.

I upprepade skrivelser till Kungl. Maj:t hava trafikeleverna sökt bliva förhjälpna ur det nödläge, vari de genom att hörsamma ledningens inom statens järnvägar uppmaning att genomgå en tvåårig utbildningskurs slutligen kommit.

I skrivelse från trafikelever till Konungen den 7 december 1924 lyder ingressen: »Den 1 februari 1921 försattes samtliga trafikelever vid statens järnvägar i disponibilitet. Fyra år hava nu i det närmaste förflutit, och ännu har ingen icke försörjningspliktig trafikelev inkallats i stationsskrivarejänst. På grund härav äro de i disponibilitet försatta trafikeleverna i verkligt nödläge.»

Kungl. järnvägsstyrelsen har i skrivelse till Konungen den 10 februari 1925 motiverat sina skäl för att icke behärta trafikelevernas framställningar.

Jag anhåller, herr talman, med anledning härav få fästa uppmärksamheten på att »Statens järnvägars trafikavdelnings undervisningskommission» i »Un-

Interpellation. derrättelser ang. anställnings-, utbildnings-, befodrings- och löneförhållanden m. m. vid statens järnvägars trafikavdelning», tryckta å Svenska Tryckeri-aktiebolaget, Stockholm 1919, anført: »Kungl. Järnvägsstyrelsen har för avsikt att innevarande år anordna en kurs för utbildning av omkring 100 aspiranter till tjänstemannabefattningar av högre grad vid distriktens trafikavdelningar».

Tillika med detaljerade upplysningar rörande undervisningskurserna och vid statens järnvägar gällande löneförmåner anføres på sidan 2: »Efter avslutande av den praktiska utbildningen och avläggandet av examen befordras vederbörande till stationsskrivareaspirant eller extra ordinarie stationsskrivare, beroende på betyg från den teoretiska kursen och den praktiska utbildningen samt därefter till ordinarie stationsskrivare. Till extra ordinarie stationsskrivare kan elev emellertid antagas först sedan han fyllt 20 år och till ordinarie stationsskrivare först sedan han uppnått 21 års ålder.»

Tidigare synas statens järnvägar hava vänt sig till den studerande ungdomen genom cirkulär av följande lydelse:

»Herr Rektor. Trafikavdelningens undervisningskommission vid Statens järnvägar, som ansett det böra vara av intresse för skolelever, vilka ägna sig åt praktisk verksamhet, att äga kännedom om anställnings-, utbildnings-, befodrings- och löneförhållanden m. m. vid Statens järnvägar, har utarbetat en redogörelse angående berörda förhållanden, och vore kommissionen förbunden, om Ni, herr Rektor, ville på lämpligt sätt låta ifrågavarande redogörelse komma vederbörande tillhanda. Kommissionen tillåter sig att för detta ändamål översända ett antal exemplar av ifrågavarande redogörelse. Stockholm den 16 maj 1918. På Trafikavdelningens undervisningskommissions vägnar Gustaf Welin.»

Efter att hava tagit del av handlingarna i nu omförmälda fråga har det synts mig, att trafikelevernas framställningar ej rönt det beaktande av Kungl. järnvägsstyrelsen, som de förtjänat; och anhåller jag om kammarens medgivande att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande spörsmål:

1) Vilka kostnader hava åsamkats statens järnvägar genom trafikelevskurserna 1918—1920 samt 1919—1921?

2) Vilka äro de utfästelser, som av vederbörande inom statens järnvägar ställts för ifrågavarande trafikelevers framtidsutsikter?

3) Vilka åtgärder ämnar herr statsrådet vidtaga för att fylla dessa utfästelser beträffande för närvarande i disponibilitet försatta trafikelever inom statens järnvägar?

Jämväl denna anhållan blev av kammaren bifallen.

§ 9.

Upplästes ett till kammaren inkommet protokoll, så lydande:

År 1925 den 19 februari sammanträdde kamrarnas valmän för att utse revisorer och revisorssuppleanter för granskning av riksbankens avdelningskontors i orterna räknenskaper och förvaltning; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

revisorer:

vid kontoret i Göteborg

herr <i>Dahlström, A.</i> , expeditionsföreståndare, Göteborg,	med 45 röster,
» <i>Neiglick, Fritz</i> , kapten, Göteborg,	» 45 »
» <i>d'Orchimont, F.</i> , f. d. handlande, Floda,	» 45 »
» <i>Larsson, L.</i> , landstingsman, Huveröd,	» 45 » ;

vid kontoret i Malmö

herr <i>Wikborn, N.</i> , lantbrukare, Arrie, Månstorp,	med 45 röster,
» <i>Cavalli, Gustaf</i> , överstelöjtnant, Malmö,	» 45 »
» <i>Johansson, P. A.</i> , kassör, Malmö,	» 45 »
» <i>Persson, Alfred</i> , lantbrukare, Vadensjö,	» 45 » ;

vid kontoret i Falun

herr <i>Olsson, Ahlmans Olof</i> , f. d. riksdagsman, Insjön,	med 45 röster;
» <i>Nordin, G.</i> , major, Falun,	» 45 »
» <i>Sandström, Carl</i> , kamrer, Orsa,	» 45 »
» <i>Backelin, H.</i> , landstingsman, Falun,	» 45 » ;

vid kontoret i Gävle

herr <i>Hällander, Alb.</i> , handelsföreståndare, Gävle,	med 45 röster;
» <i>Lindblom, Edw.</i> , handlande, Gävle,	» 45 »
» <i>Nord, Emil</i> , folkskollärare, Åshammar,	» 45 »
» <i>Aldén, Robert</i> , kontorschef, Gävle,	» 45 » ;

vid kontoret i Halmstad

herr <i>Bökman, E.</i> , rektor, Halmstad,	med 45 röster;
» <i>Linder, J. R.</i> , skollärare, Tvååker,	» 45 »
» <i>Dahlberg, John</i> , handelsföreståndare, Halmstad,	» 45 »
» <i>Brodin, O.</i> , skomakaremästare, Halmstad,	» 45 » ;

vid kontoret i Härnösand

herr <i>Berglund, Einar</i> , landstingsman, Strömnäs,	med 45 röster;
» <i>Törner, A.</i> , direktör, Härnösand,	» 45 »
» <i>Hallin, E.</i> , kassör, Örnsköldsvik,	» 45 »
» <i>Hesse, Samuel</i> , advokat, Härnösand,	» 45 » ;

vid kontoret i Jönköping

herr <i>Johansson, Edvard</i> , Häradsköp, Skillingaryd,	med 45 röster;
» <i>Gislén, Knut</i> , landskamrerare, Jönköping,	» 45 »
» <i>Andrén, Fredrik</i> , ingenjör, Jönköping,	» 45 »
» <i>Jonsson, Johan</i> , landstingsman, Norrahammar,	» 45 » ;

vid kontoret i Kalmar

herr <i>Nilsson, V.</i> , rostmästare, Kalmar,	med 45 röster;
» <i>Wickbom, J. A. O.</i> , rektor, Kalmar,	» 45 »
» <i>Modèer, Seth</i> , handlande, Mönsterås,	» 45 »
» <i>Olsson, John</i> , skräddare, Kalmar,	» 45 » ;

vid kontoret i Karlskrona

herr <i>Rydén, Magnus</i> , förste marinintendent, Karlskrona,	med 45 röster,
» <i>Appelkvist, Caspar</i> , handelsföreståndare, Ronneby,	» 45 »
» <i>Lundblad, Hj.</i> , kyrkoherde, Hällaryd,	» 45 »
» <i>Berg, Robert</i> , f. d. riksdagsman, Karlskrona,	» 45 » ;

vid kontoret i Karlstad

herr <i>Berg, N. A:son</i> , f. d. riksdagsman, Munkfors,	med 45 röster,
» <i>Falk, H. H. W.</i> , kapten, Karlstad,	» 45 »
» <i>Göthberg, A. H.</i> , f. d. riksdagsman, Munkfors,	» 45 »
» <i>Mossberg, Gustaf</i> , handlande, Framnäs, Blomskog,	» 45 » ;

vid kontoret i Kristianstad

herr <i>Svensson, M.</i> , kontorsbiträde, Kristianstad,	med 45 röster,
» <i>Wingren, H.</i> , kamrer, Kristianstad,	» 45 »
» <i>Åkesson, J. A.</i> , f. d. riksdagsman, Raskarum, S:t Olof,	» 45 »
» <i>Jönsson, Sven</i> , f. d. riksdagsman, Fridhill,	» 45 » ;

vid kontoret i Linköping

herr <i>Svensson, Joh.</i> , disponent, Linköping,	med 45 röster,
» <i>Träff, J. A.</i> , f. d. riksdagsman, Mjölby,	» 45 »
» <i>Hanzén, J.</i> , redaktör, Linköping,	» 45 »
» <i>Rydén, C.</i> , järnvägskontrollör, Linköping,	» 45 » ;

vid kontoret i Luleå

herr <i>Bezell, Albert</i> , stadsfogde, Luleå,	med 45 röster,
» <i>Nordberg, Alb.</i> , kyrkoherde, Neder-Luleå,	» 45 »
» <i>Bäckström, Amandus</i> , kommissionär, Öjebyn,	» 45 »
» <i>Sandström, Robert</i> , handlande, Gammelstad,	» 45 » ;

vid kontoret i Mariestad

herr <i>Bolin, J. Z.</i> , skollärare, Fyrunga,	med 45 röster,
» <i>Wallin, Erik</i> , handelsföreståndare, Lidköping,	» 45 »
» <i>Johansson, Alf.</i> , lantbrukare, Rambotorp, Låstad,	» 45 »
» <i>Andersson, Justus</i> , kommunalordförande, Karlsborg,	» 45 » ;

vid kontoret i Norrköping

herr <i>Eriksson, Karl</i> , f. d. riksdagsman, Lundby, Okna,	med 45 röster,
» <i>Lagerbäck, E. A.</i> , kassör, Norrköping,	» 45 »
» <i>Eriksson, Josef</i> , f. d. riksdagsman, Finspång,	» 45 »
» <i>Jonsson, Edvard</i> , inspektor, Fiskeby,	» 45 » ;

vid kontoret i Nyköping

herr <i>Sjöström, G.</i> , kyrkoherde, Tuna, Larslund,	med 45 röster,
» <i>Winblad, Oskar</i> , förvaltare, Nyköping,	» 45 »
» <i>Sergel, F.</i> , kapten, Sponga, Årla,	» 45 »
» <i>Strutz, O.</i> , f. d. riksdagsman, Katrineholm,	» 45 » ;

vid kontoret i Sundsvall

herr <i>Gustafsson, Gid.</i> , redaktionssekreterare, Sundsvall,	med 45 röster,
» <i>Carlström, L. W.</i> , bageriföreståndare, Sundsvall,	» 45 »
» <i>Ekholm, R.</i> , f. d. riksdagsman, Sundsvall,	» 45 »
» <i>Thor, C. G.</i> , förvaltare, Nedansjö,	» 45 » ;

vid kontoret i Umeå

herr <i>Grafström, Hj.</i> , överste, Umeå,	med 45 röster,
» <i>Lagerkvist, Emil</i> , f. d. riksdagsman, Skellefteå,	» 45 »
» <i>Ålund, W.</i> , jägmästare, Umeå,	» 45 »
» <i>Nilsson, O. A.</i> , fanjunkare, Umeå,	» 45 » ;

vid kontoret i Uppsala

herr <i>Wiklund Gustaf</i> , akademibokhållare, Uppsala,	med 45 röster,
» <i>Tapper, K.</i> , landstingsman, Uppsala,	» 45 »
» <i>Jansson, Hugo</i> , disponent, Uppsala,	» 45 »
» <i>Lundqvist, C. O.</i> , f. d. riksdagsman, Baggarbo, Skokloster,	» 45 » ;

vid kontoret i Visby

friherre <i>Kruuse af Verchau, H.</i> , major, Tingstäde,	med 45 röster,
herr <i>Larsson, K. L. J.</i> , riksdagsman, Bondarve,	» 45 »
» <i>Karlström, K.</i> , f. d. riksdagsman, L:a Atlings, Atlingbo,	» 45 »
» <i>Bastholm, G.</i> , lokomotivförare, Visby,	» 45 » ;

vid kontoret i Vänersborg

herr <i>Björklund, E.</i> , jägmästare, Vänersborg,	med 45 röster,
» <i>Lindkvist, G. E.</i> , landstingsman, Åmål,	» 45 »
» <i>Berggren, Gustaf</i> , stationskarl, Åmål,	» 45 »
» <i>Bergström, Arvid</i> , handlande, Vänersborg,	» 45 » ;

vid kontoret i Västerås

herr <i>Robsahm, G. W. T.</i> , kapten, Västerås,	med 45 röster,
» <i>Uggla, Claes</i> , f. d. häradshövding, Västerås,	» 45 »
» <i>Lindgren, Gustaf</i> , f. d. riksdagsman, Islingby,	» 45 »
» <i>Kättström, Knut</i> , landstingsman, Västerås,	» 45 » ;

vid kontoret i Växjö

herr <i>Ljungkvist, J. M.</i> , garvare, Växjö,	med 45 röster,
» <i>Johansson, G. W.</i> , hemmansägare, Östad, Täckaregård, Väckelsång,	» 45 »
» <i>Hultin, Gustaf</i> , lokomotivförare, Älmhult,	» 45 »
» <i>Lindahl, Ernst</i> , lantbrukare, Lagan,	» 45 » ;

vid kontoret i Örebro

herr <i>von Hofsten, H. R.</i> , major, Örebro,	med 45 röster,
» <i>Gustafsson, Arv.</i> , kassör, Örebro,	» 45 »
» <i>Aqvist, Torsten</i> , direktör, Örebro,	» 45 »
» <i>Cederlund, C. F.</i> , affärschef, Örebro,	» 45 » ;

vid kontoret i Östersund

herr <i>Mattsson, Anders</i> , lasarettssyssloman, Östersund,	med 45 röster,
» <i>Lundvall, A. W.</i> , grosshandlare, Östersund,	» 45 »
» <i>Roman, P. G.</i> , häradsskrivare, Östersund,	» 45 »
» <i>Olsson, O. P.</i> , affärschef, Östersund,	» 45 » ;

suppleanter:

vid kontoret i Göteborg

herr <i>Rodhe, C. W.</i> , överstelöjtnant, Göteborg,	med 42 röster,
» <i>Börjesson, L. A.</i> , sjukkasseexpeditör, Göteborg,	» 40 »
» <i>Hjort, Gustaf</i> , direktör, Göteborg,	» 39 »
» <i>Ljungberg, Axel</i> , f. d. riksdagsman, Lysekil,	» 38 » ;

vid kontoret i Malmö

herr <i>von Porath, Wilhelm</i> , överstelöjtnant, Lund,	med 42 röster,
» <i>Rosén, Anders</i> , lektor, Lund,	» 41 »
» <i>Hermansson, J. W.</i> , lagerbokhållare, Malmö,	» 40 »
» <i>Persson, Per Hjalmar</i> , lantbrukare, Klörup, Ahlstad,	» 39 » ;

vid kontoret i Falun

herr <i>Skarstedt, W.</i> , f. d. riksdagsman, Falun,	med 42 röster,
» <i>Eronn, A.</i> , f. d. riksdagsman, Leksand,	» 41 »
» <i>Minör, P. A.</i> , landstingsman, Falun,	» 40 »
» <i>Olsén, Olof</i> , handlande, Orsa,	» 39 » ;

vid kontoret i Gävle

herr <i>Andersson, A. J.</i> , f. d. riksdagsman, Gävle,	med 42 röster,
» <i>Nyberg, N. A.</i> , trävaruhandlare, Gävle,	» 41 »
» <i>Nygren, G.</i> , konduktör, Gävle,	» 40 »
» <i>Berg, Fredrik</i> , bankdirektör, Gävle,	» 39 » ;

vid kontoret i Halmstad

herr <i>Jönsson, C. B.</i> , f. d. riksdagsman, Röinge,	med 42 röster,
» <i>Johansson, Aug.</i> , lantbrukare, Skälmtorp, Slöinge,	» 41 »
» <i>Kindberg, A.</i> , läroverksadjunkt, Halmstad,	» 40 »
» <i>Svensson, Gustaf</i> , skomakaremästare, Slöinge,	» 39 » ;

vid kontoret i Härnösand

herr <i>Sandström, Nils</i> , direktör, Nyland,	med 42 röster,
» <i>Björklund, Henrik</i> , köpman, Härnösand,	» 41 »
» <i>Bouvin, A.</i> , handlande, Sollefteå,	» 40 »
» <i>Hammarlind, Otto</i> , fabrikör, Nyland,	» 39 » ;

vid kontoret i Jönköping

herr <i>Pettersson, J. Aug.</i> , landstingsman, Huskvarna,	med 42 röster,
» <i>Magnusson, August</i> , fabrikör, Svarvartorpet, Anderstorp,	» 40 »
» <i>Svensson, Johan</i> , nämndeman, Fällinge, Smålandsstenar,	» 40 »
» <i>Gelotte, B. E.</i> , f. d. riksdagsman, Tranås,	» 39 » ;

vid kontoret i Kalmar

herr <i>Jonsson, G. L.</i> , stadsfullmäktig, Kalmar,	med 42 röster,
» <i>Olsson, F.</i> , konditor, Kalmar,	» 41 »
» <i>Sjöberg, S.</i> , godsägare, Färjestaden,	» 40 »
» <i>Ander, E.</i> , lasarettssyssloman, Kalmar,	» 39 » ;

vid kontoret i Karlskrona

herr <i>Dahl, Aug.</i> , häradsdomare, Rosendal,	med 42 röster,
» <i>Olsson, N. P.</i> , kamrerare, Mjällby,	» 41 »
» <i>Andersson, Anton</i> , kakelarbetare, Karlskrona,	» 40 »
» <i>Klemedtson, Nils</i> , lantbrukare, Merserum,	» 39 » ;

vid kontoret i Karlstad

herr <i>Johansson, Emil</i> , kyrkovärd, N:a Borgvik.	med 42 röster,
» <i>Huss, R.</i> , major, Karlstad,	» 41 »
» <i>Lind, A.</i> , landstingskamrer, Kil,	» 40 »
» <i>Svensson, Johan</i> , lantbrukare, Spånga, Östra Fogelvik. Skattkärr,	» 39 » ;

vid kontoret i Kristianstad

herr <i>Lorenzen, H. Chr.</i> , kamrer, Karpalund,	med 42 röster,
» <i>Olsson, Otto J.</i> , Hammenhög,	» 41 »
» <i>Persson, John</i> , handlande, Ösby,	» 40 »
» <i>Sköld, H.</i> , folkskollärare, Kristianstad,	» 39 » ;

vid kontoret i Linköping

herr <i>Danckwardt-Lillieström, Gösta</i> , kassör, Linköping,	med 42 röster,
friherre <i>Hermelin, Gösta</i> , Ulvåsa,	» 41 »
herr <i>Hallendorff, Joh.</i> , landstingsman, Gerstorp, Linköping.	» 40 »
» <i>Sköld, Carl</i> , redaktör, Linköping,	» 39 » ;

vid kontoret i Luleå

herr <i>Lindquist, Melker</i> , grosshandlare, Luleå,	med 42 röster,
» <i>Sundberg, Ragnar</i> , länsassessor, Luleå,	» 41 »
» <i>Lantz, E. P.</i> , landstingsman, Luleå,	» 40 »
» <i>Wikström, Arvid</i> , kyrkovärd, Ojebvn.	» 39 » ;

vid kontoret i Mariestad

herr <i>Johansson, Alfr.</i> , Hallagården, Slutarp,	med 42 röster,
» <i>Lund, John</i> , lantbrukare, Rosenhaga, Lerdala,	» 41 »
» <i>Klen, David</i> , f. d. landstingsman, Tidaholm,	» 40 »
» <i>Johansson, K. E.</i> , landstingsman, Faleberg, Larv,	» 39 » ;

vid kontoret i Norrköping

herr <i>Cederstrand, Th.</i> , handlande, Norrköping,	med 42 röster,
» <i>Johansson, Fredrik</i> , hemmansägare, Vevlöf, Östra Husby,	» 41 »
» <i>Ljungberg, A. J.</i> , förste lärare, Norrköping,	» 40 »
» <i>Frost, G. F.</i> , f. d. riksdagsman, Norrköping,	» 39 » ;

vid kontoret i Nyköping

herr <i>Hedin, Karl</i> , ingenjör, Kärrobo, Nyköping.	med 42 röster.
» <i>Tottie, K. F.</i> , lantbrukare, Lilla Kungsladugården, Nyköping.	» 41 »
» <i>von Sydow, C. O.</i> , kaptän, Nyköping.	» 40 »
» <i>Fant, Gunnar</i> , borgmästare, Nyköping.	» 39 » ;

vid kontoret i Sundsvall

herr <i>Hellberg, Alfred</i> , kyrkvärd, Högom, Sundsvall,	med 42 röster,
» <i>Hedqvist, P. L.</i> , landstingsman, Fagervik,	» 41 »
» <i>Andersson, Torsten</i> , e. o. hovrättsnotarie, Sundsvall,	» 40 »
» <i>Johansson, Gustaf</i> , disponent, Sundsvall,	» 39 » ;

vid kontoret i Umeå

herr <i>Conradson, R.</i> , apotekare, Nordmaling,	med 42 röster,
» <i>Säfsten, Emil</i> , landstingsman, Sävar, Umeå,	» 41 »
» <i>Karlsson, Nils</i> , nämndeman, Tavelsjö,	» 40 »
» <i>Eriksson, E.</i> , f. d. riksdagsman, Böle,	» 39 » ;

vid kontoret i Uppsala

greve <i>von Rosen, Axel</i> , Vattholma,	med 42 röster,
herr <i>Norén, K.</i> , vattenrättsnämndeman, Rålunda, Häggeby,	» 41 »
» <i>Bengtsson, E.</i> , lantbrukare, Gunnarsbo, Löfsta bruk,	» 40 »
» <i>Ekstrand, Åke</i> , e. o. hovrättsnotarie, Uppsala,	» 39 » ;

vid kontoret i Visby

herr <i>Kullberger, Algot</i> , kamrer, Visby,	med 42 röster,
» <i>Lingström, Aug.</i> , f. d. riksdagsman, Klintehamn,	» 41 »
» <i>Karlström, Hugo</i> , f. d. riksdagsman, Lummelunda, Alartebo,	» 40 »
» <i>Hansén, Th.</i> , f. d. riksdagsman, Bonsarve, Vamlingbo,	» 39 » ;

vid kontoret i Vänersborg

herr <i>Andersson, Folke</i> , trafikassistent, Vänersborg,	med 42 röster,
» <i>Andersson, Axel</i> , f. d. riksdagsman, Kroken,	» 41 »
» <i>Svensson, Birger</i> , landstingsman, Grovase, Varnumskulle,	» 40 »
» <i>Lundgren, Anton</i> , poliskonstapel, Vänersborg,	» 39 » ;

vid kontoret i Västerås

greve <i>Cronstedt, F. W.</i> , Fulleröd, Västerås,	med 42 röster,
herr <i>Zander, J. A.</i> , handelsföreståndare, Västerås,	» 41 »
» <i>Fröier, Isidor</i> , folkskollärare, Västerås,	» 40 »
» <i>Hedberg, A. M.</i> , kassör, Västerås,	» 39 » ;

vid kontoret i Växjö

herr <i>Borg, P.</i> , kantor, Lekaryd, Gåvetorp,	med 42 röster,
» <i>Ottoson, J.</i> , sjukskötare, Växjö,	» 41 »
» <i>Lindström, Herman</i> , förvaltare, Östrabo,	» 40 »
» <i>Mattsson, V.</i> , lantbrukare, Enerya,	» 39 » ;

vid kontoret i Örebro

herr <i>Karlsson, Gottfr.</i> , nämndeman, Gillberga,	med 42 röster,
» <i>Pettersson, G.</i> , domänintendent, Runnaby, Örebro,	» 41 »
» <i>Abrahamsson, O.</i> , förrådsförvaltare, Örebro,	» 40 »
» <i>Linder, Hjalmar</i> , grosshandlare, Örebro,	» 39 » ;

vid kontoret i Östersund

herr <i>Östberg, Engelbert</i> , hemmansägare, Långåskans,	med 42 röster,
» <i>Olsson, Per</i> , mejeridisponent, Östersund,	» 41 »
» <i>Pålsson, Olof</i> , hemmansägare, Söre, Lit,	» 40 »
» <i>Karlsson, Karl</i> , f. d. riksdagsman, Östersund,	» 39 » ;

sedan ordningen mellan dem av suppleanterna, som erhållit lika antal röster, blivit genom lottning bestämd.

A. Wachtmeister.

Edv. Björnsson.

K. A. Westman.

Knut Magnusson.

Protokollet lades till handlingarna; och beslöt kammaren, att underrättelse om de försiggångna valen skulle genom utdrag av kammarens protokoll meddelas bankoutskottet med anmodan till utskottet att lämna såväl fullmäktige i riksbanken som vederbörande avdelningskontor och de valda meddelande om valens utgång.

§ 10.

Föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 184, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i reglementariska föreskrifter för riksdagen; och begärdes ordet därvid av

Herr förste vice talmannen **Hamilton**, som yttrade: Herr talman! Som den 18 innevarande februari andra kammaren vid behandling av sitt sjätte tillfälliga utskotts utlåtande nr 1 fattat enahanda beslut som det, vilket nu blivit delgivet kammaren, behagade kammaren besluta, att delgivningen ej skall föranleda till någon kammarens åtgärd.

Denna hemställan bifölls.

§ 11.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare; och

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående övergångsbestämmelser i anledning av blivande beslut om uppflyttning i lönegrad av vissa tjänster, som tillhört förutvarande andra normalgraden m. m.;

från konstitutionsutskottet, nr 41, angående av riksdagen beslutade ändringar i rikets grundlagar:

från första lagutskottet, nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 28 juni 1895 om handelsbolag och enkla bolag m. m.; samt

från andra lagutskottet:

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 10 och 73 §§ i sjömanslagen den 15 juni 1922; och

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande rörande ett å den internationella arbetsorganisationens konferens i Genève år 1921 antaget förslag till konvention angående minimiålder för eldare och kollämpare ombord å fartyg.

- Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag
dels till riksdagens skrivelser till Konungen:
nr 26, angående val av riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare;
och
nr 29, angående val av riksdagens militieombudsman och hans efterträdare;
dels ock till riksdagens förordnanden:
nr 27, för revisionssekreteraren m. m. E. G. Geijer att vara riksdagens justitieombudsman;
nr 28, för t. f. expeditionschefen m. m. C. W. Aschan att vara riksdagens justitieombudsmans efterträdare;
nr 30, för hovrättsrådet m. m. J. A. Samuelson att vara riksdagens militieombudsman; samt
nr 31, för revisionssekreteraren G. M. E. Bendz att vara riksdagens militieombudsmans efterträdare.

§ 12.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 2, i anledning av väckta motioner om upphävande av bestämmelsen att den, som tillhör kyrkoförsamlings redovisnings-skyldiga och avlönade betjante, ej kan vara ledamot i kyrkoråd eller skolråd; samt

bevilningsutskottets betänkanden:

- nr 5, i anledning av väckta motioner om upphävande av spannmålstillarna;
nr 6, i anledning av väckta motioner om tillfällig tullfrihet å vissa slag av spannmål m. m.;
nr 7, i anledning av väckta motioner med förslag till förordning angående utförselbevis för råg och vete;
nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 27 april 1923 angående rätt för Konungen att i visst fall åsätta särskild tullavgift;
nr 9, i anledning av väckta motioner om ändring av gällande bestämmelser rörande beskattning av äkta makars inkomst; och
nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om avdrag vid 1926 års taxering till inkomst- och förmögenhetsskatt samt till bevilning av inkomst m. m.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

§ 14.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Björkman</i>	under	5 dagar fr. o. m. den	24 febr.,
» <i>Westman</i>	»	4 » »	» 21 »
» <i>Sjöström</i>	»	4 » »	» 21 »
» <i>Lindgren</i>	»	6 » »	» 21 »
» <i>Öhman</i>	»	6 » »	» 23 » och
» <i>Almquist</i>	»	3 » »	» 24 »

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.5 e. m.

In fidem
Per Cronvall.